

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn

✓ 1769

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ 999

ՄԱՐՄԵԱՌԻԿ

ՏՆՕՐԷՆ ՈՒԹԵԱՆՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԵՒ

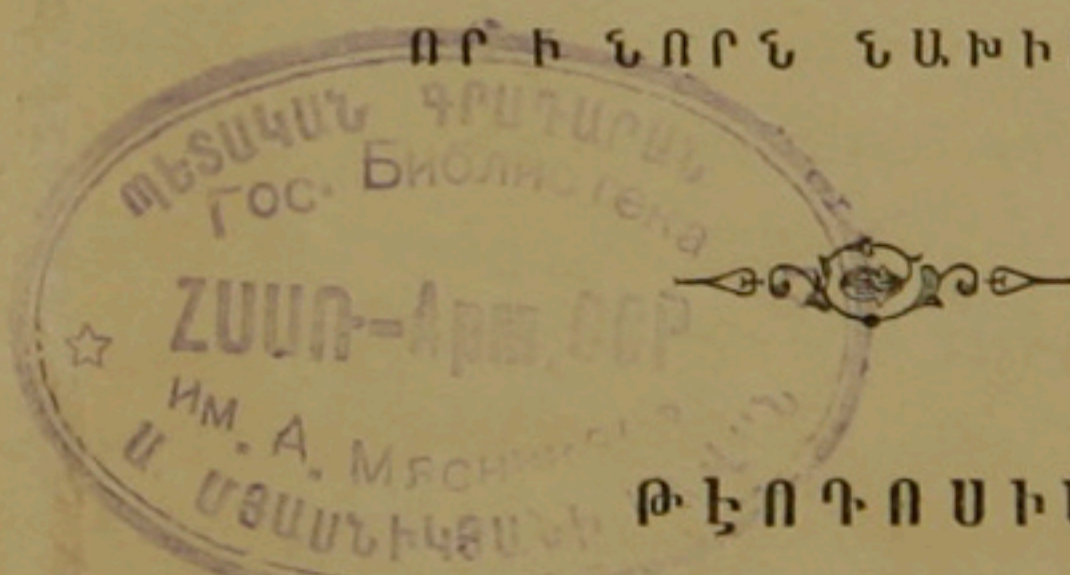
ՊԱՏՈՒԻՐԱՆԱՅ ՆՈՐԱ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՅ

ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ՊՈՊՈՎԵԱՆՅ

ՔԱՀԱՆԱՅ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

ՈՐԻ ՆՈՐՆ ՆԱԽԻՋԵԻԱՆ.

ԹԷՈՂՈՍԻԱ

ԽՏԱՐԱՆԻ ԽԱՂԻՍԿԱՆ ՈՂՏՈՂՆԱՐԱՆԻՆ.

1862 = ՌՅԺԱ.

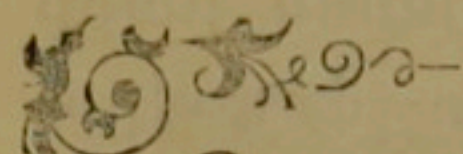
Տ Պ Ա Գ Ր Ե Ա Լ

Հրամանաւ Տեղակալի Առաջնորդութեան Վիճակիս
Հայոց Նախիջեւանի եւ Պետարապիոյ Տեառն Գաբրիելի
Վարդապետի Այլադեանց : Թէոդոսիա , ի15 Յուլիսի 1862 :

Գ 1769-60

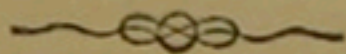
ՅԲ. 1775

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Թէպէտեւ բազումք բազում անգամ
գրեալ են իմերոցն աստուածաբա-
նից բանս հոգեշահս յաղագս մար-
մնառիկ Տնօրէնութեանցն Քրիստո-
սի, եւ պատուիրանաց նորա զորս
աւանդեաց աշակերտաց իւրոց ի
մոլտս անձուկ ճանապարհին կենաց, սա-
կայն եւ ես կրտսերս յորդիս սրբոյ եկեղե-
ցւոյ ցանկացայ իբրեւ զծաղիկս յանդաս-
տանէ հոգեբուղիս գրուածոց Հարցն սրբ-
բոց հաւաքելով յօրինել զԳԱՆՁԱՐԱՆՍ զայս
վկայութեամբք սուրբ Գրոց, ոչ եթէ իկա-
տարեւագործութիւն ինչ նոցին աստուա-
ծարելոցն երկասիրութեանց, այլ զի եւ իմս
լնանիցի փափաք տենչանաց՝ օգտակար ինչ
աշխատասիրել ըստ իմում կարի վաստակ
իպէտս համազգի եղբարց :

Յերկուս մասունս բաժանեալ զմատե-
նիկս, յառաջնումն աւանդեցաք զմարմնա-
ւոր կենաց Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստո-
սի զպատմութիւն, եւ յերկրորդին զբա-
րոյական վարդապետութիւնս նորա. եւ
մաղթեմ զի գանձեսցի սովաւ կանոն բարի
վարուց մերազնեայ բարեպաշտ ժողովրդ-
դականաց եւ օգուտ մանկանց առաքելա-
կան սուրբ եկեղեցւոյ մերոյ. ամէն :

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՅԱՂԱԳՍ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ ՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ.

ՀԱՐՑՈՒՄ Ն.

Ո՞ր է աշարիչ երկնի եւ երկրի.

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Ի.

Աստուած, էական ամենակարող եւ ամենիմաստ,
որ յոջնչե գոյացոյց զերկինս եւ զերկիր եւ զա-
մենայն որ ինոսա, ըստ այնմ.

„Նորաստեղծեալ բանն յանէից
Իսկըզբանե զերկինս երկնից,

Եւ զերկնային զօրս անմարմնոց ,
Իմանալեացըն զըւարթնոց“ :

Եւ թէ „Ասաց եւ եղեն , հրամայեաց եւ հաստա-
տեցան“ :

Հ. Ի՞նչ հաստատի թէ գոյ Աստուած .

Պ. Բազում կերպիւ . Նախ՝ իսահմանէ Հաւատոյ , զի
հաւատով հաւատամք եւ նովաւ ճանաչեմք զԱս-
տուած , եւ զմարդասիրութիւնն նորա քարոզեմք :
Երկրորդ՝ վկայեն երկինք , զի տեսանեմք յերկինս
զարեգակն որ իտունջեան լուսաւորէ , զլուսին
եւ զաստեղս որք իգիշերի տան զլոյս իւրեանց : Եւ
երրորդ՝ ստեղծուածք ամենայն աղաղակեն թէ Գոյ
Աստուած . բանականք բանիւ վկայեն ասելով՝ թէ
„Նա՛ն արար զմեզ , եւ ոչ մեք էաք“ . իսկ անբանք
ծառայելով մարդկան եւ հնազանդելով կամաց
նոցա , յայտ առնեն թէ գոյ Աստուած՝ զորոյ գոյ-
ութենէն չիք ինչ երկրայութիւն եւ ոչ իհերա-
նոսս անգամ . զի նոքա թեպէտ արծաթոյ կամ
ոսկւոյ եւ կամ որպիսի եւ իցէ կռոց երկիրպա-
գանեն , այլ եւ այն ամենայն իտեղի աստուծոյ
է եւ կամ յանուն նորա . միայն անզգամն ասէ ,
եւ այն՝ իսրտի իւրում՝ թէ „Ո՛չ գոյ Աստուած“ :

Սաղմ. ԻԳ, 4.

Հ. Աստուած ո՞ր է .

Պ. Յամենայն տեղիս է , յերկինս եւ յերկրի եւ ի
սիրտս իւրաքանչիւր հաւատացելոց :

- Հ. Աստուած քանի է .
- Պ. Մի միայն :
- Հ. Անձինքն քանի են .
- Պ. Երեք :
- Հ. Եւ ինչ անուանք են երից անձանց .
- Պ. Հայր , Որդի եւ Սուրբ Հոգի :
- Հ. Ուստի ելանեն անձինքս այսոքիկ .
- Պ. Հայր յանձնէ՝ ըստ Վարդապետութեան սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին , Որդի ի Հօրէ , եւ Հոգին Սուրբ նոյնպէս ի Հօրէ ելումն եւ բղխումն՝ փառակից եւ եակից Հօր եւ Որդւոյ :
- Հ. Վարդապետք ոմանք ասեն վասն Հոգւոյն Սրբոյ՝ թէ բղխի ի Հօրէ եւ յՈրդւոյ , ի վերայ բանիցն Քրիստոսի զոր ասաց առաքելոց՝ թէ , ,Առաքեցից առ ձեզ զՀոգին ճշմարտութեան՝ .
- Պ. Քրիստոս թեպէտ ասաց ցառաքեալսն թէ , ,Առաքեցից առ ձեզ զՀոգին ճշմարտութեան՝ իբրեւ մըխիթարիչ , բայց ոչ ասաց *յիւնէն* առաքեցից , այլ *ի Հօրէ* իմմէ . ըստ այնմ , ,Հոգին ճշմարտութեան որ ի Հօրէ ելանէ՝ : Եւ յերգս Շարականին իբազում տեղիս վկայի վասն Հոգւոյն ելանել ի Հօրէ . , ,Որ անիմանալիդ ես յեութեան եւ անպատում , անսկզբնաբար բղխումն ի Հօրէ Հոգիդ , ,ճշմարիտ . . . Զանսկզբնաբար բղխումն ի Հօրէ , ,զՀոգիդ ճշմարիտ . . . Որ առաքեցար ի Հօրէ Հոգիդ անեղ եւ համագոյ . . . Անճառելի բղխումն

„ԻՀօրե Հոգիդ ճշմարիտ“ : Առ այս օրինակ ե մեզ արեգակն՝ որ ունի երկուս յատկութիւնս . լոյսն եւ ջերմութիւնն յարեգականէ են եւ ոչ թէ իմիմեանց . եւ իհատն ցորենոյ ցորեանքն որ ելանեն՝ չեն իմիմեանց , այլ իմիոյ ցորենահատէ յառաջանան ցորեանքն . այսպէս եւ իմիռջէն ի Հօրե Աստուծոյ ելանէ Որդին միաժին եւ Հոգին Սուրբ , զի Հայր Աստուած երկուս կարողութիւնս ունի , *ծնողական եւ քրիստողական* . իծնողական կարողութենէն յառաջացաւ Որդին միաժին , եւ իքրիստողականէն Հոգին Սուրբ :

- Հ. Զիմրդ խոստովանիս զայսոսիկ երիս անձինս .
Պ. Խոստովանիմ մի Բնութիւն , մի Աստուածութիւն եւ մի Թագաւորութիւն՝ անբաժանելի իմիմեանց .

„Երբակի թիւ կատարեալ
Յերիս անձինքս բաժանեալ ,
Աստուածութեամբ միաւորեալ ,
Միով բնութեամբ հաւասարեալ :
Դաւանիմք ընդ սրովբէից
Զկենդանարարըդ համայնից .
Երեքսըրբեան մի Տէրութիւն
Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգի“ :

ՅՕԴՈՒԱԾ Բ.

ՎԱՍՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍՐԲՈՅ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ.

- Հ. Ո՞վ էր Մայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիստոսի .
Պ. Սրբուհի Կոյսն Մարիամ :
Հ. Յորմէ ցեղէ էր նա .
Պ. Իցեղէն Յուդայ :
Հ. Յորմէ տանէ .
Պ. Իտանէն Դաւթի :
Հ. Զքնչ անուն ծնողաց նորա .
Պ. Անուն հօր նորա Յովակիմ , եւ մօրն Աննա , որ
էր քոյր Եղիսաբեթի՝ մօր Յովհաննու Մկրտչի :
Հ. Ե՞րբ ծնաւ սրբուհի Կոյսն Մարիամ .
Պ. Ի վեցերորդ դարուն աշխարհի , ըստ կարծեաց
նախնեաց ոմանց՝ ի 5422 ամի աշխարհի , իսեպ-
տեմբերի 8. առ որ ակնարկէ Շարականն յասելն .
„Զուգարիւ առուրց դարուցս անցաւորաց“ . զի
Մարիամ ըաղկացոցանէ զթիւս 5422 , որ զուգա-
րիւ լինի ամաց անցելոց իսկզբանէ աշխարհի .
եւ վեց տառք Մարիամ անուան՝ ցուցանեն զվեց
դարս աշխարհի :

- Հ. Քանի ամաց ընծայեցաւ Մարիամ իտաճարն .
- Պ. Երից ամաց . եւ եկաց անդ մինչեւ իջորեքտասաներորդ ամ կենաց իւրոց , յորում ամսեան ընկալաւ զաւետիս իհրեշտակէն վասն յղութեանն Յիսուսի Քրիստոսի Հոգւով սրբով եւ հովանաւորութեամբ զօրութեան Հօր իբարձանց :
- Հ. Զիմրդ պատուէ եկեղեցին զԱստուածամայրութիւն նորա .
- Պ. Տօնելով զօր Յղութեանն իղեկտեմբերի 9 , եւ ըղժննդեանն իսեպտեմբերի 8 , եւ զերից ամաց Ընծայմանն ինոյեմբերի 21 , եւ զՎերափոխմանն ի15 աւուր օգոստոսի ' կամ իմիում իմերձաւոր աւուրցն :
- Հ. Իսկ այլ աւուրք յորս սուրբ Աստուածածինն եղեւ սպասաւոր մարմնառիկ տնօրէնութեանն Քրիստոսի ուր յիշատակին .
- Պ. Աւուրքն այնոքիկ դասին ընդ տօնսն տերունականս ' յորս փառաւորի միածինն նորա իխորհրդեան փրկարար մարդեղութեանն , որք են ա) տօնն Աւետեաց , յորում յղացաւ Քրիստոս յարգանդի մօրն յապրիլի 7 . բ) Ծննդեան , յորում ծնաւ Քրիստոս իկոյս մօրէ ի6 յունուարի . գ) քառասնօրեայ Գալստեանն , յորում բերաւ իտաճարն մանուկն Յիսուս իփետրուարի 14 :

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ.

ՎԱՍՏՆ ՄԱՐԴԵՂՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ.

2. **Զ**իմրդ մարդացաւ բանն Աստուած .
Պ. Խոնարհեցաւ յերկնից ի հայրական ծոցոյ անբա-
ժանելի աստուածութեամբն յերկիր, եւ ըստ նա-
խագուշակութեան մարգարեից աւետեօք Գաբ-
րիելի հրեշտակապետին եջ յարգանդ ամենօրհ-
նեալ Կուսին Մարիամոյ . առեալ յարենե նորա
միաւորեաց ընդ իւրում աստուածութեանն . կա-
տարեալ գտաւ ամենայն անդամօք՝ որպէս քա-
ռասնօրեայ մանուկ . ըստ այնմ զոր երգէ
Շնորհալին .

„Զեակիցըդ Հօր զՈրդի

Փառաւորեմք անլրուելի ,

Որ իջեր յարգանդ Կուսին

ԶԱղամային առեր մարմին“ :

2. Քանի ամսովք յետոյ քան գլղութիւն Յովնաննոյ
Մկրտչին կատարեցաւ այս խորհուրդ աւետման .

- Պ. Վեց ամսովք , որպէս ասէ . „եւ յամսեանն վե- Ղուկ. Ա, 26 .
ցերորդի առաքեցաւ Գաբրիէլ հրեշտակ յԱստու-
ծոյ իքաղաք մի Գալիլիացւոց՝ որում անուն էր
Նազարէթ , առ Կոյս“ եւ այլն :

Հ. Քանի կերպիւ ծնաւ Քրիստոս .

Պ. Երեք կերպիւ . Առաջին՝ անժամանակաբար ըստ աստուածութեանն , որով ծնեալ էր ի Հօրէ յառաջ քան զյաւիտեանս առանց մօր : Երկրորդ , ըստ մարդկութեանն՝ ժամանակաւորապէս , յետ յղութեանն՝ ծնաւ իմօրէ անապականութեամբ առանց Հօր ին յունուարի . եւ Երրորդ , ըստ մկրտութեանն ծնաւ ի Յորդանան իջրոյ յետ երեսուն ամաց ծննդեանն ին յունուարի , յորում առաւ ծընեալ էր ըստ մարմնոյ . եւ յայնժամ Հայր ի վերուստ վկայեաց կրկնակի ծննդեան՝ , ,Դա է որդի իմ սիրելի՝՝ ասելով :

Մատ. Գ, 17.
եւ Դուկ. Թ, 35.

Հ. Յառաջ քան զամենայն ո՞վ ծանեաւ զերկրորդ ծնունդն Քրիստոսի եւ երկրպագեաց նմա աներեսութաբար .

Դուկ. Ա, 39 .

Պ. Յովհաննէս Մկրտիչն . զի յորժամ յղացաւ Մարիամ զՔրիստոս ի Հոգւոյն սրբոյ բանիւ հրեշտակին , զնաց ի քաղաքն Յուդայ ի տուն Եղիսաբեթի . եւ Յովհաննէս որովհետեւ յղացեալ էր յարգանդի մօրն վեցամսեայ , ընդ ողջունելն Մարիամոյ զԵղիսաբեթ՝ խաղաց նա յորովայնի մօրն իւրոյ եւ շնորհիւ Հոգւոյն սրբոյ բերանով մօրն ասաց առ Մարիամ . , ,Օրհնեալ ես դու ի կանայս , եւ օրհնեալ էս պտուղ որովայնի քո՝ . որով ծանոյց քե նա յղացեալ է յարգանդի իւրում զՔրիստոս ամենայն կատարելութեամբ . վասն որոյ անդէն

Դուկ. Ա, 42.

յորովայնէ մօրն իւրոյ երկրպագեաց Քրիստոսի
յարգանդի Կուսին, որպէս ասի իՇարականին,
„Յորովայնէ յորովայն երկրպագող Քրիստոսի“,
եւ յերգս Շնորհալուոյն .

„Ժառանգին Հօր սպասաւոր
եւ յարգանդէ երկրպագող,
Կարապետ եւ Մ'ըկրտիչ“ :

Հ. Ապա զերեւելի ծնունդն Քրիստոսի ոմ ծանեաւ .

Պ. Հովիւքն բացօթեայք որք աւետաւորութեամբ հը-
րեշտակին ծանեան, եւ զփառս իբարձունս Աս-
տուծոյ երգեցին .

„Հովիւքն երգեն ընդ հրեշտակս,
Տան աւետիս աշխարհի .

Ծնաւ նոր արքայ

Իբեթլեհեմ քաղաքի :

Այսօր հովուացըն տեսեալ

Զարդարութեան արեգակն .

Եւ ընդ հրեշտակս երգեին,

Փառք իբարձունս Աստուծոյ“ :

Հ. Եւ ոյք երեւելապէս երկիրպագին արքային մեծի,
եւ մատուցին նմա զառաջին պատարագն .

Պ. Երեք մոգքն կամ թագաւորք, որք գուշակութեամբ
նորաձին աստեղն փութացան իբեթլեհեմ, ուր
գտին զՄարիամ, որ զանբաւելին երկնի եւ երկրի
զնորաձին արքայն ունէր իգիրկսն, եւ բազմեալ
էր յայրն սուրբ իմսուրն անբանից պատեալ խան-

ձարրովք. յայնժամ մատուցին նմա զջերմեռանդն
երկրպագութիւնս եւ զառաջին պատարագս իւ-
րեանց, զիսուկ նշան Աստուածութեանն, զԶմուռ
վասն մարդեղութեանն, եւ զՈսկի վասն իշխանու-
թեանն, որ եւ պարգեւք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն
սրբոյ, անբաժանելի Երրորդութեան եւ մի Աս-
տուածութեան, ըստ որում ասի.

„Հովուացն յայտնեցար,

Երկրպագեալդ իմօգուց“.

Սաղմ. ՀԱ, 10.

Եւ „Թագաւորք Արաբայ եւ Սաբայ պատարագս
բերցեն նմա “:

Հ. Ե՞րբ կամ յորո՞ւմ աւուր թլփատեցաւ Քրիստոս.

Ղուկ. Բ, 21.

Պ. Յ13 յունուարի զկնի ութից աւուրց ծննդեան, որ-
պէս գրեւ Աւետարանիչն Ղուկաս . „Իբրեւ լցան
աւուրք ութ եկին թլփատել զնա, եւ կոչեցաւ
անունն նորա Յիսուս, որ կոչեցեալն էր իհրեշ-
տակեն՝ մինչչեւ յղացեալ էր զնա յորովայնի“:

Հ. Ե՞րբ ընծայեցաւ Քրիստոս իտաճարն, եւ զինչ
սքանչելիք եղեն յայնժամ.

Պ. Յորժամ լցան աւուրք սրբութեանն Մարիամոս,
յայնժամ իձեռն սրբոյն Յովսեփայ Աստուածա-
հօր եւ մօր իւրոյ ամենօրհնեալ կուսին Մարիա-
մոս ընծայեցաւ իտաճարն. եւ ծերունին Սիմեոն,
որ ազդմամբ Հոգւոյն Սրբոյ սպասեալ մնայր
իբազում ժամանակաց հետեւ այնմ երանական
միփրարութեան, առեալ զնա իգիրկս իւր ար-

տասուելով աղերսեր արձակիլ իխաղաղութիւն :
„Ըստ օրինացըն Մովսիսի
Ընծայեցար իտաճարին ,
Զի ըզբնութիւնըս մարդկային
Ընծայեսցես Հօր իյերկինս“ :

- Յորմէ աւանդութիւն առեալ ամենայն մանկաբեր
կանայք բարեպաշտ սովորութեամբ յետ քառա-
սուն աւուրց ծննդեան իւրեանց , գնան յեկեղեցի
եւ ընծայեն զնորածին մանուկն իտաճար Տեառն :
- Հ. Ո՞րպէս ազատեցաւ Քրիստոս իկոտորածէ ման-
կանցն Բեթլեհեմի իձեռաց Հերովդի , որ իխըն-
դիր էր կորուսանել գնա .
- Պ. Հրեշտակ Տեառն պատուիրեաց մոգուց , յետ եր-
կըրպագութեան իւրեանց նորածին արքային չը-
ղառնալ անդրէն առ Հերովդէս , եւ ոչ ծանուցա-
նել նմա զտեղի նորածին Արքային՝ վասն կեղ-
ծաւորութեան նորա . նոյնպէս եւ Յովսեփայ
հրամայեաց յառուրսն յայնոսիկ իտեսլեան՝ առ-
նուլ զՄարիամ եւ զՄանուկն եւ փախչել յե-
գիպտոս . եւ Յովսեփ՝ որովհետեւ կարգեալ էր յա-
մենասուրբ Երրորդութենէն իպաշտօն աստուա-
ծահայրութեան , եւ պաշտպան սուրբ Աստուա-
ծածնին , արար այնպէս՝ որպէս հրամայեաց նմա
հրեշտակն , եւ եկաց իքաղաքն *Հերմուզպօլիս* , մին-
չեւ մեռաւ . Հրովդէս եւ թագաւորեաց Արքեղայոս :
Նոյնպէս եւ Եղիսաբեթի ինմին ժամանակի եղեւ .

ասեն , հրաման իհրեշտակեն՝ առնող զմանուկն
եւ փախչել յանապատ . եւ այնպէս ապրեցաւ
նա եւ Յովհաննէս . եւ վասն այն Յովհաննէս սը-
նաւ յանապատի , զի ասեն՝ թէ յայնմհետե մնաց
անդ :

ՅՕԴՈՒԱԾ Դ .

ՎԱՍՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԻԳԱԼԻԷԷ

ԻՅՈՐԴԱՆԱՆ ԻՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ .

Հ. Ե՞րբ եկն Քրիստոս իԳալիլէէ իՅորդանան , եւ
յոամմէ մկրտեցաւ .

Պ. Յետ կատարելութեան երեսուն ամաց հասակի
իւրոյ եկն եւ մկրտեցաւ իՅովհաննէս յորդանոյն
Զաքարիայ , որ յառաջընթացութեամբ նախա-
ժամանեալ էր եւ քարոզէր զաստուածութիւն եւ
զսուրբ օրէնս նորա , որպէս ասէ աւետարանիչն .
,,Յառուրսն յայնոսիկ գայ Յովհաննէս Մկրտիչ
քարոզել յանապատի“ . եւ վասն Քրիստոսի ասէ,
,,Յայնժամ գայ Յիսուս իԳալիլէէ իՅորդանան առ
Յովհաննէս՝ մկրտիլ ինձանէ“ . եւ Շնորհալին վը-
կայէ .

Մատթ . Գ . 1 .

Մատ . Գ , 13 .

„Իփրրկութեան մերոյ սկըզբան
Մըկըրտեցար իՅորդանան,
Զոր շնորհեցեր նոր առաջան
Իմաքրութիւն մեղաց մարդկան“ :

Հ. Զինչ սքանչելիք եղեն իժամ մկրտութեանն .

Պ. Երկինք բացան , եւ երեքանձնեայ Աստուածու-
թիւնն յայտնեցաւ . Հայր իվերուստ վկայեաց ,
„Դա ե որդի իմ սիրելի“ ասելով . Հոգին Սուրբ Մատ. Գ, 16 .
աղանակերպ եջ իվերայ նորա , եւ Որդին Միա-
ծին մկրտեցաւ :

„Լուսաւոր ձայնիւ յերկնից
Զքեզ դառանեաց Հայր եակից .
Աղանակերպ Հոգին իջեալ,
Առ համագոյդ իւր հանգուցեալ“ :

Հ. Վասն Էր իծառայե իւրմե մկրտեցաւ Քրիստոս .

Պ. Վասն վեց պատճառաց . Նախ՝ առ իտալ ամենե-
ցուն զօրինակ մեծի խոնարհութեան : Երկրորդ՝
առ իլնուլ զամենայն արդարութիւն : Երրորդ՝ առ
իտանել զանդամս իւր , այսինքն զհաւատացեալս՝
զի մկրտեսցին իմկրտութիւն իւր , այն է՝ իՀո-
գին Սուրբ եւ իհօր : Զորրորդ՝ առ իտալ ջուրցն
շօշափմամբ ամենասուրբ մարմնոյ իւրոյ զզօրու-
թիւն , իլինել նիւթ մկրտութեան ամենայն հաւա-
տացելոց : Հինգերորդ՝ առ իհաստատել այնոս
զխորհուրդ մկրտութեան յանուն Հօր եւ Որդւոյ
եւ Հոգւոյն սրբոյ : Եւ վեցերորդ՝ զի յայտնի եւ

դիցի լինելն իւր Մեսիա՝ Տէր եւ Փրկիչ աշխարհի :

Հ. Ընդէր Յովհաննէս ոչ կամելով մկրտել զՔրիստոս՝ արգելոյր զնա եւ ասէր . „ես պարտիմ իքէն մկրտիլ եւ ոչ դու յինէն“ .

Պ. Տեսանէր զի ինքն էր կարօտ մաքրութեան , եւ Յիսուս անկարօտ . ինքն աստղ եւ նա արեգակն , վասն որոյ ասէր . „ինձ պիտոյ է իքէն մկրտիլ եւ լուսաւորիլ , զի ես իքէն մաքրեցայ յարգանդի մօրն իմոյ , յորժամ երկիրպագի քեզ . այժմ եւս պարտ է ինձ իքէն մաքրիլ իմնացելոց բծից , եւ դու ընդէր առ իս գաս , զի ոչ ունիս զաղտ ինչ կամ գրիծ :

Հ. Զինչ պատասխանի ետ Քրիստոս Յովհաննու .

Պ. „Թոյլ տուր այժմ“ ասաց . այժմ չէ ժամանակ մտածելոյ զքոյդ նուաստութիւն եւ զիմ մեծութիւն . եւ չէ պարտ այժմ խորհել զխոնարհութիւն , այլ զհնազանդութիւն . վասն զի այսու գործով , ասաց , պարտ է լնուլ կամ կատարել զամենայն արդարութիւնս :

Հ. Յովհաննէս Մկրտիչն յումմէ մկրտեցաւ .

Պ. Ասեն ոմանք իհարցն սրբոց՝ թէ իՔրիստոսէ մկրտեցաւ առ իլինել անդամ նորոյս եկեղեցւոյ , թեպէտ ոչ եւս էր իներքոյ սկզբնական մեղաց , զի յորովայնի մօրն իւրոյ սրբեցաւ . նոյնպէս եւ վասն ամենօրհնեալ կուսին Մարիամու ասեն , թէ

մկրտեցաւ իմկրտութիւն Որդւոյ իւրոյ , թէ եւ
անկարօտ էր :

Հ. Ապա առաքեալքն յումմէ մկրտեցան .

Պ. Հաւանականաբար իՔրիստոսէ . զի թեպէտ չիք բա-
ցայայտ ինչ յիշատակութիւն յԱւետարանի , այլ
զի ասէ թէ „Ահաւանիկ նա մկրտէ , եւամենեքին
զան առ նա“ . ապա եւս առաւել զառաքեալսն
մկրտեալ է նա :

ՅՕԴՈՒԱԾ Ե .

ՎԱՍՆ ԳՆԱԼՈՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱՆԱՊԱՏ ՓՈՐՁԻԼ
ԻՍԱՏԱՆԱՅԷ .

Հ. Ե՞րբ գնաց Քրիստոս յանապատ փորձիլ իսա-
տանայէ .

Պ. Յետ մկրտութեանն անմիջապէս գնաց անդր՝ շար-
ժեալ իՀոգւոյն սրբոյ , ըստ վկայութեան աւետա-
րանչին Մատթեոսի . „Յայնժամ վարեցաւ Յիսուս Մատթ. Դ, 1 .
յանապատ , փորձիլ իսատանայէ“ :

Հ. Վասն էր իՀոգւոյն վարեցաւ ասէ , զի Հոգին սուրբ
ոչ զոք արկանէ իփորձութիւն .

Պ. Թեպէտ այնպէս է , բայց կանխագիտելով զյադ-
րական զօրութիւն փորձելոյն , թոյլ ետ :

Հ. Զիմրոյ պատերազմեցաւ .

Պ. Որպէս գքաջայաղթ զինուոր ընկալեալ զհրաման
թագաւորին , այսինքն Հօրն երկնաւորի , եւ զգե-
ցեալ զգէն եւ զգօրութիւն Հոգւոյն սրբոյ , պա-
տերազմեցաւ աներկիւղ ընդ բանսարկութիւն՝ զըլ-
խոյ դիւաց ամենեցուն :

Հ. Վասն Էր եւ Տերն իպատերազմ ընդդէմ դիւին .

Պ. Վասն երից պատճառաց . Նախ՝ առ իպաշտել ըզ-
կամս Հօրն , ըստ որում եւ ինքն եկեալ էր յաշ-
խարհ առնել զկամս Հօր . ըստ այնմ զոր ասէ .
„ Իջի ես յերկնից՝ ոչ զի զկամս իմ արարից ,
այլ զկամս այնորիկ որ առաքեացն զիս “ : Եւ
թեպէտ կամքն Քրիստոսի ըստ Աստուածութեանն
համաձայն էր կամաց Հօրն , եւ զոր ինչ կամէր
Հայր՝ զնոյն կամէր եւ ինքն , բայց այնու զհնա-
զանդութիւն իւր յայտնէր Հօրն , զի եւ մեք օրի-
նակ առեալ ինմանէ՝ պաշտեսցուք զհնազան-
դութիւն : Երկրորդ , եւ Տերն մեր իպատերազմ ,
զի ցուցցէ զինքն ճշմարիտ , եւ ըստ ամենայնի
նման մեզ՝ բաց իմեղաց . որպէս ասէ առաքեալն .
„ Ոչ թէ ունիմք Քահանայապետ որ չիցէ կարող
ջարջարակից լինել տկարութեան մերոյ , այլ փորձ
ե ամենայնիւ ըստ նմանութեան առանց մեղաց “ :
Եւ քանզի որպէս մեք կրեմք յաշխարհի զջարջա-
րանս եւ զարհամարհանս եւ զփորձութիւնս իդի-
ւաց , այսպէս եւ նա կրեաց զայնս բիւրապատիկ

Յովն. 2, 6 .

Եբր. Է, 15 .

1269
առաւելութեամբ: Երրորդ, եւ Քրիստոս իմարտ
ընդդէմ դիւին՝ առ ի ուսուցանել մեզ զճանապարհ
եւ զկերպ յաղթելոյ փորձութեանց դիւին, այս-
ինքն ուսուցանել թէ աղօթիւք, հսկմամբ, ծո-
մապահութեամբ, յիշմամբ աստուածային խոստ-
մանց, ապաւինութեամբ յԱստուած, ընդդիմա-
նալով ցանկութեանց մարմնոյ եւ աշխարհի, կա-
րեմք զդէմ ունել փորձութեանց դիւին, եւ յաղ-
թել նմա:

Հ. Քանի առուրս եկաց Քրիստոս անսուաղ յանա-
պատին աղօթիւք.

Պ. Զառուրս քառասուն, որպէս Մատթէոս ասէ., Պա- Մատթ. Դ, 2.
հեաց զքառասուն տիւ եւ զքառասուն զիշեր:

Հ. Վասն Էր պահեաց Քրիստոս աղօթիւք այնքան
առուրս.

Պ. Վասն չորից պատճառաց. Նախ՝ առ իտալ մեզ
զօրինակ յարդարելոյ զանձինս իպաշտօն քարո-
զութեան. եւ թեպէտ ինքն ոչ էր կարօտ, զի ի
յաւիտենից լի էր ամենայնիւ, այլ սակայն հե-
տեւողք իւր ոչ կարէին առանց նախապէս պա-
հելոյ եւ աղօթելոյ լինել յարմարք առ պաշտօն
քարոզութեան: Երկրորդ՝ զի քաղցնլովն տայցէ
զառիթ փորձողին: Երրորդ՝ զի ճնշելով զմար-
մինն անսուաղութեամբ՝ քաւեսցէ զմեղս նախա-
ծնողացն՝ հեշտալի պտղոյն ճաշակման, ըստ
այնմ զոր ասէ Շարականն. ,,Որ առ իքեն երկ-

„ըորդ Ադամ վասն առաջնոյն յանցանաց , բնու-
„թեամբ մերով պահելով , գահաբեր պտղոյն լու-
„ծեալ զպատրանս“ : Եւ ջորրորդ՝ զի այնու տայ
ցէ զօրենս եւ զօրինակ քրիստոնեայ ժողովր-
դոց պահել զառուրս քառասնորդական պահոց ,
որպէս ասի իՇարականին . „Որ փոխանակ ճա-
„շակացն դառնութեան մահաբեր պտղոյն , ան-
„ճաշակ լինելով քո քառասնօրեայ , քաղցրա-
„ցուցեր յուսով զլուծ նոր քո օրինաց“ :

Զ. Առողջ բնութիւն մարդկային ո՞րպէս կարէ այն-
քան առուրս տոկալ ոչ ուտելով ինչ .

Պ. Բնաւորական զօրութեամբ անկարելի է , այլ իձեռն
երկնային շնորհացն Աստուծոյ կարելի է , որ-
պէս Մովսէս եւ Եղիա մտածելով միշտ զերկնայ-
ինս եւ զաստուածայինս , զմայլեալ պահէին եւ
ոչ զգային զքաղց : Այլ Քրիստոս ինքնին պա-
հեաց , զի անկարօտ գոլով ըստ ամենայնի՝ զերկ-
նայինս եւ զաստուածայինս մտածեալ՝ ոչ քաղց-
նոյր ամենեւին :

Զ. Ապա զիմրդ Աւետարանիչն յետ վկայելոյն իւրոյ
վասն քառասնորդական պահոցն Քրիստոսի՝ ասե-
թէ „Քաղցեալ“ .

Պ. Կիրքն նորա չէին բռնադատողք . եւ ընդ պա-
կասել կերակրոյն քաղցնոյր թեպէտ մարդկօրեն ,
բայց ոչ որպէս մեք , այլ ըստ որում կամեր ինքն
եւ Աստուածութեամբն թոյլ տայր . վասն որոյ ի

- լրանալ թուոյն քառասնից՝ թոյլ ետ , եւ ըստ Աւետարանչին՝ , ,Ապա քաղցեալ“ :
- Հ. Քանի բանիւ փորձեաց սատանայ զՏէրն , եւ զինչ էին փորձութիւնքն .
- Պ. Երեք բանիւ . Առաջին այն՝ զոր ասաց յանապատին . , ,Ասա զի քարինքս այսոքիկ հաց լինիցին“ : Երկրորդ՝ եւ զնա յերուսաղէմ եւ կացոյց ի վերայ աշտարակի տաճարին , եւ ասաց . , ,Ա՛րկ զքեզ աստի ի վայր՝ եթէ Որդի ես Աստուծոյ . զի զրեալ ե՛րթէ Հրեշտակաց իւրոց պատուիրեալ ե վասն քո ի պահել զքեզ“ : Եւ երրորդ՝ եհան զնա ի վերայ բարձր լերին , եւ եցոյց նմա զամենայն թագաւորութիւնս եւ զփառս աշխարհի , եւ ասէ . , ,Բեզ տաց զայս ամենայն՝ եթէ անկեալ երկիրպազանիցես ինձ“ :
- Հ. Որով բանիւ յաղթեաց Քրիստոս սատանայի .
- Պ. Այսոքիւք բանիւք . յառաջնում փորձութեանն ասաց թէ , ,Ո՛չ միայն հացիւ կեցցեմ արդ , այլ ամենայն բանիւ որ ելանէ ի բերանոյ Աստուծոյ“ : Յերկրորդ փորձութեանն ասաց՝ թէ , ,Ո՛չ փորձեսցես զՏէր Աստուած քո“ : Եւ յերրորդին՝ թէ , ,Գրեալ է . Տեառն Աստուծոյ քում երկիրպազցես , եւ զնա միայն պաշտեսցես“ :
- Հ. Յետ յաղթութեանցն այնոցիկ ուր զնաց Քրիստոս , եւ ո՞րպէս հալածեաց զսատանայ .
- Պ. Յանապատն դարձաւ , ուր զառուրս քառասուն

ծոմապահեալ էր . բայց ոչ առ ի փախչել իսատանայէ . զի նա ոչ փախեալ իմարտէ նորա , եւ ոչ բռնութեամբ հալածեաց զնա , եւ ոչ հրեշտակք եղեն նմա օգնական . այլ դեռն ինքն յաղթեցաւ եւ հալածեցաւ ինմանէ , եւ հրեշտակք մատեան առ ի պաշտել զնա :

Հ. Վասն Էր հրեշտակք ի ժամանակի փորձութեան դիւին հեռացեալ էին ի Քրիստոսէ .

Պ. Զի մի ասիցէ դեռն ' թէ ի ձեռն օգնութեան հրեշտակաց յաղթեաց ինքեան . ուստի երբ մերժեցաւ դեռն , ապա հրեշտակք մատեան առ ի պաշտել զնա եւ ծառայել նմա ' բերելով զկերակուր եւ սպասաւորելով սեղանոյ նորա :

Հ. Զինչ արար Քրիստոս յետ յաղթելոյն սատանայի .

Պ. Սկիզբն արար քարոզութեան իւրոյ , որով ուսուցանէր ամենեցուն զԱւետարանն իւր կենարար վարդապետութեամբ . եւ յանդիմանէր զկեղծաւորս եւ զփարիսեցիս , եւ աստուածային հրաշագործութեամբ լուսաւորեաց զտիեզերս :

Հ. Իքանի ամս քարոզեաց .

Պ. Յերիս ամս , մինչեւ մերժեցան աւուրք չարչանաց եւ խաչելութեան իւրոյ :

Հ. Ընդ ամենայն քանի ամս եկաց ի վերայ աշխարհի .

Պ. Զամս երեսուն եւ երիս . երեսուն ամ յառաջ քան զմկրտութիւնն , եւ երիս ամս յետ մկրտութեան :

ՅՕԴՈՒԱԾ Զ.

ՎԱՍՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԻԲԵԹԱՆԻԱ .

Հ. Ո՞ր գնաց Քրիստոս յետ քարոզութեան իւրոյ .

Պ. Փոխեցաւ ի Գալիլէե եւ սկսաւ շրջել ի կողմանս Հրեաստանի . եւ գնայր յերուսաղէմ , զի գիտէր թէ մերձեալ էին առօրք չարչարանաց եւ խաչելութեան իւրոյ , որպէս մարգարեքն նախագուշակեալ էին :

Հ. Յորո՞ւմ առօր եկն ի Բեթանիա .

Պ. Իշարաթուն՝ որ չորս առօրքք յառաջ է քան զօրմատնութեան . զորմէ Յովհաննէս զրէ թէ „ Յիսուս վեց առօրքք յառաջ քան զգատիկն եկն ի Բեթանիա եւ ագաւ իտուն Սիմոնի բորոտի , եւ եկեր անդ զընթրիսն , ուր էր Ղազար մեռեալն չորեքօրեայ , զոր յարոյց իմեռելոց “ .

Յովհ . ԺԲ , 1 .

„ Զայնեցեր առ Ղազարոս ,

Որով ետուր մեռելոց յոյս .

Կենդանութեամբ չորեքօրեայ

Կենդանացան որք յԱղամայ “ :

Հ. Մարիամ քոյրն Ղազարու զիմրդ պատուեաց ըզ-
Քրիստոս իբազմականին .

Պ. Մինչդեռ նստեալ էր Քրիստոս իշարս բազմե-
լոցն իխրախճանի , կինն այն լիտր մի իւղոյ եհեղ
իզլուխ նորա , եւ եօծ զոտս նորին եւ հերով իւրով
սրբեաց . եւ իւղն այն էր ծանրագին եւ ազնիւ
յոյժ , շինեալ ինարդոս ծաղկէ՝ հանդերձ այլովք
հոտաւետ ծաղկօք :

Հ. Զինչ նշանակեր հեղումն այնր իւղոյ իձեռն կնոջն
իզլուխն Քրիստոսի .

Պ. Իկողմանէ կնոջն նշանակեր զգործս բարութեան
եւ ողորմութեան , որոյ անուշահոտութիւնն բու-
րէ առ Աստուած եւ առ հրեշտակս . եւ իկողմա-
նէ Քրիստոսի եղեւ օծումն մարմնոյ նորա , զի
նշանակեաց այնու թէ յետ մահուան նորա այնու
կերպիւ օծանելոց եւ խնկելոց է մարմինն նորա :
Եւ Քրիստոս թոյլ ետ նմա առնել այնպէս , զի ո-
րովհետեւ յետ մահուան իւրոյ իՅովսեփայ եւ ի
Նիկողիմոսէ ունէր թաղիլ եւ խնկիլ , եւ ոչ կա-
րէր կինն այն յայնժամ խնկել զմարմինն իւր ,
վասն որոյ իկենդանութեան իւրում ինմանէ օծաւ
եւ խնկեցաւ , զի եւ նա նովին բարեգործութեամբ
վարձատրեսցի . որպէս ինքն իսկ Քրիստոս ջատա-
գովէ զկինն զայն ասելով . , ,Արկանել դորա զիւղդ
իմարմին իմ՝ առ իթաղելոյ զիս նշանաւեաց “ .
եւ թէ , ,Թոյլ տուք դմա , զի յօրն պատանաց ի-

Մատ . ԻԶ , 7 .

Յովհ . ԺԲ , 3 .

Մատ . ԻԶ , 12 .

Յովհ . ԺԲ , 3 .

մոց պահեսցե զայդ՝ . որով վկայեաց թէ իւղն
այն որ հեղաւ . իկնոջեն յայնմանե իգլուխ իւր՝ չե
իկորոստ , այլ գանձեցաւ եւ պահեցաւ . իմարմնի
նորա անապական . զի յետ մահուանն ընդ խըն-
կոց Յովսեփայ եւ Նիկողիմոսի խնկեսցի :

Հ. Ո՞յք յառաքելոց յղեցան իՏեառնե զյաւանական
բերել .

Պ. Պետրոս եւ Յովհաննէս , որք էին նախամեծարք
յայլ առաքելսն , եւ իւերինն առաջի նոցա այ-
լակերպեալ էր . ուստի եւ իձեռն նոցա ետ պատ-
րաստել զԶատիկն :

Հ. Ե՞րբ եմուտ յԵրուսաղէմ .

Պ. Ի՞նչադկազարդի կիւրակէին , հինգ առուրբք յառաջ
քան զօր չարչարանաց եւ խաչելութեան իւրոյ :

Հ. Ուստի էին մանկունքն իտաճարին , որք ընդ ա-
ռաջ ելին Յիսուսի իմտանել նորա յԵրուսաղէմ ,
„Օրհեան՛ որ գաս յանուն Տեառն՝“ աղաղակելով .

Պ. Կամ վասն քառասնօրեայ սրբութեան բերեալք
էին , կամ վասն թլփատութեան . կամ յորժամ դը-
ղըրդեցաւ քաղաքն Երուսաղէմ՝ մարքն առեալ
գտղայս իւրեանց ելին ընդ առաջ Բրիստոսի :

ՅՕԴՈՒԱԾ Է.

ՎԱՍՆ ԸՆԹՐԵԱՅ ՏԵԱՌՆ.

- Հ. Ո՞ր կազմեցաւ երկրորդ սեղանն Տեառն կամ
Զատիկն, եւ յորո՞ւմ աւուր եկեր զայն Քրիստոս.
Պ. Իվերնատանն՝ ուր նախապատրաստեալ էին Պետ-
րոս եւ Յովհաննէս. եւ իհինգշաբաթի երեկոյին ե-
կեր զԶատիկն երկուտասանիւքն հանդերձ. եւ ա-
պա լուաց զոտս աշակերտաց իւրոց՝ առ ի ու-
սուցանել նոցա զիւրն խոնարհութիւն, ըստ այնմ
զոր ասէ Շնորհային.

„Ելից զօրենսքն Մովսիսի

Զոր խօսեցաւն իՍինայի.

Եկեր ըզգառն օրինակին,

Եւ ըզբաղարջն ընդ եղեգին“:

- Հ. Զխորհուրդ հաղորդութեանն Երբ հաստատեաց.
Պ. Ինմին երեկոյի հինգշաբաթուն՝ յետ կատարելոյն
զկարգ լուացման ոտից աշակերտաց, արար Քրիս-
տոս եւ զերկրորդ սեղան խորհրդական՝ յորում
հաստատեաց զսուրբ խորհուրդն հաղորդութեան,
եւ հաղորդեաց զամենեսեան իսուրբ մարմնոյ եւ
յարենէ իւրմէ՝ ընդ տեսակօք հացի եւ զինուոյ,
ըստ Շնորհայւոյն որ ասէ.

„Թազաւորն արարածոց

Զհացըն կենաց ետ քաղցելոց,

Եւ ըզբաժակն ուրախարար

Որք յԱդամայ տըրտմեցելոց“ :

Հ. Որպիսի սքանչելագործութեամբ արար զայն .

Պ. Առեալ զհացն եւ զգինին յամենասուրբ ձեռս իւր՝
սրբագործեաց , այսինքն փոխարկեաց զայնս ի
մարմին եւ յարիւն իւր , եւ ետ աշակերտացն ա-
սելով . „Առէք կերայք , այս է մարմին իմ.—Ար- Մատ. ԻԶ, 26.
բէք իսմանէ , այս է արիւն իմ“ :

„Ընդ բաղարջին հաց անխրմոր

Ետ ըզմարմին իւր գերկնաւոր ,

Ըզկուսածինն անսերմնաւոր ,

Զանապական եւ զհոգեւոր .

Ընդ ոչխարին արեան ուխտին

Ետ մեզ զարիւն իւր ուխտ կըրկին ,

Եւ եղեգան դառնագունին

Փոխան ըզվարս աստուածային“ :

Հ. Ո՞րպէս յայտնեաց Քրիստոս աշակերտաց իւրոց
զմատնութիւնն իւր իձեռն Յուդայի .

Պ. Որովհետեւ նա աստուածային կարողութեամբ
գիտէր զամենայն խորհուրդս սրտից մարդկան ,
վասն որոյ իվերջին ընթրիսն , յետ կատարելոյն
զխորհուրդն հաղորդութեան եւ բաշխելոյ զմար-
մին եւ զարիւն իւր ամենեցուն , ասաց աշակեր-
տաց թէ „Մի ոմն իձենջ մատնելոց է զիս“ : Յայն- Մատ. ԻԶ, 21 .
ժամ վշտացեալ աշակերտքն տրտմեցան յոյժ , եւ
ասէին ցմիմեանս . „Զոմմէ ասիցէ“ : Պետրոս ակ-

նարկեր առ Յովհաննէս , հարցանել Յիսուսի թե
ո՞վ իցէ մատնիչն . որպէս ասէ եւ Շնորհալին .

„Լոյսըն խօսէր աղերսալի
Խաւարելոյն վասն դարձի .
Մի ոմն իձենջ , ասէ , եղբարք
Զիս մատնելոց ե առ իմահ .
Պետրոս լրեալ զայն զարհուրէր ,
Եւ ականարկէր առ Յովհաննէս
Հարցանել թե ո՞վ իցէ
Դաւաճանող Վարդապետին“ :

Մատ. ԻԶ, 23.

Յովհ. Ժ.^Գ, 26.

Եւ Տէրն առ իփարատել զտրտմութիւն աշակեր-
տացն՝ ասաց առ Յովհաննէս թե „Որ մխեաց
ընդ իս զձեռն իւր իսկաւառական՝ նա մատնելոցէ
զիս“ . եւ թե „Որում թացից զպատառն եւ տաց,
նա է“ . ընդ ասելն զայս՝ առեալ իսեղանոյն պա-
տառ մի հացի եթաց եւ ետ Յուդայի . եւ յորժամ
եառ Յուդա զպատառն՝ մերկացաւ իսկոյն իւու-
սոյ աստուածային շնորհաց , եւ զգեցաւ զսա-
տանայ , զի անօրէն խորհրդով էր ընկալեալ . որ-
պէս եւ Շնորհալին վկայէ .

„Խնամով սիրոյն յիւր սիրելեաց
Ըզտըրտմութիւնըն փարատեաց .
Թացեալ պատառ տայ Յուդայի ,
Նըշանակեալ զգողըն մատնիչ .
Զոր առեալ եւ մերկացաւ
Յաստուածային Հոգւոյն շնորհաց ,
Մատնեցաւ նախաջարին
Ընդ մատնութեան վարդապետին“ :

ՅՕԴՈՒԱԾ Ը .

ՎԱՍՆ ԵԼԱՆԵԼՈՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԻԼԵԱՌՆ ԶԻԹ ԵՆԵԱՅ .

Հ. Յետ ընթրեացն ուր գնաց Քրիստոս .

Պ. Իյեառն Ձիթենեաց ել աշակերտօքն հանդերձ կալ Մատ . ԻԶ, 30 .
յադօքս , ուր ըստ սովորութեանն երթայր միշտ
եւ ի պարտիզի նորին ադօքեր . եւ անտի եջ ի գիւ-
ղըն Գեթսեմանի առ ստորոտով լերինն Ձիթենեաց .
յետ խրատելոյն եւ ուսուցանելոյն աշակերտաց
իւրոց զադօքս , երող զնոսա անդ եւ ինքն չոքաւ
ի պարտեզն , եկաց յադօքս անկեալ ի վերայ երեսաց
իւրոց . „ Հայր իմ , եթե հնար է ' անցցե բաժակս այս Մատ . ԻԶ, 39 .
յինեն " ասելով :

Հ. Զինչ նշանակե Քրիստոսի ի պարտիզի ադօքելն .

Պ. Նշանակե զի որովհետեւ նախահարքն մեր ի պար-
տիզի դրախտին խաբեցան եւ գլորեցան ի դժոխս ,
Քրիստոս եւս կամեցաւ ի պարտիզի ադօքելովն
կանգնել զնոսա ի գլորմանեն .

„ Կեղրոնեան յայնկոյս ձորոյ

Ի վերնատունն ել խորհրդոյ ,

Եմուտ պարտեզ ընդ պարտիզի ,

Եմոյծ զԱդամ յԱդին դրախտին " :

Հ. Անկանելն Տեառն մերոյ ի վերայ երեսաց ' վասն
քանի պատճառաց եղեւ .

Պ. Վասն վեց պատճառաց . նախ՝ առ իցուցանել ըզ-
 ծանրութիւն եւ գմեծութիւն ցաւոց եւ տրտմու-
 քեանց իւրոց՝ զորս կրէր յանօրինաց ըստ մարդ-
 կութեանն : Երկրորդ՝ առ իտալ մեզ գօրինակ խո-
 նարհութեան , զի այնու յօժարիցիմք իսէր Տեառն
 մերոյ տարածել զմեզ իվերայ հողոյ ջերմեռան-
 դաբար աղօթս առնելով : Երրորդ՝ առ իմատու-
 ցանել Հօրն երկնաւորի գմեծամեծ պատիւ յա-
 դօթս իւր . որով ուսոյց եւ մեզ այնու խոնար-
 հութեամբ պատուել զԱստուած յամենայն աղօ-
 թրս մեր : Զորրորդ՝ առ իօրհնել գերկիրն զոր ա-
 նիծեալ էր վասն մեղաց նախաստեղծից : Հին-
 գերորդ՝ առ իծանուցանել զբազմութիւն եւ ըզ-
 ծանրութիւն մեղաց մերոց՝ զորս ինքն բարձեալ
 տանէր : Եւ վեցերորդ՝ առ իյայտնել Հօրն երկ-
 նաւորի թէ բառնալով զամենայն մեղս մարդկան՝
 անկանի առաջի նորա եւ ասէ , անն այսքան
 ծանրութիւն մեղաց բարձեալ ունիմ , որպէս եւ կա-
 միս՝ արա . , ,Տարածեան զիս , ասէ , իվերայ խաչին ,
 բեւեռեան զձեռս եւ զոտս իմ . ինմին փշով պսա-
 կեան զգլուխ իմ . նաեւ մանացն զիս իվերայ փայ-
 տին , միայն զի մեղքս այսօքիկ որք ծանրութեամբ
 իւրեանց ձգեցին զիս յերկիր , ջնջեսցին , եւ ես ա-
 զատեցայց յիմոց բեռանց“ :

Հ. , ,Հայր իմ , եթէ հնար է , անցցե՛ք ժառկս այս յինէն“
 ասելով , զինչ կամեցաւ բացատրել եւ խնդրել .

Պ. Որովհետեւ նախասահմանեալ էր Տեառն մերոյ
մատնիլ իման վասն մեղաց մերոց, կոչե գմանն
բաժակ. վասն որոյ ասելովն զայն բան՝ խնդրե ի
Հօրէն զի երե հնար իցե առանց մահու եւ չար-
չարանաց իւրոց լինել փրկութիւն մարդկան,
անցցե բաժակն, այսինքն զի մի չարչարեսցի. բայց
երե ոչ է հնար, պատրաստ է ընդունել զբաժակն
ամենայն յօժարութեամբ, այսինքն հանդերձեալ
է յօժարակամ չարչարիլ ցման.

„Ձայնիւ մաղբեր աղօթական
վասն իմ առ Հայր իւր եական,
Ծունրը դրնէր խոնարհական
Որում կրկնի ծունր ամենայն.
Երե փրկիլ մարդկան հնար է
Առանց մահու իմ որ գրեալ է,
Բաժակ մահուս լինեն անցցե.
Ոչ իմ կամաւ, այլ քոյդ տեսցե“ :

Հ. Քանի անգամ կրկնեաց զաղօթս իւր, եւ զինչ ինչ
կամեցաւ ուսուցանել մեզ այնու.

Պ. Երիցս անգամ կրկնեաց՝ մինչեւ եկն հրեշտակն եւ
զօրացոյց զնա. ըստ Շնորհալուոյն.

„Ղօղեալ յերկիւղ քրրտանց հոսման,
Ոլոռնաձեւ կայլակ վիժման.
Իզօրանալ հրեշտակ մերձեալ
Զօրինական գիրըն լըցեալ“ եւ այլն :

Եւ այս նախ՝ առի ուսուցանել մեզ զի եթէ խընդ-
րիցեմք յԱստուծոյ ինչ յաղօթս մեր, յառաջնումն
կամ յերկրորդումն եթէ ոչ ընդունիցիմք զխընդ-
րութեամբ, ոչ պարտիմք յուսահատիլ յԱստուծոյ,
այլ կրկնեսցուք եւ երեքկնեսցուք զաղօթս՝ ղը-
նելով զհայցութեամբ մեր իներքոյ կամացն Աստու-
ծոյ, որպէս զի ընկալցուք զայն զոր խնդրեմք.
որովհետեւ ինքն խոստացեալ է իւրով Աւետա-
րանաւ վարձատրել զմեզ. «Խնդրեցէք եւ տացի
ձեզ. հայցեցէք եւ գտջիք» : Երկրորդ՝ աղօթեաց
Տէրն մեր երիցս առ իցուցանել յերեւակայութեան
իւրում զերիս իրս. այսինքն զչարչարանս՝ զորս
կրելոց էր. զանարգանս՝ որով առաւելապէս ար-
համարհեալ լինելոց էր, եւ զմահն՝ որով մեռա-
նելոց էր. որպէս զի այսօրիւք չարչարելով եւ
վշտանալով՝ արդիւնաւորեալ շահեսցի վասն ան-
դամոց կամ հաւատացելոց իւրոց զայսօսիկ երիս
իրս. նախ՝ զի հաւատացեալք ոչ ցանկանայցեն
հանգստեան աշխարհի, եւ ոչ իտանջանաց ան-
ցաւորաց երկիցեն : Երկրորդ՝ ոչ տենչասցին պա-
տուոյ, եւ ոչ իկրելոյ զանարգանս փախիցեն, որք
անցաւորք են. եւ երրորդ՝ ոչ ցանկալ ընդ երկար
վարել զմարմնաւոր կեանս. եւ ոչ իսրոյ եւ իմա-
հուանէ երկիցեն, յորժամ ըստ կամաց Տեառն եւ
իփառս նորա պատահիցեն :

2. Ապա առաքեալք յինչ միտս աղօթեին .

Պ. Նոքա աղօթիւն որպէս յորդորէր զնոսա Քրիստոս
ասելով. „Տէր, փրկեա՛ն զմեզ ի կործանմանէ իժամա-
նակի փորձութեան կամ վտանգի. քանզի մեք
թեպետ յօժարեմք հոգւով՝ զի թեւ մեռանել հա-
սանիցէ մեզ, ոչ թողուցումք զՎարդապետն մեր
միայնակ, սակայն մարմին եւ արտաքին զգայ-
ութիւնք մեր զոյով տկարք, իտեսանելն զգի-
նուորսն սուսերօք, շփոթեալ վրդովիմք. ուստի
տո՛ւր մեզ, ասեին, զշնորհ՝ զի մի՛ գոցեշփոթումն
եւ վրդովումն տկար մարմնոյ մերոյ եւ արտա-
քին զգայութեանց մերոց հեղցին իհոգիս մեր, եւ
այնու կործանեսցուք“ :

ՅՕԴՈՒՍԺ Թ.

ՎԱՍՆ ՄԱՏՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒԴԱՅԻ ԵՒ ԸՄԲՈՆՄԱՆՆ-
ՔՐԻՍՏՈՍԻ.

Հ. Յուդա ունէր զաստիճան առաքելութեան հա-
ւասար ընդ այլ առաքեալսն .

Պ. Այն ունէր, զի մի էր յերկոտասանիցն. բայց որ-
քան իփառս առաքելութեան բարձրացաւ՝ այն-
քան չարացաւ. զի ոչ պաշտէր զառաքելութիւն
իւր արժանաւորապէս, եւ ոչ ընդ միտ ածեր զան-
հուն ողորմութիւն տուողին, այլ հպարտանայր:

առաքելութեամբ իւրով , եւ համարէր զի տուողն
բարութեանց՝ պարտական էր ինքեան ըստ իւրու-
մըն արժանաւորութեան , եւ վասն այն ոչ փո-
քայր մահացուցանել զախտ ազահութեան իւրոյ .
եւ ոչ կամէր պաշտել զաղքատութիւնն զոր Տէրն
միշտ քարոզէր բանիւ եւ գործով :

Հ. Հաղորդեցաւ նա իսեղանն խորհրդական իսուրբ
մարմնոյ եւ յարենէն Քրիստոսի .

Պ. Ո՛չ միայն հաղորդեցաւ , այլ եւ զկարգ քահանայ-
ութեան ետու ընդ այլոց աշակերտաց . բայց ոչ
ինչ շահեցաւ , զի զխորհուրդն զոր ընկալաւ առեալ
անմաքրապէս՝ եղեւ . առիթ դատապարտութեան
նորա , որով պարտ էր խնդրել զփրկութիւն ընդ
այլոց առաքելոց .

„Իյընթրիսըն հոգեւոր
Մերձի ժըպիրին եւ նենգաւոր ,
Ուտելով ընդ վարդապետըն
Յաճախէր զխաբէութիւն“ :

Այսպէս՝ Յուդա անուանին անարժան քրիստո-
նեայք , որք անմաքուր մտօք կեղծաւորութեամբ
մերձենան իսուրբ խորհուրդն , եւ առանց զղջման
եւ խոստովանութեան անպատրաստութեամբ հա-
ղորդին իսուրբ մարմնոյ եւ յարենէն Քրիստոսի .
որով ո՛չ թէ զփրկութիւն խնդրեն , այլ ընդ Յու-
դայի իման եւ իդատապարտութիւն յաւիտենա-
կան մատնեն զինքեանս :

Հ. Յորոհմ առուր արար դաշնադրութիւն մատնութեան ապերախտն այն ընդ քահանայապետսն Հրէից, եւ զքան արծաթոյ վաճառեաց զՔրիստոս.

Պ. ՅԱւագ չորեքշաբաթոս զնաց իտուն Կայիափայ քահանայապետին, ուր ժողովեալ էին ամենայն իշխանք եւ ծերք ժողովրդեան Հրէից, եւ խորհէին վասն Քրիստոսի ունել զնա նենգութեամբ եւ սպանանել. եւ նա ինմին ատենի դաշնադրեցաւ ընդ նոսա, եւ վաճառեաց զՔրիստոս երեսուն արծաթոյ, եւ խոստացաւ զի իդեալ ժամանակի տացէ ըմբռնել:

Հ. Ե՞րբ կամ յորոհմ առուր մատնեաց իձեռս Հրէից, եւ ետ ըմբռնել զՏէրն.

Պ. Իհինգշաբաթի՝ յորոհմ առուր կերին զգատիկն. զի նա որ հաղորդեցաւ իսեղանոյ Տեսուն, առեալ զքացեալ պատառն՝ փոխանակ զոջալոյ, առաւել ջարութեամբ կատաղեցաւ, եւ ցանկայր այնուհետեւ իկատար հասուցանել զջարութիւնն իւր: Ուստի յորժամ զիտաց թէ Քրիստոս փոխեցաւ իվերնատանէն իլեառն Ջիթենեաց, կամ ի պարտեզ նորին կալ յաղօթս, առեալ զզունդս զօրաց Հրէից՝ զնաց անդր առ Քրիստոս, եւ յաղօթելն նորա յերրորդ նուագին մատնեաց զնա նշանաւ համբուրիւ իձեռս զինուորացն եւ ետ ըմբռնել, ըստ Շնորհալոյն որ ասէ.

Մատ. ԻՁ, 47.
Մարկ. ԺՁ, 43.
Ղուկ. ԻԲ, 47.
Յովհ. ԺԸ, 3.

„Յուդաս նենգաւ համբուրելով,
Առիթ մահու նըշան տալով.
Փոխան սիրոյ զնա մատնելով,
Զար ընդ բարւոյ վճարելով“ :

2. Քանի սքանչելիք եղեն իժամ ըմբռնման .

Պ. Զորս . յորժամ որոնեին Հրեայք ընդ Յուդայի կալ-
նույ գերիստոս , ասաց Տերն մեր , „Զո՞ խնդրեք“ .
Եւ նոքա ասեն „գՅիսուս Նազովրեցի“ . Եւ մինչ
ասաց Տերն թէ „Ես եմ“ , յետոյ յետոյ չոքան ամե-
նեքեան եւ անկան յերկիր , ըստ այնմ գոր ասե
Շնորհալին .

„Մերձեալ Յուդաս որ մատնելոց
Հանդերձ դասուն Փարիսեցւոց ,
Անկան նըման ստորանկելոց ,
Որք յաւիտեան չեն կանգնելոց“ :

Երկրորդ՝ զի ցորքան ժամանակս մնացին անկեալ՝
ըստ ամենայնի անգգայացեալք էին եւ լուծեալ
յամենայն անդամոց : Երրորդ՝ զի յետ յարուցա-
նելոյն զնոսա՝ մինչ կամեին նոքա ձեռն արկանել
յառաքեալսն , արգել Տերն մեր զնոսա աներեւու-
թաբար ի վնասելոյ առաքելոց . մինչ զի յորժամ
Պետրոս եհատ զականջն Մաղքոսի , ոչ կարացին
ընդդէմ խօսել ինչ կամ առնել նմա զջարու-
թիւն . Եւ Զորրորդ՝ զի զհատեալ ականջն Մաղքոսի
դարձոյց իտեղի իւր , եւ առողջացոյց աստուա-

ծային կարողութեամբ, որպէս ասի յերգս Շնորհալուոյն .

„Յայնժամ առ գութ սիրոյն Պետրոս
Ըգծառային անուն Մաղքոս
Եհատ սուսերբ զականջն աջոյ,
Որ ոչ լրեալ Տեառն իւրոյ .
Իսկ Տերըն մեր արագապէս
Յունկըն մերձեալ բըժըշկապէս,
Առողջացոյց աստուածապէս .
Զոր ոչ տեսին կուրացն հանդէս“ :

Հ. Առաքեալք որպիսի հաւատով փախեան ի Բրիստոսէ յորժամ ըմբռնեցին զնա Հրեայք .

Պ. Նոքա փախեան ի տկարութենէ եւ մարդկային երկիւղի, եւ ոչ ի պակասելոյ հաւատոցն :

Հ. Ապա Պետրոս յինչ միտս ուրացաւ .

Պ. Նա եւս արտաքուստ ծածկելով զհաւատն, ասաց երիցս անգամ ուրացութեամբ, „Ո՛չ զիտեմ զայրն զայն“ . եւ այն՝ յերկիւղէ հարցանողաց, եւ միանգամայն զի լցցի բան Տեառն թէ „Զեւ հաւու խօսեալ իցէ՝ երիցս ուրացիս զիս“ . զի ինքըքուստ հաւատայր եւ սլաշտէր զնա ըստ այլ առաքելոցն . վասն որոյ իձեռն արտասուաց եւ զղջման սրտի դարձաւ առ Տէր եւ ելաց դառնապէս, ինչան հաստատութեան հաւատոյն իւրոյ . որով եւ կրկին երանեցաւ ի Բրիստոսէ եւ մնաց անգայթակղելի հաւատով եւ աներկբայ յուսով :

Մատ . ԻԶ, 34.

Մարկ . ԺԴ, 30.

Հովկ . ԻԲ, 61.

Ե՞րբ եառ Յուդա զարժաթն ի վարձ մատնութեանն,
եւ յոսմմէ .

Պ. Յորժամ մատնեաց գժրիստոս ի ձեռս Հրէից եւ
յանձնեաց զնա բազմութեան ժողովոյն, յայն-
ժամ ընկալաւ յԱննայի՝ յաներե Կայիափայ քա-
հանայապետին եւ զարժաթն :

ՅՕԴՈՒԱԾ Ժ.

ՎԱՍՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹ ԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱՏԵՆԻՆ

ՀՐԷԻՅ .

Հ. Ո՞ր տարան Հրեայք գժրիստոս առ իդատա-
պարտել .

Պ. Տարան նախ իտուն Աննայի, բայց ոչ վասն դա-
տապարտութեան, այլ առ իցոյց միայն . զի ի
նմանե առաքեցաւ առ Կայիափա՝ որ քահա-
նայապետ էր տարւոյն այնորիկ, եւ առ նմա
ժողովեալ էին ամենայն դպիրք եւ ծերք ժողովըր-
դեան, զի անդ առաջի ամենեցուն դատապար-
տեսցեն, ըստ այնմ .

„Ո՛վ, կամա՛ս զանկապելին
Կապեալ ըզձեռան արձակողին,
Իյապարանսըն տանէին
Կայիափայ եւ Աննային“ :

Հ. Վասն քանի՛ պատճառաց տարեալ եղեւ իտուն
Աննայի .

Պ. Վասն երկուց պատճառաց . Նախ՝ զի Աննա յոյժ
ծարաւի էր արեան Յիսուսի եւ փափաքեր տեսա-
նել զնա կապեալ . եւ Երկրորդ՝ զի զվարձն մատ-
նութեան Յուդայի նա էր հատուցեալ . վասն որոյ
կամեր տեսանել զնա անարգաբար :

Հ. Քահանայապետն Կայիափա որով հարցաբանու-
թեամբ սկսաւ դատապարտել զՔրիստոս յատենի
իւրում .

Պ. Սկսաւ նախ զվարդապետութենէ նորա հարցա-
բանել նենգութեամբ, որպէս զի իխօսելն զվար-
դապետութենէ իւրմէ՝ զոր արարեալ էր յաշխար-
հի՝ որսասցէ բան ինչ, եւ իներհակ կողմն մեկ-
նելով ասիցէ թէ ահա այսու բանիւ հակառակ է
Աստուծոյ եւ ընդդէմ օրինաց եւ մարգարեից, եւ
այնու դատապարտեսցէ զնա . այլ Տէրն մեր գիտե-
լով զնենգութիւնն նոցա, ո՛չ պատասխանեաց այ-
նու կերպիւ՝ որպէս նոքա խնդրէին, այլ որպէս
իրաւունքն պահանջեր . ուստի ասաց. „եւ յայտ-

նապէս խօսեցայ յաշխարհի, եւ ուսուցի զամենայն
 ժողովուրդն իտաճարին ուր ժողովեալ էին, եւ
 ոչինչ խօսեցայ իծածուկ. այժմ չունիմ ինչ, ասաց,
 խօսել առ ձեզ զվարդապետութենէ իմմէ“ : Տե-
 սեալ սպասաւորք այնր ատենի, թէ քահանայա-
 պետն իւրեանց եւ ամենայն բազմութիւնք դըպ-
 րաց ոչինչ որսալով իբանիցն Քրիստոսի՝ յամօթ
 եղեն յոյժ, ընթացեալ մի ոմն ինոցանէ (որ էր
 ասեն, երեսունեութամեայ անդամաւոյժն, որ
 երբեմն բժշկեայն էր իՔրիստոսէ յաւագանին
 Պրոպատիկէ), եւ ծապտակ յաստուածային երեսս
 Յիսուսի „Այդպէս պատասխանի տաս քահա-
 նայապետիդ“ ասելով, ըստ Շնորհալոյն.

„Ծառայն զերեսն այն ապտակեր
 Յորմէ սրորեն թեւաքօղեր“ :

Այնքան ուժգին եւ սաստիկ եհար, մինչ զի նը-
 շանք հնգից մատանց անօրինին տպաւորեցան,
 ասեն, յամենասուրբ երեսս Փրկչին մերոյ. բայց
 Քրիստոս աստուածային համբերութեամբ իւրով
 զտաւ առ նա ներողամիտ, եւ ոչ պատուհա-
 սեաց ամենեւին, ըստ Շնորհալոյն.

„Որ ներեցեր չար ծառային

Ածել ձեռօք քեզ ապտակին“ :

Արդ քահանայապետն մինչ ոչ կարողացաւ
 նենգութեան ճանապարհաւ առնուլ զառիթ ինչ
 զատապարտութեան իրերանոյն Քրիստոսի եւ

Յովհ. ԺԸ. ԻԲ.

տալ նմա զվճիռ մահու, կացոյց յատենի զոմանս սուտ վկայս, որպէս զի վկայեսցեն զնմանէ բան ինչ ընդդէմ օրինաց ասացեալ, եւ ըստ այնմ մատնեսցեն զնա իմահ :

Հ. Քանի վկայք էին, եւ զինչ սուտ վկայեցին .

Պ. Թեպէտ վկայք բազումք էին նախապատրաստեալք ի Հրէից, բայց յորժամ եկին յատեան եւ կամեցան վկայել ինչ՝ ոչ կարողացան ամենեւին ասպացուցանել զվկայութիւն իւրեանց . զի ամենայն բանք եւ վարք Քրիստոսի գոյով սուրբ եւ մաքուր, ոչ թոյլ տային ումեք դնել նմա զարատ ինչ . վասն որոյ վկայքն այնոքիկ ինքեանք խայտառակեցան, եւ զամօթի հարեալ ստութեամբ իւրեանց փախեան ի վկայութեանց : Ապա դժուարացեալ քահանայապետն՝ կացոյց այլ եւս երկուս վկայս սուտս, որք մատեան եւ վկայեցին զՔրիստոսէ՝ թէ , Սա ասէ վասն տաճարին, կարող եմ զտաճարդ ձեռագործ քակել, եւ զերիս աւուրս շինել“ :

Մատ. ԻԶ, 60.
Մարկ. ԺԴ, 58.

Հ. Ըստ քանի պատճառաց սուտ էր վկայութիւն նոցա .

Պ. Ըստ չորից . Նախ՝ զի Տէրն մեր չէր ասացեալ թէ քակեցից, այլ քակեցեք, այսինքն՝ եթէ քակիցեք : Երկրորդ՝ ոչ էր ասացեալ, զտաճարդ ձեռագործ, այլ լոկ զտաճարդ . զի վասն մարմնոյ իւրոյ ասէր, որ ոչ էր ձեռագործ : Երրորդ՝ ոչ էր ասացեալ, զերիս աւուրս շինեցից, այլ կանգ-

Յովհ. Ժ, 19.

Յովհ. Բ, 20.

նեցից, այսինքն յարուցից. եւ Յովհաննէս որ
զրե շինեցից, փոխանակ կանգնելոյ ե եղեալ
շինելն, որպէս երեւի ի պատասխանուոյն Հրեից
որ առ Քրիստոս ինմին տեղւոջ, ուր ասացին.
„Զքառասուն եւ զվեց ամ շինեցաւ տաճարս
այս. եւ դու գերիս աւուրս կանգնես զդա“ : եւ
չորրորդ՝ զի առ նշանակութիւն բանին ըստ ամե-
նայնի սուտ էր վկայութիւն նոցա. վասն զի Տէրն
մեր առականոր բանիւ ասացեալ էր զայն զմա-
հուանե իւրմե, եւ ոչ զտաճարեն. զի այսպէս
մեկնի այն բան. եթէ քակիցէք զտաճարդ, այս-
ինքն զմարմինս իմ եթէ սպանանելով ի հոգւոյ
իմմե քակեալ բաժանիցէք, ես յետ երից աւուրց
կանգնեցից՝ այսինքն յարուցից զմարմինս, միա-
ւորելով վերստին ընդ նմա զհոգի իմ :

Հ. Զինչ այլ եւս եհարց քահանայապետն ց՝ Քրիստոս.

Պ. Մինչ ետես նա՝ թէ ի հարցաբանութեանց իւրոց
վասն վարդապետութեան Քրիստոսի, եւ ի վկայ-
ութեանց սուտ վկայողացն զնիւթ կամ զառիթ
դատապարտութեան ոչ կարողացաւ գողանալ
ինմանե, զի այնու իման մատնիցէ, յայնժամ
երդմնեցուցեալ զնա յանուն Աստուծոյ կենդա-
նուոյ, մեծաւ ստիպմամբ եհարց ցնա, թէ „Դ՞նք ես
Քրիստոսն որդի Աստուծոյ“, որպէս զի եթէ ա-
սիցէ, այն ես եմ, զնոյն աստութիւն հայհոյու-
թիւն համարեալ՝ իման դատապարտեսցէ. իսկ եթէ

ասիցե՛ք ե՛ս ոչ ո՛րդի Աստուծոյ, իսկոյն ո՛րպէս
զսուտ մարգարե՛ մահապարտ առնիցե՛ս սեւելով. ե-
թե՛ ոչ էիր ո՛րդի Աստուծոյ, ընդէր այնպէս քարո-
զէիր : Այլ Քրիստոս որովհետեւ ե՛ս ճշմարիտ Որդի
Աստուծոյ, խոստովանեցաւ ճշմարտապէս, ա-
սելով առաջի ամենեցուն՝ թե՛ ես եմ Մեսիայն
եւ Որդի Աստուծոյ :

Հ. Վասն քանի՛ պատճառաց այնպէս պատասխա-
նեաց Տէրն մեր .

Պ. Վասն երից պատճառաց . Նախ՝ զի պատուեսցե՛
զանունն Աստուծոյ : Երկրորդ՝ զի զՀրեայս ան-
պատասխանիս արասցե՛ յաւուրն դատաստանի,
որպէս զի մի՛ ասիցեն յայնժամ թե՛ մեք հարցաք
յատենի մերում՝ թե՛ դու ո՞նք ես, եւ թագուցեր ի
մենջ : Եւ երրորդ՝ զի յայնմ ատենի վկայելով
ճշմարտութեան, վասն վկայութեանն իման դա-
տապարտեսցի :

Հ. Զինչ խօսեցաւ Քրիստոս յայնմ ատենի վասն
աստուածութեան իւրոյ, եւ վասն վերջին դա-
տաստանին .

Պ. Խօսեցաւ՝ թե՛ յայսմ հետե՛ , Տեսանիցեք զՈրդի Մատ. ԻԶ, 64.
մարդոյ նստեալ ընդ աջմե՛ զօրութեանն, եւ եկեալ
ընդ ամպս երկնից՝ . այժմ որ տեսանեք զիս, ասե՛,
կապեալ եւ կանգնեալ առաջի ձեր, յետ յարու-
թեան իմոյ չեմ երեւելոց ձեզ . եւ յորժամ համ-
բառնամ յերկինս, անդէն եւս ոչ տեսանիցեք զիս .

յայնժամ միայն տեսչիք զիս, յորժամ իղատաս-
տան եկից նստեալ ընդ աջմէ Հօր ամենակարողի,
առ իղատել զձեզ. որով յայտնապէս իմանալ
տայր Հրէից եւ քահանայապետաց նոցին գրանս
մարգարեութեան Դաւթի. „Ասաց Տէր ցՏէր իմ,
նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչեւ եդից զթշնամիս
քո պատուանդան ոտից քոց“. եւ դուք ասէ,
այժմ դատեք զիս իման. ես յայնմ մահուանէ
զկնի երից առուրց յառնեմ. եւ յորժամ եկեալ
ընդ ամպս երկնից դատեցից զձեզ, մատնեցից
իմանն դժոխոց, յորում յաւիտեան մնալոց էք,
ասէ, եւ ոչ եւս յառնելոց: Ուստի դուք որ այժմ
ոչ կամիք ճանաչել զիս եւ հաւատալ, եւ կրկնել
ինձ ծռանր, յայնժամ պատժօք եւ վնասութիւն ճա-
նաչելոց էք զիս, եւ ակամայ կրկնելոց էք ինձ
ծռանր, բայց այնու ոչինչ շահելոց էք ամե-
նեւին:

Հ. Զինչ արար յայնժամ քահանայապետն, եւ ո՞րպէս
ջարջարեաց գանմեղ գառն Յիսուս.

Պ. Կատաղեալ առաւել բարկութեամբ՝ պատառեաց
զհանդերձն իւր, եւ ասաց, „Հայհոյեաց, զի եւս պի-
տոյ են մեզ վկայք. ահա լուաք զհայհոյութիւն դո-
րա“. Թեպէտ նա ըստ հին սովորութեան պատա-
ռեաց զհանդերձն, որպէս եզեկիա, մինչ լուա-
զհայհոյութիւնն Ռափսակայ՝ պատառեաց զհան-
դերձն, սակայն նա իփառս անուանն Աստու-

Մատ. ԻԶ, 65.

Դ. Թագ. ԻԸ, 1.

ծոյ պատառեաց, իսկ քահանայապետն գոլով
ջար, ոչ իպատիւ անուանն Աստուծոյ պատա-
ռեաց, այլ վասն ջար նախանձու, զի այնու ցո-
ցանիցե տեսողացն, որպէս թէ բանն այն զոր
խօսեցաւ Յիսուս՝ էր հայհոյութիւն անուանն Աս-
տուծոյ, եւ այնպէս մատնեսցե զնա իդատապար-
տութիւն. վասն որոյ ասե բազմութեան ժողովոյն,
զիմրդ վկայեք զառնես զայսմանէ. ասեն ամենե-
քեան՝, «Մահապարտ է» : Յայնժամ եհան զնա յա-
նօրէն ատենէն իւրմէ, եւ ետ իձեռս զազանաբա-
րոյ սպասաւորաց, զի ջարջարեսցեն եւ տանջես-
ցեն. եւ զի տակաւին գիշեր էր, չէր ժամ տա-
նելոյ առ Պիղատոս, առին զզառնն անմեղ ի
մեջ իւրեանց, եւ որպէս զգայլս կատաղիս շուրջ
պատեցան զնովաւ, եւ սկսան անխնայ ջարջարել
զնա մինչ ցառաւօտ ուրբաթուն. ոմանք թքա-
նէին պիղծ բերանով յաստուածային երեսս նորա,
ոմանք ապտակէին անօրէն ձեռամբ, ոմանք
զհերսն փետէին, եւ այլք զաստուածային գլուխն
ծեծէին եւ կռփահարէին. եւ զայսոսիկ ոչ միան-
գամ առնելով յագէին, այլ բազում անգամ կըրկ-
նէին կատակելով. իսկ Տէրն մեր առանց բանա-
լոյ զբերան իւր, եւ առանց խոտորեցուցանելոյ
զինքն իհարուածոց անօրինաց, կայր առաջի նո-
ցա որպէս զզառն անմեղ :

2. Ընդ առաւօտն զինչ արարին .

Պ. Քահանայապետն կրկին ժողովեաց յատեան իւր
զամենայն դպիրս եւ զծերս ժողովրդեան իւրոյ .
զի առաջին ժողովն իգիշերի էր , եւ ոչ եղեւ հա-
ւաքիյ ամենայն ծերոց յատեան , որ ասի մաս-
նաւոր ժողով . բայց այն ժողով ասի ընդհանուր .
եւ զվերստին զանմեղ զառն Յիսուս յատեան
ներկեալ արեամբ , եւ անդէն հարցին ցնա վե-
րըստին , եւ ասեն , ,Դո՞ւ ես Որդին Աստուծոյ“ .
նա պատասխանեաց , ,Այո՛ , ես եմ“ . յայնժամ
կրկին իձեռն ընդհանրական ժողովոյն արարին
զնա մահապարտ , եւ որպէս զհայնոյիչ իման վըճ-
ուեցին . ուստի կապեցին նոյն ժամայն եւ առին
զնացին , ետուն իձեռս Պոնտացոյ Պիղատոսի
դատաւորին , զի իխաջ հանցե , եւ այն ինչ էր
ծագեալ առաւօտն աւագ ուրբաթու . ըստ այսմ
ասե Շնորհալին .

„Ջահըն լուսոյ առաւօտին
Իյուրբաթու հընոյ զատկին
Կայր առաջի դատաւորին“ :

Մատ. ԻԶ, 2.

Մարկ. ԺԵ, 1.

Լուկ. ԻԳ, 1.

Յովհ. ԺԸ, 28.

ՅՕԴՈՒԱԾ ԺԱ.

ՅԱՂԱԳՍ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՅԱՊԱՐԱՆՍ ՊԻՂԱՏՈՍԻ.

- Հ. Պիղատոս որով քանի սկսաւ դատապարտել զԲրիստոս.
- Պ. Զուներ զառիթ ինչ դատապարտութեան կամ հարցաքննութեան . զի ամբաստանող քահանայապետքն եւ իշխանքն մինչ տարան զՅիսուս առնա՝ առաքեցին զնա իներքս կապեալ, եւ ինքեանք ոչ մտին վասն տօնի զատկին զի չի պղծիցին. եւ սպասէին արտաքոյ ապարանիցն, որպէս զի Պիղատոս արտաքս ելցէ եւ խօսեացին ընդ նմա . որոց կեղծաւորութիւնն աստէն եւս բացայայտ է, զի ոչ խղճեն յառաւր տօնի զատկին հեղուղ զարիւն անպարտ, եւ ոչ այնու պղծիլ համարին . իսկ յառաւր տօնի յապարանս Պիղատոսի մտանել խղճեն եւ զանձինս իրեանց պղծել համարին : Յայնժամ ել Պիղատոս արտաքս, եւ ասէ ցՀրեայսն . „Զինչ ջարախօսութիւն ունիք զառնէն զայնմանէ զոր առ

իս իներքս առաքեցիք կապեալ՝. եւ նոքա որովհետեւ անհնարին չարութեամբ կատաղեալ էին, եւ փութային սպանանել տալ զՅիսուս իխաչին, յանդգնութեամբ ետուն պատասխանի ասելով. «Եթէ այրն այն չէր լեալ յանցաւոր, ոչ ածեաք զնա առ քեզ»: Զայրացեալ Պիղատոս իվերայ նոցա՝ ստիպեաց զի կամ ցուցցեն նմա զվնաս ինչ կամ զյանցանս առն այնորիկ, եւ կամ առցեն զնա եւ ըստ օրինաց իւրեանց դատեսցին. զի ես միայն յանցաւոր եւ ասելով՝ ոչ կարեմ, ասե, դատել զնա իմահ. եւ Հրեայքն որովհետեւ չունէին օրենս առանձին սպանանել զոք, ոչ վստահացան ըստ կամաց իւրեանց արկանել ինա ձեռն. թեպէտ ունէին հրաման սպանութեան, բայց ոչ իփայտ խաչի, այլ քարկոծմամբ, եւ այն՝ հրամանաւ դատաւորին. վասն որոյ հնարեցին ամբարիշտքն այնոքիկ ըզբան ինչ ստութեան եւ անիրաւ սպանութեան, եւ ասացին ցՊիղատոս թէ «Դա քարոզէ ժողովրդեան չտալ կայսեր զհարկս, եւ այնու կամի թիրել, ասացին, զնոսա իհնազանդութենէ կայսեր. զինքենէ ասե լինել թագաւոր, եւ ինքն կամի թագաւորել իվերայ մեր». որով ցանկային նոքա զի Յիսուս իներքոյ դատաստանին Պիղատոսի արկցի՝ որպէս զապստամբ իկայսերէ, եւ այնու դատապարտեսցի իմահ խաչի:

2. Զինչ արար յայնժամ Պիղատոս .

Պ. Զայս վերջին ամբաստանութիւն Հրեից համա-
րեալ իբր յանցանս կամ նիւթ դատապարտու-
թեան՝ սկսաւ հարցարանել ի Բրիտոսէ , ,Դո՞ւ ես
թագաւորն Հրեից“ . այսինքն թէ դու իզարմէ թա-
գաւորաց Հրեից ես , եւ այնո՞ւ ջանաս թագաւորել
ի վերայ մեր : Պատասխանեաց Տերն . Այո՛ , թագա-
ւոր եմ , եւ իմ թագաւորութիւնն , ասաց , ո՞չ վը-
նասէ թագաւորութեան կայսեր , զի ոչ երբեք թա-
գաւորեմ ես ի վերայ երկրի մարմնաւոր իշխա-
նութեամբ . իմ թագաւորութիւնն , ասաց , չէ յայսմ
աշխարհէ , այլ ի հանդերձեալն . զի իմարդկանէ
ոչ եմ ընկալեալ , այլ ի Հօրէ իմմէ : Ի վերայ այսր
պատասխանատուութեան Յիսուսի ասէ Պիղա-
տոս առ Հրեայսն՝ թէ , ,Ո՛չ գտանեմ վնաս ինչ յառ-
նըս յայսմիկ ամենեւին“ . իսկ Հրեայքն ոչ կամե-
լով ունկն դնել , առաւել եւս չարախօսեին անի-
րաւ գրպարտութեամբ եւ սուտ ամբաստանու-
թեամբ , եւ խնդրէին սպանանել զնա ի խաչի :
Դժուարացեալ Պիղատոս յամբաստանութեանց Հը-
րեից , դարձաւ առ Յիսուս , եւ գառաջին հարցումն
կրկին արար ինմանէ , զի չունէր այլ ինչ նիւթ
կամ գառիթ հարցաքննութեան , եւ ասէ . , ,Դո՞ւ ես
թագաւորն Հրեից“ . պատասխանեաց Տերն . , ,Այո՛ ,
թագաւոր եմ , եւ յայդ իսկ ծնեալ եմ եւ իդոյն
եկեալ յաշխարհ , զի վկայեցից ճշմարտութեան .

Յովհ. ԺԶ, 37.

եւ ես առնելով զմարմին՝ ծնայ իկոսսէն եւ եկի
յաշխարհ , զի ջատագովեցից միշտ զճշմարտո-
թիւնն եւ վկայեցից զնմանէ , խօսելով զճշմա-
րիտն , եւ քարոզելով զայն , եւ իվերջ ամենայնի
մեռանելով իվերայ նորա . եւ այսպէս ամենեքեան ,
ասէ , որք զճշմարտութիւն սիրեն եւ խօսին
եւ գործեն , եւ վասն ճշմարտութեան մեռանին ,
լսեն բարբառոյ եւ քարոզութեան իմոյ , եւ
հնազանդին աստուածային օրինաց . եւ այ-
սոքիւք յայտնէր եւ զայս՝ թէ իշխանքն Հրէից եւ
քահանայք նոցա շտեմարանք են ստութեան , եւ
ըստ ամենայնի հեռացեալք են իճշմարտութենէ ,
ոչ միայն եղեալ ջլսողք բանից իմոց , այլ եւ
թշնամիք անձին իմոյ . եւ զոր ինչ ասեն նոքա
զինէն՝ սուտ է բոլորովին , եւ անիրաւ գրպար-
տութիւն : Ուստի Քրիստոս թէ առաջի ատենին
Հրէից , եւ թէ առաջի Պիղատոսի ցոցանելով զին-
քրն ճշմարիտ Որդի Աստուծոյ եւ երկնաւոր թա-
գաւոր , վկայեաց ճշմարտութեան , որպէս Պօղոս
առաքեալն ասէ . , , Որ վկայեաց առաջի Պոնտա-
ցոյ Պիղատոսի դատաւորին՝ զբարւոք վկայու-
թիւնն՝ : Այլ Հրեայք անդադար չարախօսեին ըզ-
նմանէ , եւ սուտ գրպարտութեամբ ամբաստա-
նէին , որպէս զի զՊիղատոս հաճեցուցեն իխաջ
հանել զնա . բայց Քրիստոս լռէր , եւ ոչինչ
ամենեւին տայր պատասխանի չարախօսութեանց

նոցա , մինչեւ զարմանալ դատաւորին յոյժ եւ
ասել . , ,Ո՞չ լսես , որչափ հակառակ քո վկայեն
դոքա . եւ դու զիմորդ լուես , եւ ոչինչ տաս պա-
տասխանի“ : Տեսեալ Պիղատոս զչարախօսութիւն
Հրեից , եւ զլուութիւն Յիսուսի , եւ տարակուսեալ
զի ոչ կարէր տնօրինել ինչ կամ վճուել , վա-
սըն որոյ առ ի ազատել զինքն ի դժուարու-
թեանց անտի՝ առաքե զՅիսուս առ Հերովդես՝
զի նա դատեսցե , զի յայնոսիկ առուրս էր յե-
րուսաղէմ :

Հ. Վասն քանի պատճառաց լուեաց Քրիստոս , եւ
ոչ պատասխանեաց ամբաստանութեանցն Հրեից .

Պ. Վասն հնգից պատճառաց . Նախ՝ զի ունայն եւ
առանց հիման էին չարախօսութիւնքն . զի երեւիին
քանք նոցա սուտք եւ մոլեկան ամբաստանու-
թիւնք , վասն այն ոչ արժան համարէր տալ նոցա
պատասխանի : Երկրորդ՝ ոչ պատասխանեաց , զի
զիտէր զկատաղութիւն նոցա , որ այնքան առա-
ւելեալ եւ իծայր անզգամութեան հասեալ էր ,
զի եթէ ջատագովէր զճշմարտութիւն իւր , եւ
ունայնացուցանէր զքանս նոցին , ոչինչ օգ-
նէր ամենեւին . զի զչարիս ամենայն ամբա-
րեալ էին ի հոգիս իւրեանց , եւ փութային ի
կատար հասուցանել : Երրորդ՝ լուե առանց ջա-
տագովելոյ զինքն , զի մի գուցե խափանիցէ ըզ-
ման խաչի , զոր ինքն յանձն առեալ էր վասն

փրկութեան մերոյ : Զորրորդ ' լուե , զի այնու
զամենայն մեղս ստախօսութեան , սուտ ջա-
տագովութեան , շատախօսութեան , լեզուագա-
րութեան , անիրաւ գրպարտութեան , զորս առ-
նեն մարդիկ եւ յետոյ զոչան խոստովանու-
թեամբ ' քաւեսցե . նաեւ լինիցի օրինակ լուութեան
եւ սանձահարութեան լեզուաց մարդկան . եւս եւ
օրինակ նոցա ' որք երբեմն գրպարտին իթշնա-
մեաց , եւ ոչ կարեն ջատագովել զանձինս : Հին-
գերորդ ' լուե Տերն մեր , որպէս զի հաւատարիմ
ծառայք իւր հայելով ինա ' համբերութեամբ հո-
գոյ եւ ուրախութեամբ սրտի գրպարտեսցին
իթշնամեաց . զի այնու զնմանութիւն նորա լին-
քեանս բերցեն , որ գրպարտեցաւ թշնամութեամբ
անիրաւ ամբաստանողացն Հրեից :

Հ. Վասն Էր առաքեցաւ Քրիստոս առ Հերովդէս .

Պ. Վասն այն ' զի իմացաւ Պիղատոս իՀրեից զՅի-
սուսէ թէ Գալիլիացի է . եւ որովհետեւ ինքն ի
տարակուսի կայր , վասն չարախօսութեանց Հը-
րեից առաքեաց զնա առ նա , եւ մատնեաց ի
դատաստան նորա . որպէս գրեւ աւետարանիչն
Դուկաս . , Պիղատոս իբրեւ լուաւ եթէ Գալիլիացի
է այրն , ետ տանել զնա առ Հերովդէս " :

Ղուկ. ԻԶ, 6.

Հ. Հերովդէս որով բանիւ սկսաւ առնել հարցաքն-
նութիւնս իՔրիստոսէ .

Պ. Նա եւս ջունելով պատճառս ինչ հարցաքննութեան , շողոքորթ բանիւք եւ հետաքրքրութեամբ հարցանէր վասն սքանչելեացն նորա , ըստ որում լուեալ էր բազում անգամ զնմանէ թէ առնէ սքանչելիս . այլ Գրիստոս ոչ ալար սքանչելիս ինչ , եւ ոչինչ ետ նմա պատասխանի . իսկ քահանայապետքն կարի առաւել եւ ծանր ամբաստանութեամբ ջարախօսեին զնմանէ , զի մի անպատիժ արձակեսցէ : Տեսեալ Հերովդէս թէ ոչ պատասխանեաց Յիսուս բան ինչ , դարձոյց զշողոքորթ բանս իւր՝ իբանս նախատականս եւ յարհամարհանս , եւ ծաղր առնելով՝ իձեռն զինուորաց բանիւք բազմօք արհամարհեաց զՅիսուս , եւ առ ի հաճեցոցանել զՀրեայսն՝ գործով եւս սկսաւ կատակել զնա . զի եարկ զնովա

Ղուկ. ԻԶ, 11 .

հանդերձս սպիտակս , զորս զգեցոցանէին յիմարաց եւ խելագարաց առ ի ծաղր առնել , եւ այնու վերադարձոյց առ Պիղատոս , զի նա դատեսցէ . , Որովհետեւ ըմբռնեալ է , ասէ , յերուսաղէմ , ընդ իշխանութեամբ նորա է : Եւ այսու հաշտեցան եւ բարեկամացան , որք յառաջ թշնամիք էին միմեանց :

Հ. Զինչ նշանակէր զգեստն այն սպիտակ , եւ հաշտութիւնն Հերովդի ընդ Պիղատոսի .

Պ. Զգեստն սպիտակ նշանակէր խորհրդաբար զանմեղութիւն Յիսուսի , եւ զմաքրութիւն վարուցն

եւ գսքանչելի գօրութիւն բանից եւ գործոց նորա . եւ հաշտութիւնն Հերովդի ընդ Պիղատոսի նոյնպէս նշանակե խորհրդաբար զայս , թէ Քրիստոս միջնորդ է խաղաղութեան երկնաւորաց , որ հաշտեցուցանե զԱստուած ընդ մարդկային բնութեանս :

Հ. Յորժամ բերին զՅիսուս վերստին առ Պիղատոս , զինչ արար նա .

Պ. Կոչեաց յատեան իւր զամենայն քահանայս եւ զծերս ժողովրդեան Հրէից , եւ ասաց . , Դուք ածիք , ,զայրս զայս առ իս ' իբրեւ ապստամբեալ եւ որ , ,պէս զխոտորեցուցիչ ժողովրդեան . եւ ես քննեալ , ,առաջի ձեր , ոչ գտի իսմա վնաս ինչ , եւ ոչ , ,Հերովդէս եզիտ արժանի մահու գործեալ զդա . , ,վասն որոյ առ իհանգուցանել զսիրտ ձեր , ես , ,այժմ կամիմ , ասաց , խրատել զդա ձառ , ,կանօք զինուորաց եւ արձակել . Բայց ոչ հա , ,ճելով Հրեայք , խնդրեին անպատկառաբար իման խաչի մատնել զնա :

Հ. Յետոյ զինչ առնել կամեցաւ Պիղատոս .

Պ. Որովհետեւ նա իդատողութեան իւրում ոչինչ յանցանս եզիտ իվերայ Քրիստոսի , զոր անօրէն Հրեայք յանիրաւի զրպարտեին եւ զուր ամբաստանութեամբ խնդրեին իխաչ հանել , զայս բան եւս առաջարկեաց նոցա Պիղատոս ' առ ի ազա-

տել զՅիսուս իմահուանէ խաչի : Յայնոսիկ ա-
 ուրս տօն էր զատկի , եւ Հրեայքն ինշանակ
 ազատութեան իւրեանց յեզիպտոսէ զոմն կապեալ
 իտօնի արձակել տային . վասն որոյ հաւասարեալ
 զՅիսուս ընդ ումեմն չարագործի մեծի կամ մար-
 դասպանի ' զոր ունեին յայնժամ կապեալ ' Յեսու Մատ. ԻԷ, 16.
 Բարաբբա անուամբ , որ էր հռչակաւոր եւ ա-
 նուանի աւագակ , եւ ըստ ամենայնի անարժան
 արձակման , զի զբազումս կողոպտեալ էր եւ ըս-
 պանեալ , նաեւ իքաղաքին վասն խռովութեան
 իրիք զայր մի սպանեալ էր . զերկոսեան ' զՅի-
 սուս եւ զաւագակն զայն կացոյց առաջի Հրէից ,
 եւ ասաց թէ „Զորն յերկուցս կամիք արձակել
 յայսմ տօնի“ , որպէս զի նոքա ամօր համարես-
 ցին վասն այնպիսոյ մեծի չարագործի խնդրել
 զարձակումն , եւ այնու զ'իսուս արձակեսցէ .
 քայց ոչ եղեւ ամենեւին հնար ազատութեան Յի-
 սուսի իձեռաց Հրէից . զի նոքա առաւել կատա-
 ղութեամբ զաւագակն զայն զՅեսու Բարաբբա
 արձակել խնդրէին , եւ զ'իսուս կորուսանել ' ըս-
 պանանելով իխաչին . զի դեռն մտեալ էր իսիրոս
 նոցա , եւ նոքա այնքան կատաղեալք եւ այսա-
 հարեալք էին ' մինչ զի եթէ կայէն էր իբան-
 տին , նոքա զկայէն արձակել խնդրէին եւ զՅի-
 սուս կորուսանել . վասն որոյ միաբան ամենե-
 քեան քարձրագոչ ձայնիւ աղաղակէին ' թէ „Խա-

ջեսցի՝ . եւ ոչ այլ ինչ բարբառ կամ բան վկայութեան գոյր յայնմ ահեղագոջ ձայնի նոցա , եթե ոչ „Խաջեսցի , խաջեսցի“ : Տեսեալ Պիղատոսի թե ոչ եղեւ հնար ազատութեան Յիսուսի , հրամայեաց զինուորացն կապել զՅիսուս իսիւն մի , զի ձաղիցեն եւ գան հարկանիցեն զնա նախատանօք . եւ զայս առնէր նաեւ առ իգութ շարժել զՀրեայս , եւ առ իգովացոցանել զսիրտս նոցա , որպէս զի խնդրեսցեն նոքա արձակել զՅիսուս , եւ ոչ զԲարաբբա :

Հ. Քանի նշանաւ այսպանեցին .

Պ. Ինն . Առաջին՝ զի յետ ձաղկման Տեառն մերոյ ժողովեցան ամենայն գունդք զօրաց իմի վայր , առ ի այսպանել զՏէրն փառաց . զորմէ Մատթէոս ասէ . „Յայնժամ զինուորք դատաւորին առին ըզՅիսուս յապարանս , եւ ժողովեցին իվերայ նորա զամենայն զգունդն“ : Եւ Մարկոս գրէ . „Եւ զինուորքն տարան զնա իներքս իգաւիթն՝ ուր հրապարակն էր , եւ կոչեն միանգամայն զամենայն զգունդն“ : Երկրորդ՝ մերկացուցին զնա եւ իբր կայսր նստուցին յաթոռ . թեպէտ իմիտս իրեանց ծաղր առնէին , բայց ճշմարտապէս իբրեւ կայսր ինքնակալ հանդիսացաւ , զի զամենայն կարգ եւ զարարողութիւնս հանդիսացոցման կայսեր՝ անդէն իդատապարտութեան ցուցանեն :

Մատթ. ԻԷ, 17.

Մարկ. ԺԵ, 16.

Երրորդ՝ զգեցուցին նմա զքղամիդն կարմիր փոխանակ արքայական ծիրանոյ, առ իծաղը առնել զնա. բայց Քրիստոս ուրախութեամբ ընկալաւ զայն առ իշուանալ զբնութիւնս մարդկան, որ կարմրացեալ եւ շաղախեալ եւ արեամբ մեղաց, եւ առ իհանել ինմանե զզգեստն նախատանաց։ Զորրորդ՝ փշով պսակեցին, այսինքն ուրեալ եւ հիւսեալ պսակ իփշոց կապեցին իգլուխ Փրկչին. զոր իբր թագաւորական թագ եղեալ իգլուխն, ծաղը առնեին զնա ամբարշտութեամբ։ Այս թեպէտ ըստ Հրեից եղեւ առ իծաղը առնել զՏէրն փառաց, սակայն խորհրդական պատճառն էր, նախ՝ զի այնու կամեր Տէրն մեր բառնալ իսրտե մարդկան զփռշ մեղաց. որովհետեւ մեղք ընդ իրեարս խառնելով եւ ուրեւով՝ չար են քան զփռշ։ Երկրորդ՝ ընկալնու զայն Տէրն մեր, զի զբանս անիծից իւրոց բարձցեւ, զոր ասացեալ էր նախահօրն. „Փռշ եւ տատասկ բուսցի քեզ“։ Երրորդ՝ ընդունի զայն պսակ առ իցուցանել մարդկան՝ թե ամենայն փառք, պատիւ եւ պսակ որոց ցանկան մարդիկ յայսմ աշխարհի՝ են լի փշովք եւ վիրաւորեցուցիչք ըստ ամենայնի. միայն արտաքուստ երեւին փառք եւ պատիւ մարդկան։ Եւ չորրորդ՝ յանձն առնու Փրկիչն մեր այսպիսի նախատանօք պսակիլ, զի մեք տեսեալ զգլուխն մեր նախատեալ եւ կա-

տակեալ իմարդկանէ՝ ինախատիւն մեր յո-
մանց ոչ վրդովիցի չք, այլ սիրով յանձն առնու-
ցումք՝ մտածելով զմեծամեծ նախատինս Քրիս-
տոսի Աստուծոյ մերոյ : Հինգերորդ նշան այ-
սականման, գեղեզնեայ գաւազան ետուն յաջ ձե-
ռչն Տեառն մեռոյ, ո ով ծաղր արարեալ լրբու-
թեամբ սսեին . , 9. քեզ այժմ թագաւորեցունցա-
նեմք, զի եղիցի ղիւրարեկ թագաւորութիւն
քո ըստ եղեզնեայ գաւազանիդ՝ : Այսպէս այսպա-
նեին եւ թքանեին յերեսն անսպառկառաբար : սա-
կայն Քրիստոս աստուածային տեսչութեամբ, ո-
րովհետեւ չշմարիտ կայսր եւ աշխարհի եւ դա-
տաւոր ամենեցուն, ընկալնու գեղեզնեայ գաւա-
զանն, զի այնու գրեացե միշտ զխորհուրդս, ըզ-
բանս եւ զգործս մարդկան՝ առ ի վարձատրել զա-
մենեսեան յաւուրն յեանում ըստ հոգւոյ եւ ըստ
մարմնոյ : Նաեւ գրեաց զամենայն անօրենութիւնս
տիրասպան Հրեից, եւ ամենայն անապաշխար
մեղաւորաց, առ ի դատաւարտել զնոսա յաւի-
տեան : Այլ եւ եցոյց թէ ամենայն թագաւորու-
թիւնք աշխարհի են բեկանուտք որպէս գե-
ղեզն թէ եւ ունիցին պետք կամ իշխանք ի ձեռս
իւրեանց զոսկեղէն կամ զաղամանդեայ գաւա-
զանս, միայն յօրինակին եւ ի նշանին երեւին տե-
ւողականք : Վեցերորդ՝ իծունր իջեալ անաջի
նորա մատուցին երկրպագութիւնս. թեպէտ նոքա

խաղ առնելով սլաշտէին զնա , բայց ճշմարտապէս
նշանակէր՝ թէ ամենայն ստեղծութեամբ ծնունդ կրկ-
նելոց են նմա խոնարհութեամբ : Եօթներորդ,
թագաւոր Հրէից կոչեցին , որով այսպէս առնէին ա-
սելով . „Ո՛ղջ լեր , թագաւոր Հրէից“ : Այս եւս ի
Հրէից թեպէտ խաղալկութիւն էր , բայց ճշմար-
մարտապէս վկայէր՝ թէ թագաւորութիւն նորա
լեալ է հաստատուն եւ ոչ ժամանակաւոր . զի ան-
վախճան թագաւորութեամբ այժմ եւ միշտ եւ յա-
ւիտեանս ունի թագաւորել ի վերայ ամենեցուն :
Ութերորդ՝ թքին յաստուածային երեսս նորա . եւ
Իններորդ՝ առին զեղեզն ի ձեռացն եւ ծեծեցին
զգլուխ նորա : Ապա ոչ բաւականանալով այ-
նոքիւք չարչարանօք , դարձեալ սկսան կրկնել
զչարութիւնս իւրեանց . զի ոմանք թքանէին ի
սուրբ երեսս նորա , ոմանք ապտակէին , եւ ո-
մանք առնուին զեղեզն եւ ծեծէին զնա . եւ զայ-
սոսիկ ոչ միտնգամ , այլ բազում անգամ առ-
նէին . եւ ոչ ունէին զկարգ ինչ , այլ որ ոք
կամէր եւ որքան հաճէր՝ առնէր : Եւ զայսոսիկ
կրեաց Քրիստոս յօժարակամ համբերութեամբ
առ իցուցանել զմեծ սէրն իւր որ առ մեզ . զի
այնքան յօժարութեամբ եւ սիրով տարաւ , մինչ
զի իկրելն զայն ամենայն վիշտս անմոռունչ մնաց :
Հ. Յետ նախատանացն այնոցիկ զինչ արար Պի-
ղատոս .

Պ. Յորժամ տեղեկացաւ նա թէ Յիսուս իձաղիլն եւ իծանակիլն իւր իգիւնութեան անմահութեանց, եւ ոչ այլայլեաց զդէմս իւր, եհան զնա արտաքրս փշեայ պսակաւն եւ ծիրանեաւն, գլուխնորա եւ դէմքն եւ բոլոր մարմինն լցեալ էին արեամբ եւ վիրօք. ասէ ցՀրեայս. „Ահա որ այսքան ձաղեալ եւ ծանակեալ է իգիւնութեանց՝ տարաւ զամենայն լուսութեամբ, եւ եցոյց զիւրն անմեղութիւն. վասն որոյ ես ոչ կարեմ, ասաց, գտանել ի սմա մեղս“ : Զայս արար Պիղատոս, որպէս զի ի գութ շարժիցէ զՀրեայս, եւ տեսեալ զնա յայնպիսի անարգանս եւ իտանջանս, ասիցեն թէ բաւական է, արձակեալ զդա. սակայն անօրէն ժողովն Հրեից գոլով առաւել զայրացեալ, ոչինչ ամենեւին իգութ շարժեին, այլ աղաղակեին ամենեքեան միաբան. „Իխանջ հան զդա. զի մեք օրէնս ունիմք, եւ ըստ օրինաց մերոց պարտի մեռանել, զի զանձն իւր Որդի Աստուծոյ արար“ :

Հ. Պիղատոս եթէ գիտէր զանմեղութիւն Յիսուսի, ընդէր ըստ խղճմտանաց եւ դատողութեան իւրում ոչ վճռէր, այլ աղաղակի զազանացեալ ժողովրդոց լսէր, ըստ որում դատաւոր էր ինքն ի վերայ ամենեցուն .

Պ. Նա թեպէտ ունէր իսրտի իւրում զՅիսուս որպէս զգառն անմեղ, եւ կարէր իշխանութեամբ իւրով

զատութիւն ամբաստանողացն այնոցիկ յանդիմանել եւ մերժել զնոսա յատենե իւրմե, եւ զՅիսուս արձակել, սակայն ոչ արար ' երկնջելով ի կայսերեն. զի Հրեայք ահացուցեալ զնա, ասեին. „Եթե զդա արձակես, չես բարեկամ կայսեր“. որով ծանուցանեին ' զի եթե արձակիցե զնա, ունին ամբաստանել զնմանե կայսեր անբաւականութեամբ մեծաւ. վասն որոյ երկուցեալ Պիղատոս իկատադութենե Հրեից եւ իյանդիմանութենե կայսեր, ոչ կարողանայր ըստ իւրում խղճին եւ դատողութեան տնօրինել ինչ կամ վճռել:

Հ. Ե՞րբ եւ զիմրդ արար Պիղատոս զվճիռն.

Պ. Յետ վերջաւորութեան ամենայն այսլանացն Քրիստոսի, տեսեալ զի անհնարին եր դադարեցուցանել զկատադութիւն զազանարարոյ Հրեից, վերստին եւժ զՅիսուս այնու արհամարհեալ կերպարանաւն արտաքոյ, ուր էին Հրեայք, եւ ինքն նստաւ իվերայ դատաստանական բեմին կամ զահին իբրեւ դատաւոր եւ վճռատու. եւ Հրեայքն յորժամ տեսին զՅիսուս ' աղաղակեցին առ Պիղատոս վերստին. „Բարձ իմենջ, բարձ իմենջ, եւ հան զդա իխաջ“. եւ Պիղատոս ասաց նոցա. „Գուցե սա իցե թագաւորն ձեր. եւ դուք միթե կամիք, զի ես զթագաւորն ձեր իխաջ հանիցեմ“. իսկ նոցա ուրացեալ զթագաւորն կամ զՄեսիայն իւրեանց, ասացին համարձակարար.

Մատ. Իէ, 24.

„Ձիք մեր թագաւոր բաց իկայսերեն“ . զի գոյով նոքա որդիք Արրահամու՝ էին ժողովուրդ թագաւորին Մեսիայի . իսկ այժմ ուրանան եւ ասեն . „Ձիք մեր թագաւոր“ : Իվերայ այսր բանի ժողովրդոց՝ Պիղատոս առեալ ջուր լուաց զձեռս առաջի ժողովրդեան , եւ ասաց . „Քաւեանք եմ ես յարենեարդարոյդ այդորիկ , դուք գիտասջիք“ . այսինքն՝ անպարտ եմ յարենե դորա : Բայց իզուր լուաց նա զձեռս իւր , եւ ոչինչ օգնեաց ինքեան այն լուացումն . զի նախ քան զլուանալն մատնեաց զՅիսուս իձեռս զինուորաց , զի ձաղիցեն եւ այսպանիցեն . թեպէտ զձեռսն լուաց , բայց ոչ զգործս . զանդամս լուաց , բայց ոչ եւ գմիտսն . քանզի վճուե եւ մատնե զՅիսուս իձեռս Հրեից իսպանումն :

Հ. Ժողովուրդքն զինչ պատասխանեցին իվերայ լուացման Պիղատոսի .

Պ. „Արիւն դորա իվերայ մեր եւ իվերայ որդւոց մերոց եղիցի , ասացին . մեք առանց խղճի մտաց յանձն առնումք դատել զնա , եւ ոչ երկնչիմք իվրեժխնդրութենե ուրուք“ : Ապացոյց բանիցն նոցա եւ յայսմ երեւի , զի մինչեւ ցայսօր իբր պատիժ պատուհասի կեղեքի ազգ Հրեից . զարշահոտութեամբ կամ բորոտութեամբ զգուելի են լեալ յաջս ամենայն ազգաց : Պիղատոս յիմարարար համարելով այնպէս՝ որպէս թէ այնու ու-

քա ի վերայ իւրեանց առնուն զարիւնն, եւ ինքն
զերծանի իմեղաց եւ յարենե, վասն որոյ հաճելով
առնել զհայցուածս նոցա՝ արձակեաց նոցա ըզ-
բարաբրայն, զոր վասն խոովութեան կամ սպա-
նութեան ունեին իբանտի, եւ անօրէն վճռահա-
տութեամբ իւրով ետ զիսուս զանմեղ զառն ի
ձեռս զազանացեալ ժողովրդոցն, զի խաջեսցեն
ընդ երկուց առաջակաց :

ՅՕԴՈՒԱԾ ԺԲ.

ՎԱՍՆ ԱՐԾԱԹՈՅՆ ՎԱՐՁՈՒ ՄԱՏՆՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՒԴԱՅԻ.

Հ. Յուդա զինչ արար զարծաթն զոր առեալ էր
վասն մատնութեանն .

Պ. Յորժամ ետես նա՝ թէ Քրիստոս իձեռն մատ-
նութեան իւրոյ դատապարտեցաւ յընդհան-
րական ժողովոյն Հրեից, եւ իձեռն Պիղատոսի
մատնեցաւ իխաջ ելանել, յայնժամ իմացաւ թէ
Յիսուս ոչ ազատե զանձն, եւ Հրեայքն սպանա-
նեն զնա . զի յոսայր մինչեւ ցայն վայր՝ թէ Քր-
իստոս իձեռն զօրաւոր բանից իւրոց յաղթելոց
է քահանայապետացն Հրեից . վասն այն փութա-

ցեալ էր գլարձ մատնութեանն առնուլ : Ուստի մինչ քահանայքն առ իսաչին էին, տարեալ զարժարն առ նոսա, ասաց. „Առհք՝ զձեր արժարն. մեղայ՝ զի մատնեցի զարիւն արդար. ես սխալեցայ, ասաց, իղաշնադրութեան իմում“. բայց քահանայքն ոչ գղաշն քակեցին, եւ ոչ զարժարն առին. „Մեզ չէ փոյր, դու գիտես“, ասացին. յորմէ յայտնապէս երեւի՝ զի երբ Յիսուս չէր դատապարտեալ իման, ոչ գղջանայր Յուդա, այլ ի չարիս իւր եւ իմեղս արժաքսիրութեան յամենայր : Ըստ այսմ օրինակի առնեն եւ բազում մարդիկ զի մեղանչեն մեղօք ատելութեան, բամբասանաց, հայհոյութեանց եւ այլոց նմանեաց. եւ մինչեւ յայնպիսեաց մեղաց ոչ յառաջացի երեւելի չարինչ՝ անհոգութեամբ յամենան իմեղսն յայնոսիկ. բայց յորժամ հետեւեացի յայնց մեղաց կռիւ կամ սպանութիւն ինչ, յայնժամ իգղջումն գան իմեղաց սպանութեան կամ կռուոյ. այլ այնպիսի գղջումն ոչ է միշտ ընդունելի, զի հանգոյն Յուդայի են գղջացեալ. զի երբ ոչ ծանիցեն թէ ատելութիւնն կամ բամբասանքն կամ հայհոյանքն եւ այլք նմանիք նոցին ըստ ինքեան են չար, ոչ է կատարեալ գղջումն. զի Յուդա գղջացաւ՝ ոչ իմեղաց, այլ իղաշնադրութենէն. եւ յորժամ ոչ առին քահանայք զարժարն, տարեալ ընկեց զայն իտաճարն, եւ ինքն չոքաւ խեղդեցաւ :

Մատ. ԺԶ, Ծ.

Գործ. Ա, 18.

Հ. Զինչ խորհեցան քահանայապետքն վասն ար-
ծաթոյն աչնորիկ .

Պ. Խորհեցան չառնուլ զայն իկորբանն . զի չէ օրեն, Մատ. ԻԷ, 6.
ասացին , ընդունել զայն իբրեւ ընծայ կամ նուեր
տաճարին , զի զինք արեան են : Որոց կեղծաւո-
րութիւնն եւ աստեն յայտնեցաւ . զի խտրեն զար-
ծաթն զայն ղնել իկորբան , բայց ոչ խտրեն եւ ոչ
խղճահարին իխաչ հանել զՔրիստոս , զոր գնե-
ցին այնու արծաթով : Թեպէտ Յուդա պիղծ եւ ա-
նարժան համարեցաւ զայն արծաթ , բայց ջանայր
զի իգանձանակ տաճարին տուեալ սրբեսցի , եւ
քակեսցէ զդաշնակցութիւնն , եւ եղիցի ինքեան
ղեղ ազատութեան . բայց ոչ եղեւ , զի քահանայք
իտալն իւրեանց զարծաթն՝ չէին համարեալ
պիղծ եւ անարժան , այլ սուրբ եւ արժանաւոր .
զի նովաւ զմեծ գործ բարեպաշտութեան առնել
համարէին . եւ հաւանելի է յոյժ՝ թէ զայն ար-
ծաթ իգանձանակ տաճարին առեալ եւ տուեալ էին
Յուդայի . բայց յորժամ չար նախանձն նոցա լը-
ցաւ , եւ զՅիսուս իման խաչի մատնեցին կու-
րօրեն , հնարեցին իմիտս իւրեանց զարծաթն զայն
պիղծ եւ անարժան համարել , եւ ոչ լուսաւոր
մտօք վկայել կարողացան թէ մատնութիւնն եւ
սպանութիւնն էր անարժան :

Հ. Ապա զինչ արարին զարծաթն զայն .

Պ. Ամենայն խորհուրդք Հրեից որք վասն Քրիս-
տոսի եղեն՝ իվնաս կամ իխայտառակութիւն

Մատ. Էջ, 7.

Փորձ. Ա, 19.

անձանց իւրեանց վերաբերեցաւ, եւ իփառս եւ իսպառիս անուանն Աստուծոյ զրեցաւ, զի այնոս արժաթով զնեցին զազարակն բրտի իզերեզման օտարաց, որ կոչեցաւ ազարակ արեան, այսինքն թէ սպանեալն անմեղ էր, եւ սպանողքն պարտաւորք. եւ հարցանողացն պատասխանեին թէ մատնիչն ծանուցեալ զանմեղութիւն մատնեցելոյն Յիսուսի, դարձոյց զարժաթն առ Հրեայս, զի մի սպանցեն զանմեղն. բայց նոքա ոչ ընկալան զարժաթն, եւ ոչ յետս կացին ի սպանանելոյ զանմեղն. եւ մինչ զարժաթն ոչ ոք ետու, եւ ոչ ինուեր տաճարին ընկալան, զնեցաւ այնոս ազարակս այս, եւ վասն այն կոչեցաւ ազարակ արեան: Եւ այն կազմեցաւ եւ պարբսպեցաւ, ասեն, իհարաւային կողմն իսրրուհոյն Հեղինէ զշխոյե իկերպ զամբարանի, յորում ամփոփեին զմարմինս մեռելոց՝ օտարական քրիստոնէից: Թեպէտ եւ այսպիսի գործով խորհեցան Հրեայք եղծանել զանունն Քրիստոսի եւ չարահամբաւ առնել զնա, բայց ինքեանք խայտառակեցան առաւել. զի ազարակն ընկալաւ զայնպիսի անուն՝ որով նոքա ամենեքեան արիւնահեղք հռչակեցան, եւ պարտաւորք մնացին արեան անմեղին, եւ որպէս տիրասպան վատահամբաւեալ նախատակոծ եղեն յամենայն ազգաց:

ՅՕԴՈՒԱԾ ԺԳ.

ՎԱՍՆ ԽԱԶԵԼՈՒԹԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ.

- Հ. Ո՞ր տարան Հրեայք զՔրիստոս առ իխաջել,
եւ ո՞րպէս.
- Պ. Ի Քողզորա, հնչմամբ փողոյ եւ անթիւ բազմու- Ղուկ. ԻԳ, 32.
թեամբ ժողովրդոց Երուսաղեմի. „եւ երթայր
զհետ նորա բազմութիւն ժողովրդեան“ :
- Հ. Ո՞վ էր բարձեալ զխաջափայտն.
- Պ. Իմեջ քաղաքին Երուսաղեմի ինքն Յիսուս բար- Յովհ. ԺԹ, 17.
ձեալ էր զայն. զորմէ Յովհաննէս աւետարանիչն
ասէ, „Բարձեալ էր ինքնին զխաջափայտն“. եւ
Շնորհալին վկայէ.
- „Սուկալին սերովբեից
Բառնայր ինքեամբ ըզփայտ խաջին“ :
- Բայց յորժամ ելին արտաքոյ Երուսաղեմի, տե-
սին զի կարի նուագեալ էր Յիսուս իզօրութենէ.
ոստի գտին զՍիմոն կիւրենացի. զնա կալան
պահակ, զի բարձցէ զխաջն, եւ նա տարաւ մինչեւ
ի Քողզորա : Սիմոնս այս թեպէտ աւկամայ էր բար-
ձեալ զխաջն, մինչչեւ էր խաջեալ : Քրիստոս ի
նմա, այլ յորժամ խաջեցաւ Քրիստոս ի ձեռն
շնորհացն Քրիստոսի հաւատաց ինա եւ ըստ

հոգւոյ՝ իւրով կամաւ երարձ զխաչն : եւ բառ-
նալն Սիմոնի զխաչն նշանակե թէ ամենայն քրիս-
տոնեայք պարտին բառնալ զխաչն , եւ զհետ եր-
երթալ Քրիստոսի . որպէս Սիմոն հնազանդու-
թեամբ բարձեալ զխաչն , եւ փութայր զկնի Յի-
սուսի . զոր եւ Քրիստոս ինքն պատուիրե ասե-
լով . , , եթէ ոք կամի զկնի իմ գալ , ուրասցի զանձն ,
եւ առցե զխաչ իւր , եւ եկեսցե զկնի իմ : :

Հ. Վասն Էր կամ որո՞վ խորհրդով Քրիստոս արտաքոյ
Երուսաղեմի ջարջարեցաւ իխաչին , եւ ո՞չ Երու-
սաղեմ .

Պ. Վասն բազում պատճառաց եւ խորհրդոց . նախ,
զի որպէս իհին օրենս՝ զոհն կամ պատարագն՝
որ ի քահոռիան մարդկան լինէին , արիւնն նո-
ցա ի սրբութիւն մտանէր , իսկ մարմինքն ար-
տաքոյ բանակին հանէին , եւ անդ այրէին , այս-
պէս Քրիստոս ողջակիզեալ եղեւ ի իւաչին ջար-
ջարանօք եւ մահուամբ արտաքոյ Երուսաղեմի .
քանզի ինքն իսկ ճշմարիտ զուարակ էր զենեալ
վասն մեղաց մարդկան , եւ արիւնն նորա ճաղկ-
մամբն եւ փշով պսակմամբն հեղեալ լինելով՝
մատուցաւ ի սրբութիւն սրբոց , այսինքն Հօրն
Երկնաւորի , ի քահոռիան եւ ի թողութիւն մեղաց
մարդկան : Երկրորդ , երարձ Տէրն մեր զնախա-
տական խաչն եւ զնաց արտաքոյ Երուսաղեմի
Ի Գողգոթա , որ է տեղի կառափման աւազակաց ,

յորում թաղէին զգլուխս գլխատելոց կամ սպանելոց . որով ուսուցանէ մեզ թողուլ զամենայն փառս եւ զվայելչութիւնս աշխարհի, եւ ուրախութեամբ սրտիւ ելանել Ներուսաղեմէ, այսինքն արտաքոյ վայելչութեանց աշխարհիս, եւ յանձն առնուլ վասն արդարութեան զամենայն նախատինս չարչարանաց եւ զվիշտս աղքատութեան՝ եթէ հանդիպիցիմք այնոցիկ: Երրորդ, զի Տէրն մեր արտաքոյ Երուսաղեմի թագաւորէ ի վերայ խաչին, ունելով զվկայագիր, *Սա է թագաւոր Հրէից*, զի ուսուսցէ մեզ թէ եւ մեք ոչ պարտիմք ըզթագաւորութիւն որոնել յայսմ աշխարհի, այսինքն զփառս եւ զպատիւ, եւ ոչ ցանկալ աստէն ունել քաղաքս կամ տունս եւ զհանգիստ ուրախութեան, այլ խնդրել զայն ամենայն ի հանդերձեալն, զի անդէն միայն զտանին ճշմարիտ փառք, կատարեալ ուրախութիւն, անվախճան փարթամութիւն, եւ անտխրական խնդութիւն . եւ զի ամենայն բարիք աստի կենացս անցաւոր են եւ անօգուտ վասն հանդերձեալ կենաց: Մեծ յիմար է նա որ զտուն իւր կամ զպալատն շինել կամի յայնպիսում քաղաքի՝ եւր ինքն ոչ է մնալոց, այլ միայն ընդ այն անցանելոց է: Զորրորդ, ելանէ Տէրն մեր արտաքոյ Երուսաղեմի, եւ կանգնէ զսեղան սուրբ խաչին իւեառն Գողգոթա, առ ի ցուցանել մեզ՝ թէ այն է սեղան բոլոր աշխարհի,

եւ ինքն գառն անարատ իվերայ նորա պատարագի առ իբրանայ զմեղս մարդկան . վասն որոյ զխաչն եւ զջարջարանս իւր՝ որպէս զսեղան կազմե վասն ամենայն հաւատացելոց իւրոց , զի ամենայն նուէրք կամ գործք բարութեանց իվերայ այնր սեղանոյ մատուցին Աստուծոյ , եւ իբրեւ պատարագ կամ զոհ փրկութեան ընդունելի լիցին նմա :

Հ. Ընդէր ետուն Տեառն մերում ըմպել զգինի ընդ լեղւոյ խառնեալ .

Պ. Ըստ հին սովորութեան իտեղի կերակրոց ետուն ըմպել զգինին , որպէս զի այնու զօրացեալ առաւել կարասցե տանել ծանրագոյն տանջանաց : Մատթեոս ասե . „Գինի ընդ լեղւոյ խառնեալ“ . եւ Մարկոս գրե . „եւ տային նմա գինի զմըսեալ“ . թեպէտ վասն առաւել դառնութեանն ոչ կամէր ըմպել , բայց առ իվճարել զպարտս մեղաց մերոց՝ եարբ . որով եւ ուսոյց զի եւ մեք վասն սիրոյ իւրոյ մի դանդաղեսցուք կրել սիրով զվիշտս դառնութեանց :

Հ. Յորո՞ւմ աւուր խաչեցին զՔրիստոս .

Պ. Յաւագ ուրբաթու յառաւօտեան պահու յերրորդում ժամու , յառաջ քան զկես աւուրն , որպէս Մարկոս գրե . „էր ժամ երրորդ , եւ հանին զնա իխաչ“ , բեւեռեալ իփայտ խաչի մերկ մարմնով , իմեջ երկուց ահագակաց :

Հ. Զինչ նշանակե մերկութեամբ մարմնոյ խաչիւն
Քրիստոսի .

Պ. Մերկ մարմնով բեւեռեցաւ իխաչին , նախ՝ զի
զմերկութիւն նախահօրն իշնորհացն Սատուծոյ՝
ծածկեսցէ , եւ զգեցուսցէ նմա զհանդերձն լու-
սոյ . երկրորդ՝ զի ուսուսցէ մեզ մերկանալ զհին
մարդն եւ զգործս նորա . ըստ առաքելոյն որ ա-
սէ , „Զգենուի զնոր մարդն“ . եւ երրորդ , ուսու-
ցանէ մեզ մերկ բեւեռելովն իխաչին՝ արհամարհել
զփարթամութիւն եւ սիրել զաղքատութիւն հո-
գեւոր :

Հ. Վասն Էր Տերն մեր իմեջ երկուց առաջակաց խա-
չեալ լինի ի Հրեից .

Պ. Նոքա թեպէտ չարութեան խորհրդով խաչեցին
զնա իմեջ երկուց առաջակաց , որպէս զի պետ
առաջակաց երեւեսցի իխաչի Փրկիչն մեր , բայց
սիրով յանձն եառ . զայն նախ՝ զի զնախատինս
եւ զզրպարտութիւնս եւ զամենայն թիւր դա-
տաստանս զորս իմարդկանէ աշխարհիս այսո-
րիկ կրելոց էին հաւատացեալ անդամք իւր ,
քաղցրացունցէ եւ թեթեւացունցէ , մանաւանդ
թե յտացէ նոցա զոյժ եւ զկարողութիւն ամե-
նայօժար սրտիւ կրելոյ զամենայն նախատինս
առանց վշտանալոյ եւ դառնութեան սրտի . երկ-
րորդ՝ իխաչի իմեջ երկուց առաջակաց , զի զգիրն
եւսայեալ մարգարէի լցցէ , որ ասացեալ էր . „Ընդ

անօրենս համարեցաւ՝ . եւ երրորդ՝ զի խաչն է
աթոռ . դատաւորութեան Քրիստոսի , եւ բարձրա-
նայ իմեջ երկուց աւագակաց առ իցուցանել՝ թե
յառոր դատաստանին նստելոց է իմեջ երկուց
դասուց մարդկան , արդարոց եւ մեղաւորաց , ի
վարձատրել զարդարս եւ իդատապարտել զմեղա-
ւորս . որպէս իխաչին զաւագակն աջակողմեան
իկեանս կոչեաց , եւ զձախակողմեանն իդատա-
պարտութիւն մատնեաց :

Հ. Երկու աւագակքն այնոքիկ ընդ Յիսուսի խա-
չեցան թե յառաջագոյն խաչեալ էին .

Պ. Ընդ Յիսուսի խաչեցան , որպէս ասէ Մարկոս .

Մարկ. ԺԵ, 2.

„եւ ընդ նմա հանին իխաչ երկուս աւագակս“ . որ-
պէս զի Քրիստոս իմեջ երկուց աւագակաց խա-
չելով՝ աւագակապետ երեւեսցի եւ առաւել վա-
տահամբաւ լիցի . բայց նոքա զամօթի հարան ,
զի առաւել գերազանցութեան փառաց նորա ա-
ռիթ եղեն . քանզի որ փրկելին էր՝ յաջմէ Քրիս-
տոսի խաչեցաւ , եւ որ դատապարտելին՝ իձախմէ
նորին : Քրիստոս իխաչի բազմեալ լիբրեւ յար-
քայական զահոյս , զաջակողմեան աւագակն լու-
սաւորեալ իկեանս մոռժանէ , եւ զձախակողմեանն
իդատապարտութիւն մատնէ . նոյնպէս եւ յառորն
դատաստանի զաջակողմեան արդարսն , եւ զա-
մենայն ապաշխարեալ քրիստոնեայս իկեանս
մշտնջենաւորականս հրաւիրէ , եւ զձախակող-

մեան մեղաւորսն եւ զանգեղջ քրիստոնեայս ի տանջանս յաւիտենականս առաքէ :

Հ. Աջակողմեան առաջակն որո՞վ բանիւ արդարացաւ , եւ ձախակողմեանն որո՞վ պարտաւորեցաւ.

Պ. Աջակողմեան առաջակն յորժամ լուսաւ զանիրաւ հայհոյութիւնս միւսոյն ' որ ասեր . „Ո՞չ դու Ղուկ, ԻԳ. 39. ես Քրիստոսն , փրկեա՞ն զանձն քո եւ զմեզ“ , յանդիմանեաց զնա ասելով . „Չերկնչիս դու յԱստուծոյ . զի որպէս դու խաչեալ ես , նոյնպէս եւ նա խաչեալ է իբրեւ զհարահամբաւ ոք . ուրեմն զիմրդ կարես անարգել զնա անվայել նախատանօք“ : Այսպիսի լուսաւոր մտօք եւ կատարեալ հաւատով զղջացաւ յամենայն մեղաց , եւ զարդարութիւն Քրիստոսի խոստովանեցաւ եւ ասաց . „Յիշեա՛ն զիս Տէր , յարքայութեան քում“ . Ղուկ. ԻԳ, 43. այսինքն՝ յիշեա՛ն զիս յորժամ գայցես թագաւորութեամբ քով , զի ընդ քեզ եղեց յաւիտեան , եւ ոչ իխաւարի . եւ Քրիստոս նոյն ժամայն ընկալեալ զզղջումն նորա իփառս իւր , եւ երանացուցեալ զնա , ասէ . „Այսօր ընդ իս իցես ի դրախտին“ , այսինքն իյաւիտենական երանութեան . վասն որոյ աջակողմեան առաջակն յանդիմանելով զխաչակից ընկերն իւր , եւ առ Քրիստոս , „Յիշեա՛ն զիս Տէր յարքայութեան քում“ աղաղակելով՝ արդարացաւ յաւիտեան . եւ ձախակողմեանն „Ո՞չ դու ես Քրիստոսն , փրկեա՞ն զանձն

քո եւ զմեզ՝ ասելով հայհոյութեամբ՝ պարտա-
ւորեցաւ յաւիտեան :

Հ. Ո՞յք իկողմանէ Քրիստոսի կային առ խաչի նորա .

Յովհ. ԺԹ, 25. Պ. Մայր նորա եւ քոյր մօր նորա Մարիամ Կղեով-
պայ , եւ Մարիամ Մագդաղենացի . եւ ամենայն
ջարջարանքն զորս կրէր իխաչին լռութեամբ ,
անցանէին իսիրտ մօրն եւ սաստկապէս ցաւե-
ցուցանէին , բայց նա արիութեամբ եւ քաջասրը-
տութեամբ տանէր զամենայն . եւ Քրիստոս առ
իմիսիքարեւ զցաւազնեալ սիրտ մօր իւրոյ , յանձ-
նէր զնա սիրելի աշակերտին իւրոյմ Յովհաննոս ,
ասելով . „Կին դու , ահա՛ որդին քո“ . եւ զՅովհան-
նէս յանձնէր մօրն , ասելով . „ Ահա՛ մայր քո“ :

Յովհ. ԺԹ, 26 .

Հ. Տերն մեր իխօսելն ընդ մօրն՝ ասելովն *Կին դու*
եւ ոչ *մայր իմ* , զինչ ինչ կամեցաւ յայտ առնել .

Պ. Կամեցաւ նախ՝ զի մի առաւել իխոր խոցեսցի
մայրն : Երկրորդ՝ վասն առաւել պատուելոյ ըզ-
մայրն զայնպիսի անոռն տայր նմա , որով բա-
ցայայտէր՝ զի քան զամենայն կանայս եւ պարկեշտ
եւ ժրագլուխ , որպէս Սողոմոն զովեաց զնա մար-
գարեական հոգեով . „Բազում դստերք ստացան
զմեծութիւն , բազումք արարին զզօրութիւն , բայց
դու առաւել եղեր եւ անցուցեր զամենեքոյմք“ :
Երրորդ՝ այնպէս խօսելով Տերն մեր ընդ մօրն՝
բացայայտէր զՏերութիւն եւ զԱստուածութիւն
իւր . զի կոչե զինքն որդի մօրն այնոս մտօք ,

զի ըստ մարդկութեանն ծնեալ է ինմանէ . եւ կոչե՛ զնա *կիև դու* , զի ըստ Աստուածութեանն յառաջ քան զյաւիտեանս ծնեալ էր ի Հօրէ , որով ցուցանէր՝ թէ ստեղծող է մօր իւրոյ :

Հ. Իքանի՞ ժամս եկաց արեգակն խաւարեալ .

Պ. Ի վեց ժամէ առաւրն մինչեւ ցինն ժամ . զի Քրիստոս . Մատ. ԻԷ, 43.

տոս զկես առաւրբ , որ էր երրորդ ժամ (ըստ ասիական հաշուոյ) իխաջին բեւեռեցաւ . իսկըսանել վեցերորդի ժամուն խաւարեցաւ արեգակն մինչեւ ցինն . որով զմիջոց երից ժամուց տեւեաց խաւարումն այն . ընդ նմին խաւարեցան եւ լուսին եւ ամենայն աստեղք՝ առ իցուցանել զսուգ իւրեանց վասն սպանման անմեղ գառին Յիսուսի :

Հ. Եւ յինն ժամուն Քրիստոս յինչ միտս գոչեաց ասելով . , Աստուած իմ , Աստուած իմ , ընդէր թողեր զիս“ :

Պ. Գոչեաց Տէրն մեր զայն բան իձայն մեծ , Նախ՝ առ իցուցանել զարիութիւն սրտին , որ իկրելն զայնքան ծանրագոյն տանջանս ոչ նուազեցաւ յարիութենէ : Երկրորդ՝ զի լսելի արասցէ ամենայն մարդկան՝ թէ վասն փրկութեան նոցա թողեալ է զինքն անմխիթար իխաջին : Երրորդ՝ զի Տէրն մեր ըստ որում երկրորդական ծննդեամբ մարդ էր , ասէր առ Հայրն , ընդէր թողեր զիս . որով յայտնէր զի անձնաւորական միաւորութեամբ իսիրոյ Հօր թողեալ էր . զորմէ Դաւ

«ի՞թ մարգարեացեալ ասէր . , Աստուած Աստուած իմ , ընդէր թողեր զիս . հեռի եղէ ի փրկութենէ իմմէ» . եւ ապա իւրով պատասխանատուութեամբ լուծանէ գտարակուսութիւնն վկայելով , ,Վասն բանից յանցանաց իմոց» :

2. Քանի բանս խօսեցաւ Քրիստոս իխաչին :

Պ. Եօթն . Առաջնովն վասն խաչահանուաց իւրոց թողութիւն խնդրեաց , ասելով . ,Հայր , թող դոցա , զի ոչ զիտեն զինչ գործեն» : Երկրորդ՝ առ մայրն ասաց . ,Ահա որդին քո» (Յովհաննէս աւետարանիչն) : Երրորդ՝ աջակողմեան աւագակին ասաց . ,Այսօր ընդ իս իցես իդրախտին» : Չորրորդ՝ ասաց . ,Էլի էլի , լամա սաբաքքանի» այսինքն է՝ Աստուած իմ , Աստուած իմ , ընդէր թողեր զիս» : Հինգերորդ՝ ասաց . ,Ծարաւի եմ» . եւ յայնժամ մի ոմն յանօրէն զինուորաց փոխանակ ջուր տալոյ՝ ետ ըմպել նմա զքացախ լեղեաւ խառնեալ . որով կատարեցաւ բան մարգարեութեանն Դաւթի , ,Իծարաւ իմ արբուցին ինձ քացախ» : Եւ Մատթեոս ասէ . ,Սպունգ լի քացախով ետ ըմպել նմա» . եւ Յովհաննէս գրէ . ,Սպունգ լցեալ քացախով ընդ լեղւոյ , շուրջ եղեալ զմըշտկաւ զոպայի , մատուցին իրերան նորա» : Վեցերորդ՝ ասաց . ,Ամենայն ինչ կատարեալ է» . այսինքն ամենայն մարգարեութիւնք , եւ ամենայն տիպք եւ օրինակք , որք զինէն եւ զչար-

Սաղմ. ԿԸ , 22 .

Մատ. ԻԷ , 48 .

Յովհ. ԺԹ , 29 .

ջարանացս եղեն , կամ որք գրեցան արդեն , յիսկատարեցան : Եւ եօթներորդ ' ասաց . „Հայր , իձեռս քո առանդեմ զհոգի իմ“ . Եւ ընդ ասելն զայս ' խոնարհեցուցեալ զգլուխն առանդեաց զամենամաքուր հոգին :

Հ. „Հայր , իձեռս քո առանդեմ զհոգի իմ“ ասելով ' զինչ կամեցաւ յայտ առնել .

Պ. Կամեցաւ յայտ առնել ' թէ զհոգի իմ յառանդ տամ իձեռս Հօր , որպէս զի զկնի երից առերց դարձեալ առից . որպէս ոք զինչս իւր իձեռս ուրուք զնիցէ յառանդ , զի յորժամ կամիցի ' առցէ զայն ինմանէ : Այսպէս Քրիստոս տայ զհոգին իւր իձեռս Հօր յառանդ , զի երբ եւ հաճեսցի առնուցու , որպէս ասէ ինքն . „Իշխանութիւն ունիմ զնել զնա , այսինքն զհոգի իմ , եւ իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուի“ : Դարձեալ , Տէրն առաջակելով առանդէ զՀոգին իձեռս Հօր , զի զմեծ սէր իւր եւ զհնազանդութիւնն ցուցանիցէ , նաեւ զփափաքն զոր ունի վասն փրկութեան մարդկան . եւ զհոգին իւր յառանդ տալով ' նաեւ զանդամս իւր , այսինքն զհաւատացեալս առանդէ իձեռս Հօր :

Հ. Խոնարհութեամբ զլիսոյ առանդելն Փրկչին մերոյ զհոգին զինչ նշանակէ .

Պ. Տէր գոլով կենաց եւ մահու , նախ խոնարհեցուցանէ զգլուխն կամաւորապէս , եւ ապա

արձակե՛ գհոգին . բայց իմե՛զ յետ ելանելոյ
հոգւոյ մերոյ լինի խոնարհումն գլխոյ . քան-
զի մեք յակամայս մեռանիմք , եւ վասն այն
գլուխն մեր գլնի մահուան ակամայ խոնարհի :

Հ. Քանի նշանք եղեն իխաչին .

Պ. Վեց . Նախ՝ արեգակն խաւարեցաւ : Երկրորդ՝
երկիր շարժեցաւ : Երրորդ՝ վեմք պատառեցան :
Չորրորդ՝ գերեզմանք բացան : Հինգերորդ՝ վա-
րագոյր տաճարին հերձաւ : Եւ վեցերորդ՝ արիւն
եւ ջուր ել իտիգախոց կողէն Քրիստոսի :

Հ. Արեամբ եւ ջրով կողին Քրիստոսի գինջ խոր-
հուրդ կազմեցաւ .

Պ. Արիւնն որ ել իկողէն Քրիստոսի , եր յարբուցումն
որդւոց մարդկան ծարաւելոց . եւ ջուրն , առ ի
լուանայ գմեղս իձեռն մկրտութեան եւ ապաշ-
խարութեան խորհրդոց , որովք կազմեցան խոր-
հուրդք եկեղեցւոյ , ըստ Շնորհալւոյն .

„Կրրկնավրտակ կողին աղբերքք
եկեղեցի իւր հաստատի .

Ջրովրն մաքրի , զարիւնն ըմպէ ,

ԶՈրդի ընդ Հօր փառաւորե՛ :

Զի որպէս իննջեյ հնոյն Ադամայ իղրախտին , ի
կողէ նորա կազմեցաւ Եւա , այսպէս իննջեյ
նորոյն Ադամայ իխաչին , յարենէ եւ իջրոյ կողին
կազմեցան խորհուրդք եկեղեցւոյ . քանզի մարդ
մկրտութեամբ ծնանի , դրոշմիւ զօրանայ , հա-
ղորդութեամբ սնանի , ապաշխարութեամբ առող-

ջանայ , վերջին օժամաբ ամրանայ , կարգաւ կա
ռավարի եւ պսակաւն աճէ :

Հ. Հարիւրապետն Ղուկիանոս եւ այլ զինուորա-
որ ընդ նմա , իտեսանելն զայնոսիկ նշանս՝ ո՞ր-
պէս վկայեցին .

Պ. Նոքա իբրեւ տեսին զշարժումն , այսինքն զգետ-
նաշարժութիւնն եւ զեղեալսն , զխաւարումն լու-
սաւորաց , եւ զբարձրագոյ վերջին աղաղակն Յի-
սուսի , „Հայր , իձեռս քո աւանդեմ զհոգի իմ“ . եւ
զայլ նմանս , երկեան յոյժ , եւ սկսան դաւանել
զՔրիստոս . որոց առաջին հարիւրապետն աղա-
ղակեաց ասելով . „Արդարեւ , Որդի Աստուծոյ է
սա“ . ըստ որում լուեալ էր յատենին Հրէից զոր
վկայեալ էր Քրիստոս զինքենէ , թէ ես եմ Քր-
իստոսն . եւ յորժամ ետես զայնքան սքանչե-
լիսն , հաւատաց աներկբայ յուսով՝ թէ նա է
ճշմարիտ Աստուած եւ Փրկիչ աշխարհի : եւ
յոյժ հաւանական է այս , զի վկայեն թէ սա էր
որ տիգաւ խոցեաց զկողն Քրիստոսի , յորմէ ել
արիւն եւ ջուր : եւ զի ինքն կոյր էր միով ակամբ ,
եւ յորժամ խոցեաց իխաջին զկողն Քրիստոսի՝
կաթիլ մի արեան կամ ջրոյ եհաս յակն նորա
կուրացեալ , եւ լուսաւորեաց զայն . վասն այն
հաւատաց նա ի Քրիստոս , եւ ջերմեռանդն վկայ-
ութեամբ աղաղակեաց՝ թէ „Արդարեւ , Որդի Աս- Մատ. ԻԵ, 34.
տուծոյ է սա“ :

ՅՕԴՈՒԱԾ ԺԴ.

ՎԱՍՆ ԹԱՂՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ.

- Հ. Ո՞վ իջոյց իխաչէն զՔրիստոս, եւ թաղեաց ըզմարմինն նորա .
- Պ. Յովսէփ Արեմաթացին, որ չէր միաբանեալ խորհրդով կամ բանիւ եւ կամ գործով ընդ Հրէից, զնաց առ Պիղատոս, եւ խնդրեաց ինմանէ փափաքանօք զի զմարմինն Քրիստոսի տացէ ինքեան . եւ նա որովհետեւ վկայեր սրտիւ անմեղութեանն Քրիստոսի, հրամայեաց զինուորաց տալ նմա զմարմինն . թէեւ Հրեայք եւ քահանայապետք նոցա կատաղեցան . զի նոքա որպէս անարգաբար խաչեալ էին, կամէին եւ անարգաբար թաղել . եւ Յովսէփ առեալ զամենասուրբ մարմինն Տեառն իխաչէն՝ պատեաց մաքուր կտաւով, որպէս մարմինք թագաւորաց Հրէիցն պատեալ լինէին, եւ ընկերակցութեամբ նիկողիմոսի՝ անուշահոտ խնկօք եւ զմուկ թաղեաց ի պարտիզի իւրում, իկոյս եւ ինոր գերեզմանի որ եր փորեալ իվիմէ իԳողգոթա, եւ վեմ մի մեծ թաւալեցոյց իդուռն գերեզմանին եւ զնաց:

Հ. Չինչ ուսուցանե մեզ պատիւն կամ թաղիւն մարմնոյ Տեառն մերոյ ի նովսեփայ եւ ի նիկողիմոսէ .

Պ. Ուսուցանե մեզ , զի յորժամ մատիցոք հաղորդիլ իսուրբ մարմնոյ եւ յարենէն Քրիստոսի , պարտիմք նախ ' սրբել եւ մաքրել զխիղճ մտաց մերոց , եւ առնել զսիրտ մեր գերեզման նոր եւ կոյս , եւ զոջմամբ արտասուաց եւ անուշահոտութեամբ քարեաց գործոց հաղորդիլ իմարմնոյ եւ յարենէ Փրկչին մերոյ , որով ընկերակից լինիմք նովսեփայ եւ նիկողիմոսի . իսկ եթէ անմաքրութեամբ եւ անզոջութեամբ սրտի եւ մտաց փութամք հաղորդիլ , անարգաբար թաղեմք զմարմին Տեառն յանարգ գերեզմանի . եւ զոր ինչ Հրեայքն կամեցան եւ ոչ կարացին առնել , զչար կամս նոցին մեք լցուցանեմք :

Հ. Յորո՞ւմ առուր եւ ժամանակի թաղեցին .

Պ. Յաւագ ուրբաբո՛ւ ' յերեկոյեան ժամու . :

Հ. Քահանայապետքն Հրէից յորժամ լուան զփառաւոր թաղումն Քրիստոսի , զինչ առնել փութացան .

Պ. Առաւել բարկութեամբ կատաղեցան , եւ իմեծամեծ կասկածանս անկան . մի գուցէ , ասեն , յառնիցէ ի գերեզմանէն , եւ ինքեանք խայտառակեսցին . վասն որոյ հրամանաւ Պիղատոսի ամենայն զգուշութեամբ կնքեցին զվեմ գերեզմա-

նին զօրականօք իւրեանց, որպէս զի եթէ յառնիցե
անտի՝ վերստին կալնուցուն զնա իսպանանել :

Հ. Քանի առուրս մնաց իգերեզմանի .

Պ. Երիս առուրս :

Հ. Ե՞րբ զնաց իղժոխս, եւ զինչ արար անդ .

Պ. Յորժամ թաղեցաւ, մարմնովն եր իգերեզմանի, եւ
հոգւովն իջեալ իղժոխս անբաժանելի աստուա-
ծութեամբ՝ քակեաց զայն, եւ զհոգիս նախահարց
սրբոց եւ ասպաշխարեալ մեղաւորաց ազատեաց,
որք զրկեալ էին յաստուածային տեսութենէ եւ
յերանական փառաց յօրէ վախճանելոյ իւրեանց :

Հ. Ապա հոգիք անհաւատից կամ անզեղջ մեղաւո-
րաց ո՞ր մնացին .

Պ. Իդիւական դժոխս . զի Քրիստոս զայն ոչ քա-
կեաց, յորում էին եւ ամենայն հոգիք անհաւատից
կամ անզեղջ մեղաւորաց, որք մահուչափ մեղօք
մեռեալ էին, ուր եր եւ հոգի մեծատանն խրախ-
ճանասիրի, որ ետես իհեռաստանէ զՂազարոս ի
զոգն Աբրահամոս հանգուցեալ :

ՅՕԴՈՒԱԾ ԺԵ.

ՎԱՍՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՄԲԱՐՉՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ.

Հ. Յորո՞ւմ անուր յարեաւ Քրիստոս.

Պ. Յերեկոյի շաբաթուն յորո՞ւմ լուսանայր միաշա- Մատ. ԻԸ. 1.
բաթին :

Հ. Զինչ սքանչելիք եղեն իժամ յարութեան.

Պ. Հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից՝ իբաց թաւալե-
ցոյց զվեմն, եւ ան ցկանայսն որ գնացեալ
էին իխնկել զմարմին Տեառն. „Մի երկնչիք. զի- Մատ. ԻԸ. 2.
տեմ զի զՅիսուս զխաչելեալն խնդրէք. չէ աստ,
այլ յարեաւ“. եւ զինուորքն որք պահէին զգերեզ-
մանն՝ իբրեւ տեսին զթաւալումն վիմին իհրեշ-
տակէն, եւ լուսն զբանս աւետման նորա առ
կանայսն, թէ „Յարեաւ“, երկեան երկիւղ մեծ,
մինչ զի եղեն որպէս զմեռեալս, այսինքն ուշա-
թափեալ թմրեցան եւ անկեալ մնացին իխորս
պարտիզի ցանկին :

Հ. Զօրականքն այնոքիկ յորժամ յարեան յուշաթա-
փութենէ, եւ գնացին իքաղաքն պատմել զտե-
սիլն իւրեանց, քահանայապետքն զինչ խորհե-
ցան առնել.

Պ. Յամառեալ գոլով նոցա իմեղս, զխորհուրդ անօ-
րենութեան արարին իմիջի իւրեանց՝ զի արժա-

թով կուրացուցեն զաչս զօրականացն եւ քա-
զուցեն զյարութիւն Տեառն . առին իգանձանակե
տաճարին արծաթ բազում , ետուն նոցա եւ
ասեն . ասասջիք աստ եւ անդ հարցանողացն
զՅիսուսէ Նազովրեցւոյ , թէ , „Աշակերտքն նորա
եկեալ իգիշերի գողացան զնա , մինչ մեք իքուն
եաք“ . եւ առեալ նոցա զարծաթն՝ քարոզեցին
այնպէս . բայց ոչ առ իշխանս Հրեից եւ կամ
առ Հռովմայեցիս , այլ առ միամիտ եւ գռեհիկ
Հրեայս . եւ Հրեայքն զայն սուտ մինչեւ ցայսօր
քարոզեն իմեջ իւրեանց : եւ նոքա թեպէտ եւ այն-
պէս վկայեցին , բայց զնացին եւ Պիղատոսի ծա-
նուցին զամենայն ճշմարտութիւն եւ զսքանչելիս
յարութեանն Քրիստոսի , այն է զթաւալումն վի-
մին , զանկանելն իւրեանց որպէս զմեռեալ , եւ
զբանս աւետման հրեշտակին , որ ասաց ցկա-
նայսն . „Զէ աստ , այլ յարեալ“ :

Հ. Ո՞յք էին երկոտասան առաքեալքն Քրիստոսի .

Պ. Այսոքիկ են . Պետրոս եւ Յովհաննէս , Յակոբոս
եւ Անդրեաս , Փիլիպպոս եւ Թովմաս , Բարթողի-
մէոս եւ Մատթէոս , Յակոբոս Ալփեան եւ Շմա-
ւոն Նախանձայոյզ , Յուդա Յակոբեան եւ Յուդա
Իսկարիովտացի : Վերջինս այս ապստամբեցաւ ի
Քրիստոսէ մատնութեամբ , եւ ելեալ իքուոյ ա-
ռաքելոց՝ աշակերտեցաւ սատանայի եւ իյա-

իտենական դատապարտութիւնն մատնեցաւ . ի տեղի որոյ յետ յարութեան Տեառն ընտրեցաւ վիճակաւ յառաքելութիւն սուրբն Մատաթիա , իլրումն թուոյ երկոտասան առաքելոցն :

2. Յետ յարութեանն քանիցս անգամ երեւեցաւ Քրիստոս աշակերտացն կամ կանանցն իւղաբերից .

Պ. Մինչեւ ցՀամբարձումն տասն անգամ երեւեցաւ .

Նախ՝ յաւուր միաշարաթուսն երեւեցաւ Մարիա-Մարկ . ժ2, 9 . մու Մագդաղենացւոյ : Երկրորդ՝ երեւեցաւ կա-Մաա . ԻԸ, 9 . նանցն իւղաբերից իճանապարհին : Երրորդ՝ ե- 1 Կորն . ժԵ, 5 . րեւեցաւ սրբոյն Պետրոսի առանձին : Զորրորդ՝ Մարկ . ժ2, 14 . երեւեցաւ երկուց աշակերտաց իւրոց , որք երթային յեմմաւուս : Հինգերորդ՝ երեւեցաւ մետա-Մարկ . ժ2, 12 . սանիցն ամենցուն իվերնատանն , մտանելով առ նոսա զրօքն փակելովք , եւ թովմաս չէր ընդ նոսա : Վեցերորդ՝ երեւեցաւ յետ ութ աւուր Յովհ . Ի , 26 . մետասանիցն դարձեալ , մինչ էին իվերնատանն , եւ թովմաս ընդ նոսա : Եօթներորդ՝ երեւեցաւ Յովհ . ԻԴ, 14 . տասն աշակերտաց առ ծովակին Տիբերեայ : Ութերորդ , երեւեցաւ իւերինն Գալիլիայ , ուր եղեւ Մատ . ԻԸ, 10 . հանդիսաւոր երեւումն : Իններորդ՝ երեւեցաւ Յա- 1 Կորն . ժԵ, 7 . կորայ առաքելոյ : Եւ տասներորդ՝ երեւեցաւ Գործ . Ա, 9 . ամենայն առաքելոց եւ այլոց բազմաց եղելոց ընդ նոսա իւերինն Զիթենեաց , յորժամ համբառնալոց էր յերկինս :

Հ. Քանի առուրս եկաց Գրիստոս յետ յարութեանն
ի վերայ աշխարհի .

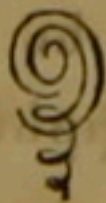
Պ. Քառասուն առուրս :

Հ. Ձինչ արար յընթացս այնքան առուրց .

Պ. Ուսուցանէր առաքելոց իւրոց քարոզել զամենայն
վարդապետութիւնս հաւատոյ , եւ բարեկրթու-
թեամբ ուսուցանել ժողովրդոց զգործս բարու-
թեան բանիւք եւ գործովք վասն փրկութեան նոցա :

Հ. Ձկնի քառասուն առուրց զինչ արար .

Պ. Էաժ զառաքելսն իլեառն Ձիթենեաց , եւ անդ
ձեռնադրեաց զնոսա եպիսկոպոս , եւ ետ նոցա
իշխանութիւն առաքելութեան , եւ օրհնեաց ըզ-
նոսա աստուածային օրհնութեամբ . եւ իւաջա-
կնքեալ ի վերայ նոցա ' համբարձաւ յերկինս եւ
նստաւ ընդ աջմէ Հօր . եւ յետ տասն առուրց ըստ
անսուտ խոստման իւրում առաքեաց առ նոսա ըզ-
Հոգին սուրբ ի վերնատունն , ուր եւ ամենեցուն
բաժանեաց զհրեղէն լեզուս աստուածային շնոր-
հօք , եւ ինքն մնաց եւ մնացեալ իմեջ եկեղեցւոյ
յաւիտեան , որպէս խոստացեալն էր ասելով . „եւ
ընդ ձեզ եմ զամենայն առուրս մինչեւ ի կատա-
րած աշխարհի“ :

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՅԱՂԱԳՍ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՒԱՏՈՅ ԵՒ ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՆ.

Հաւատն է լոյս աստուածային՝ որ իշնորհացն Աստուծոյ իմեզ հեղանի իժամ մկրտութեան. զի յորժամ քերանովն քահանային հրաժարելով իսատանայէ եւ յամենայն խաւարային զօրծոց նորա՝ ուխտեմք հաւատալ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի սուրբ Հոգի, եւ յամենայն տնօրէնութիւնս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, նոյնժամայն լոյսն հաւատոյ ծագէ իմեզ եւ լուսաւորէ զգիշերացեալ միտս մեր եւ զհոգիս, որպէս նիւթական լոյսն ճրագի կամ մոմոյ լուսաւորէ զտուն որ խաւարեալ իցէ մթութեամբ գիշերոյ. եւ որպէս լոյսն նիւթական օգուտ է աջաց, նոյնպէս

եւ լոյսն հաւատոյ՝ մտաց . զի որպէս առանց լոյսոյ
ոչ կարէ մարդ իճանապարհ երթալ , նոյնպէս եւ ա-
ռանց լոյսոյ հաւատոյ ոչ կարէ երթալ առ Աստուած :

Հաւատն թէեւ առանձին պարգեւ ինչ է Աստու-
ծոյ ամենայն քրիստոնէից , այլ իձեռն առաքելոց
սրբոց եղեւ տարածումն այնորիկ . զի նոքա եղեն
սինք եկեղեցւոյ , եւ լոյսաւորեցին զամենայն աշ-
խարհ քարոզութեամբ Աւետարանին Քրիստոսի ,
որպէս եւ զՀայաստան աշխարհս : Նախ՝ յառաջին
դարուն Թադէոս առաքեալ ըստ խոստմանն Քրիս-
տոսի յետ համբարձման նորա , զնաց առ Աբգար
թագաւորն Հայոց իՄիջագետս յեղեսիա քաղաք , եւ
քրիստոնեական հաւատով լոյսաւորեաց զթագաւորն
եւ զամենայն ժողովուրդս նորա . քարոզեաց ճշմա-
րիտ վարդապետութեամբ իՀայաստան , եւ հովուեաց
զեկեղեցին զամս ութեառասն : Երկրորդ՝ Բարթողի-
մէոս առաքեալ զնաց իՀայաստան , եւ քարոզեաց
զամս չորս , եւ հաստատեաց զեկեղեցին սուրբ եւ
զհաւատն քրիստոնեական :

Յետ նոցա աշակերտք եւ հետեւողք նոցին առաւել
եւս տարածեցին եւ պայծառացոցին զսուրբ հաւատն
քրիստոնեական , որպէս Ադդէ եպիսկոպոս՝ յեղե-
սիա քաղաքի , Զաքարիա եպիսկոպոս՝ իՇաւարշան
գաւառի , Թեոփիլոս՝ իԿեսարիա , Կապադովկիոյ ,
Եղիշէ առաքեալ՝ իԴանտ գաւառի , Եւստաթեոս՝
իՍիւնեաց նահանգի , եւ Բաբելաս եպիսկոպոս՝ իԳող-

քան գաւառի, որոց հետ գհետե յաջորդեցին եւ այլ
 եպիսկոպոսք եւ առաջնորդք եկեղեցւոյի գանազան
 կողմանս Հայաստանեայց՝ առաքելական շահօք,
 յառաջին, յերկրորդ եւ յերրորդ դարս Քրիստոսի,
 մինչեւ իսկիզբն չորրորդին սուրբն Գրիգոր Լուս-
 սաւորիչ, որ եկեալ լուսաւորեաց զբոլոր ազգս մեր՝
 մկրտելով յամի Տեառն 302 զարքայն մեծ ըզ-
 Տրդատ, եւ գանթիւ ժողովուրդս նորա յորմէ ազգ
 եւ թագաւորութիւնն Հայոց լուսաւորեալ սուրբ
 հաւատով դարձան իքրիստոնէութիւն. եւ ինքն եկաց
 առաջնորդ եկեղեցւոյ մերոյ գամս երեսուն, որոմ
 յաջորդեցին բազում սուրբ եւ ուղղափառ Հովիւք
 յամենայն դարս իգանազան քաղաքս Հայաստա-
 նեայց, քարոզեցին ճշմարիտ վարդապետութեամբ եւ
 պայծառացուցին զեկեղեցիս Հայոց ամենայն բարե-
 կարգութեամբ, եւ նոցա յաջորդեն մինչեւ ցայսօր կա-
 թողիկոսունք մեր հայրապետական իշխանութեամբ:
 Հաւատն բաժանի յերիս: Առաջինն է անկատար՝
 զոր ունեին եւ դեռ յառաջ քան գանկումն. այլ այս
 հաւատ իւրեանց չէ վարձատրելի. որպէս Յակոբոս
 ասէ. „Դու հաւատաս թէ մի է Աստուած, եւ բարեօք Յակոբ. Բ, 19.
 ասունես. եւ դեռ հաւատան եւ սարսին“: Երկրորդն
 անկենդան կամ մեռեալ հաւատ. այսպիսի հաւատն
 ունին անոռամբ քրիստոնեայք, որք ոչ ունին զբա-
 րեգործութիւն, եւ այս չէ վարձատրելի, որպէս վը-
 կայէ նոյն առաքեալ. „Հաւատք առանց գործոց Յակոբ Բ, 20.

մեռեալ են“ : Երրորդն՝ կենդանի եւ կատարեալ
հաւատ , զոր ունին սուրբք եւ ընտրեալք Աստուծոյ ,
որք ճշմարտութեամբ , սիրով եւ գործովք բարո-
ւեան ունին զայն . եւ ահա այս հաւատ եւ վարձա-
տրելի : Այսպիսի հաւատովք եւ ամենայն դասք նա-
հապետաց , նոյ , Աբրահամ , Իսահակ , Յակոբ եւ այլք
բազումք արդարացան եւ հաճոյացան Աստուծոյ :
Այսպիսի հաւատովք Մովսէս , Սամուէլ , Դաւիթ եւ
այլք խօսեցան զպատգամս Աստուծոյ , եւ առա-
քեալքն քարոզեցին զտնօրէնութիւնս Քրիստոսի :
Վասն այսր հաւատոյ մարտիրոսքն չարչարեցան ,
ճգնաւորք նահատակեցան եւ ամենայն դասք սրբոց
վասն այսր հաւատոյ մեռան եւ պսակեցան ի Քրիս-
տոսէ :

Հաւատն հիմն եւ ամենայն հոգեւոր շինութեան :
Ճշմարիտ հաւատացեալն զշինութեան բարեգործու-
թեան արկանէ ի վերայ հիման հաւատոյ , եւ անվը-
տանգ եւ աներկիւղ մնայ իսատանայական պատա-
հարաց եւ յիշխանութեանց , որպէս իմաստունն
շինէ զտուն իւր ի վերայ վիմի , զի մի անձրեւք կամ
զետք եւ կամ հողմք կործանեսցեն զայն : Դարձեալ՝
հաւատն մայր եւ ամենայն բարեգործութեանց . զի
հաւատն ծնանի զառաքինութիւն , առաքինութիւնն
զգործս բարութեանց , գործք զջերմեռանդութիւն սի-
րոյ առ Աստուած եւ առ ընկերս . որպէս յորթոյ ծա-
ղեն ոստք , յոստոց ողկոյզք , եւ յողկուզից զինի :

Եւ դարձեալ՝ հաւատն ինոգեւոր պատերազմին հան-
դիսանայ մեծաւ յաղթութեամբ, ըստ այնմ որ ասի.
„Ո՞վ իցե որ յաղթիցե աշխարհի, եթե ոչ որ հաւա- 304A, Ե. 5.
տայ՝ թե Յիսուս Քրիստոս է Որդի Աստուծոյ“. քան-
զի ճշմարիտ հաւատացեալն առ ոտն հարկանե զաշ-
խարհ՝ անարգելով զփառս նորա, բաշխելով զինչս
իւր աղքատաց եւ փախչելով իխաբեութեանց աշ-
խարհի: Ըստ այսմ օրինակի նահապետքն եւ մար-
գարեք հաւատով յաղթեցին աշխարհի եւ ամենայն
մոլութեանց, հաճոյացան Աստուծոյ, եւ զյաւիտե-
նական երանութիւնն ընկալան, որպէս առաքեալ
ասէ. „Որք հաւատով պարտեցին զթագահորութիւնս, Երայ. ԺԱ, 33.
գործեցին զարդարութիւն, հասին աւետեաց, խցին
զբերանս առիւծոց“. Այսպէս ամենայն քրիստո-
նեայք եթե ճշմարտութեամբ եւ սուրբ սրտիւ ունիցին
զհաւատն քրիստոնեական, կարող են ըստ օրինակի
նահապետաց եւ սրբոցն Աստուծոյ պատերազմել
ընդ աշխարհի եւ ընդ այլ թշնամիս իւրեանց, եւ յաղ-
թել նոցա արիական առաքինութեամբ:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՐԾՈՅ ՀԱՒԱՏՈՅ .

Յակոբ Բ, 20

Հաւատն քրիստոնեական առանց առաքինութեան եւ բարեգործութեանց մեռեալ համարի . որպէս վկայե առաքեալն Յակոբոս . „Հաւատք առանց գործոց մեռեալ են“ . եւ զանազանին մեռեալ եւ կենդանի հաւատն բազում օրինակօք . Նախ՝ զի որպէս առանց հոգեոյ մարմինն մեռեալ է, այնպէս եւ առանց գործոց հաւատն մեռեալ է . որպէս մեռեալ մարմինն անգործ է՝ ոչինչ կարե խօսել եւ զործել, եւ ոչ ուրեք զնալ, նոյնպէս եւ մեռեալ հաւատն անգործ է . ոչինչ բարիս կարող է տեսանել, ոչ իճանապարհն Աստուծոյ զնալ, եւ ոչ զճշմարտութիւնն ճանաչել : Որպէս կենդանին ճշմարիտ մարդ է, եւ մեռեալն սուտ, նոյնպէս եւ որ ունի կենդանի հաւատ, ճշմարիտ հաւատացեալ եւ բարի քրիստոնեայ անուանի . իսկ որ ունի մեռեալ հաւատ՝ սուտ հաւատացեալ եւ սուտ քրիստոնեայ անուանի : Այնպիսին եւ հակառակ հրամանին Աստուծոյ առնե, ըստ այնմ որ ասէ . „Մի կոչեսցես զանուն Աստուծոյ քոյ ի վերայ սնոտեաց“ : Երկրորդ՝ որպէս կենդանւոյն զոյնն կարմիր եւ զուարթ է, եւ մեռելոյն դեղնեալ, այսպէս կենդանի հաւատն ունի

Եւրդ Ի, 7.

զգոյն կենդանութեան , եւ անկենդանն դեղնութեան :
Երրորդ՝ որպէս վառեալ մոմն զանազանի իշիջեալ
մոմոյ , այսպէս կենդանի հաւատն իմեռեալ հաւա-
տոյ : Զորրորդ՝ կենդանի հաւատն է որպէս ծառ
ծաղկեալ եւ պտղալից գործովք բարութեանց . իսկ մե-
ռեալ հաւատն է որպէս անիծեալ թզենին չորացեալ
տերեւովք իւրովք առանց պտղոյ , այսինքն խա-
ւարեալ կուրութեամբ առանց բարեգործութեան : Եւ
հինգերորդ՝ կենդանի հաւատն է որպէս վառեալ
լապտեր զոր ունէին իմաստուն կուսանքն , եւ որով
արժանացան մտանել յարքայութիւնն երկնից եւ վայ-
ելել զանճառելի փառսն . եւ մեռեալ հաւատն որպէս
խաւար եւ անլոյս լապտեր , զոր ունէին յիմար կու-
սանքն , որով անպատրաստ գտեալ մերժեցան յաս-
տուածային տեսութենէն եւ յարքայութենէ երկնից :
Վասն որոյ հարկ է ամենայն քրիստոնէից հաւատս
եւ գործս իմիասին ունել . զի հաւատով զշնորհ եւ
զորդեգրութիւնն Աստուծոյ առնումք , եւ գործովք
զփառս յաւիտենական . եւ որպէս թռչունքն երկո-
քումբ թեւովք թռչին , նոյնպէս եւ մարդն հաւա-
տով եւ գործով թռչի յարքայութիւնն երկնից :

Անհաւատութիւնն զինչ է , բայց եթէ չհաւատալ
յամենասուրբ Երրորդութիւն անբաժանելի աստուա-
ծութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ . եւ որ-
պէս այս ուրացութիւն անհաւատութիւնն է , այս-
պէս եւ չպահելն զպատուիրանս Աստուծոյ եւ ան-

զեղջ անառակութեամբ վարել զկեանս՝ անհաւատութիւնէ . զի քրիստոնեայ եթէ ոչ պահիցէ զաստուածային օրէնս, եւ ոչ հնազանդեսցի աւետարանական հրամանաց Քրիստոսի եւ ոչ քարոզութեան առաքելոց եւ մարգարեից, եւ չունիցի փոյթ ի ձեռն խոստովանութեան եւ անաշխարութեան քաւել ըզմեղս եւ ուղղել զանձն, զանուն քրիստոնէի ունի, եւ զգործ անհաւատի . բանիս զանունն Քրիստոսի կրէ, եւ գործովք զսատանային . որ զերկիւղ մահոռան եւ զահ դատաստանին եւ զյաւիտենական տանջանս դժոխոց եւ զփառս արքայութեան ոչ մտածէ, նա ոչ է հաւատացեալ Քրիստոսի եւ ոչ քրիստոնեայ անուանի, այլ է իկարգս անհաւատից, զի ոչ հաւատայ յաւետարանն Քրիստոսի որ ասէ . „Զգոյշ եղերո՞ւք, հսկեցե՞ք եւ կացե՞ք յաղօթս, զի ոչ զիտեք երբ Տէր տանն գայցէ“ : Այլ ամենայն քրիստոնէից պարտէ զքրիստոնէական հաւատս իւրեանց իբրեւ զանադօտ լապտեր վառ պահել՝ ըստ իմաստուն կոսսանացն ի ձեռն բարեգործութեան իւղոյ եւ ճշմարտութեան սիրոյ, եւ շահել զայն տոկոսեօք գործոց բարեաց ըստ օրինակի հաւատարիմ ծառային այնորիկ որ զհինգ քանքարն տեսան իւրոյ շահեցոյց՝ այլ եւս հինգ քանքար ի վերայ յաւելեալ . անա յայսպիսիք կոչին կատարեալ հաւատացեալք Քրիստոսի եւ ճշմարիտ քրիստոնեայք :

Մատ. ԻԴ, 42.

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՅԱԼԱԳՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՅՈՒՍՈՅ .

Յոյսն է աներկբայ ակնկալութիւն հանդերձեալ արքայութեանն Աստուծոյ, զոր ունին քրիստոնեայք շնորհիւ ամենապարգեւողին Աստուծոյ, զի այնու կարգաւորեցեն զգործս առաքինութեանց, տանելով ամենայն դժուարութեանց աշխարհի: Որպէս Շամունէ մայրն եօթն եղբարց Մակարայեցւոց, յորժամ ետես զորդիս իւր իման դատապարտեալ յանուն Աստուծոյ, ամենայօժար սրտիւ համբերեաց վասն յուսոյ փառաց արքայութեանն Աստուծոյ. եւ ինքեանք Մակարայեցիք նովին յուսով լռութեամբ դատապարտեցան իման վասն Տեառն: Սոյնպէս բազումք իմարտիրոսաց եւ իճգնաւորաց հաստատուն եւ անմահական յուսով չարչարեցան եւ նահատակեցան վասն սիրոյ արքայութեան երկնից, ըստ այնմ զոր ասէ. „Թեպէտ յաջս մարդկան տանջեցան, այլ յոյս նոցա լի է անմահութեամբ“ : Բայց ոչ է մարթառանց բարեգործութեան յուսալ յԱստուած. եւ միայն յուսով ոչ կարէ մարդ ժառանգել զարքայութիւնն Աստուծոյ. զի այն վասն բարեգործաց է պատրաստեալ եւ ոչ վասն չարագործաց. զի նահատակքն

Իմաստ. Գ, 4.

այնոքիկ եթէ ոչ էին նուիրեալ Աստուծոյ զպտուղս
բարեգործութեան եւ չարչարանաց իւրեանց, միայն
յուսով ոչ կարէին զյաւիտենական երանութիւնն
ստանալ. որպէս պարտիզական եթէ ի ժամանակին
չիցէ սերմանեալ ի պարտիզի իւրում զսերմոսնս այլ
եւ այլ պտղոց, եւ ոչ զգանազան ծաղիկս տնկեալ,
միայն յուսով անձրեաց զիմրդ կարէ քաղել ըզ-
պտուղս ծառոց կամ տնկոց երկրի: Այսպէս ամե-
նայն քրիստոնեայ եթէ ի պարտիզի աշխարհիս այսո-
րիկ չիցէ սերմանեալ զսերմն բարեգործութեան հա-
մաձայն աստուածային սուրբ օրինաց, միայն յու-
սով ո՞րպէս կարէ ի հանդերձեալն ժառանգել զար-
քայութիւնն երկնից:

Եւ ոչ է պարտ ամենեւին դնել զյոյսն իմարդիկ,
զի են տկար, տգետ եւ անցաւոր. վասն այն խրատե
Սաղմ. ճԽԵ, 2. մարգարէն, „Մի՛ յուսայք իմարդիկ“. եւ այլուր ասէ.
Սաղմ. ճԺԵ, 8. „Բարի է յուսալ ի Տէր՝ քան յուսալ իմարդիկ“. եւ
Եսայի վայ տայ ասելով, „Վա՛յ որ դիցէ զյոյս իւր
իմարդ կամ ի գօրութիւն բազկի իւրոյ“. զի յուսալն
իմարդիկ՝ ունայն է եւ անօգուտ, մանաւանդ յանար-
գանս եւ յարհամարհութիւն համարի առ Աստուած,
զի յԱստուծոյ յուսահատիլ նշանակէ եւ առ մարդ
դիմել. այնպիսեաց վայ տայ մարգարէն ասելով.
„Վա՛յ այնոցիկ որք ոչ են յուսացեալ ի սուրբն Իս-
րայելի, եւ զԱստուած ոչ խնդրեցին“. եւ այնպիսի
յուսահատութիւնն չար է եւ վատ՝ իբրեւ պատ-

ճառ. մեծամեծ մեղաց, որպէս Կայէն յուսահատութեամբ եղեւ եղբայրասպան եւ Յուդա տիրասպան :

Իսկ յոյսն զոր առ Աստուած ունիմք՝ ոչ ամաչեցուցանէ, ոչ աստ եւ ոչ ի հանդերձեալն, ըստ առաքելոյն որ ասէ. „Յոյս ոչ երբեք ամաչեցուցանէ“ : Հռովմ. Ե, 5.

Եւ բազում բարութիւնս առնէ իմարդ այնպիսի յոյսն. Նախ՝ ազատէ ինեղութենէ, ըստ այնմ զոր ասէ. „Ի Սաղմ. ԻԱ, 6.

քեզ Տէր յուսացան հարքն մեր, եւ փրկեցեր“ եւ այլն : Երկրորդ՝ իթշնամեաց ազատէ. „Ո փրկես զայնոսիկ ոյք յուսացեալ են իքեզ“ : Երրորդ՝ տայ զժամանակահոր բարիս, ըստ այնմ քե „Աչք ամենեցուն Սաղմ. ՃԽԴ, 15.

իքեզ յուսան, եւ դու տաս կերակուր նոցա ի ժամուս“ : Զորրորդ՝ ուրախ առնէ զհոգին. „Ուրախ լիցին ԻԱ. 6. Ը, 1.

ամենեքեան որք յուսացեալ են իքեզ. յաւիտեան ցնծասցեն եւ բնակեսցիս դու ինոսա“ : եւ քե „Իքեզ Տէր յուսացայ, մի ամաչեցից յաւիտեան“ : եւ զայլ ամենայն անթիւ բարութիւնս հոգւոյ եւ մարմնոյ հաստատէ յոյսն իմարդ :

Վասն որոյ պարտական են ամենայն քրիստոնեայք աստուածային յուսով վարել զկեանս, եւ այնու կատարել զգործս առաքինութեանց վասն փառաց արքայութեանն Աստուծոյ, զոր պատրաստեալ է Աստուած վասն ամենայն հաւատացելոց իւրոց յառաջ քան զժանանակս յաւիտենից :

—

—

—

—

—

—

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՍԻՐՈՅ .

Գլուխ ամենայն պատուիրանաց սերն է . զի նո-
վա . կարգին այլ գործք առաքինութեանց , եւ նո-
վա . շարժին ամենայն զօրութիւնք կամաց մարդ-
կան իգործս իւրեանց . եւ զի սերն ունի զառա-
ջին տեղի քան զամենայն առաքինութիւնս , ըստ
1 Կորն. ԺԳ, 13. որում ասի . „Մեծ քան զսոսա սերն է“ , զի թեպէտ
Աստուած պատուեաց զեկեղեցի զհարսն իւր բա-
զում պարգեւօք , այլ իմեջ ամենայն պարգեւաց սերն
է զերազանց : Եւ որպէս իհարսանիս աշխարհիս այ-
սորիկ թեւ լինիցի պատրաստութիւն մեծ եւ հան-
դիսադրութիւն առաւել , բայց եթէ հարսն ոչ ունիցի
առ փեսայն զսեր հաւանութեան , ոչ լինի պսակն
կատարեալ , այսպէս ամենայն քրիստոնեայ եթէ ընդ
այլոց առաքինութեանց զսեր ոչ ունիցի առ Աստուած
կամ առ ընկերս , ոչ կարէ կատարեալ քրիստոնեայ
1 Կորն. ԺԳ, 1. անուանիլ , որպէս Պօղոս առաքեալն ասէ . „Եթէ
զլեզուս հրեշտակաց եւ մարդկան խօսիցիմ , եւ սեր
ոչ ունիցիմ , ոչինչ եմ“ :

Սերն իբրեւ զարեգակն լուսաւոր առնէ զամե-
նայն գործս առաքինութեանց . զի որպէս արեգակն

զաշխարհ ամենայն լուսաւորե, այսպէս եւ սերն
 աստուածային զամենայն առաքինութիւնս լուսա-
 ւոր առնե եւ գեղեցիկս կազմե : Դարձեալ, սերն մայր
 է ամենայն բարեգործութեանց եւ առաքինութեանց.
 որպէս մայրն յղանալով յարգանդին ծնանի զգաւակ,
 այսպէս սերն մտածելով զհանդերձեալ յաւիտեանն
 ծնանի զգործս առաքինութեանց, զի պտուղ է Հո-
 գոյն, որպէս ասե. „Զի պտուղ հոգոյ սերն է“ : Աշ- Գաղատ. Ե, 22.
 խարհային սերն չորացեալ արմատ է. որպէս ար-
 մատն այն ոչ բերե զպտուղ, այսպէս եւ սեր աշ-
 խարհիս առանց սիրոյն Աստուծոյ՝ չորացեալ ար-
 մատ է, եւ ոչ բերե զպտուղ. բայց աստուածային
 սերն ծաղկեալ արմատ է, որ պտղաբեր առնե զա-
 մենայն մարդ գործովք առաքինութեանց. ըստ այ-
 նքմ՝ զոր ասե Քրիստոս. „Որ հաստատեալ է յիս, Յովհ. ԺԵ, 5.
 եւ ես ինա, նա բերե զպտուղ“. զի քրիստոնեայն
 երե զաստուածսիրութիւն պաշտելով՝ սիրովն Աս-
 տուծոյ վարիցի, հոգեւոր բուրաստան կամ պարտեզ
 անուանի, յորում տնկին ամենայն ծառք առաքի-
 նութեանց եւ բարեգործութեանց, պտղատուք եւ հա-
 ճելիք ամենասուրբ կամացն Աստուծոյ. որպէս ամենայն
 դասք սրբոց եւ արդարոց նովին աստուա-
 ծային սիրովն վառեալք եղեն այնպիսի պարտեզք
 պտղատուք, ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ պտղաբերե-
 ցին, եւ զպտուղս առաքինութեան իւրեանց շտե-
 մարանեցին իշտեմարանս արքայութեանն Աստու-

ծոյ , եւ յետ աստեացս անդր հրաւիրեցան ի վայելս յաւիտենական ուրախութեանցն :

Երկ. օր. 2, 5.

Բայց սերն կատարեալ գովելի է , զի ամենայն քրիստոնեայք պարտին ճշմարտութեամբ սիրել զԱստուած . քանզի Աստուած յառաջնում պատուիրանին զոր ետ ի ձեռն Մովսիսի , հրամայեաց ըստ ամենայնի սրբութեամբ սիրել զինքն ' ասելով . „Սիրեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտե քոմմէ , եւ յամենայն անձնէ քոմմէ , եւ յամենայն մտաց քոց“ . այսինքն պարզ եւ ուղիղ սրտիւ , բոլոր անձամբ եւ սուրբ մտօք : Սոյնպէս եւ առաքեալն ասէ .

Գաղ. ԺԲ, 30.

„Գլուխ պատուիրանին սեր է“ . եւ զկնի „Իսուրբ սրբտե եւ իմտաց բարեաց եւ յանկեղծաւոր հաւատոց սիրել“ . այսինքն ' առանց աշխարհային սիրոյ , բարի յուսով եւ քրիստոնեական հաւատով սիրել զԱստուած . եւ Յովհաննէս աւետարանիչ ասէ . „Մի բանիւ եւ լեզուաւ սիրեսցիք զԱստուած , այլ արդեամբ եւ ճշմարտութեամբ“ :

Յովհ. Գ, 18.

Ո՛չ է աստուածասեր ' որ բարկացուցանէ զարարիչն եւ դառնայ երկիրպագանէ նմա . պաշտմամբ պատուէ , եւ գործով տրտմեցուցանէ , որպէս ասէ Տէրն մեր . „Զի կոչեք զիս Տէր Տէր , եւ զոր ասեմս ոչ առնեք“ : Այլ ամենայն քրիստոնեից պարտ է սրբութեամբ սիրել զԱստուած , հոգւով եւ ճշմարտութեամբ մեծարել զնա , եւ ամենայն հնազանդութեամբ պաշտել զսուրբ աստուածօրինն նորա . զի ինքն իւրով պաշտելի հրամանաւն այնպէս հրամայէ . „Եթէ սիրեք զիս , զպատուիրանս իմ պահեսցիք“ :

Ղուկ. 2, 46.

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՅԱՂԱԳՍ ԸՆԿԵՐՍԻՐՈՒԹԵԱՆ.

Դիտար եւ առաջին պատուիրան Գրիստոսի սերն է, որպէս ասաց աշակերտաց իւրոց. „Այս է Յովն. ԺԵ, 12. պատուեր իմ, զի սիրեսցիք զմիմեանս“. եւ Յովնաննէս առետարանիչ՝ սիրելի աշակերտն Գրիստոսի, միշտ սեր քարոզէր առ աշակերտս իւր ասելով. „Սիրելիք, սիրեսցուք զմիմեանս, զի սեր յԱստուծոյ է. եւ ամենայն որ սիրէ՝ յԱստուծոյ է ծնեալ, եւ ճանաչէ զԱստուած“. վասն որոյ պարտաւորեմք մեք հնազանդութեամբ աստուածային եւ առաքելական պատուիրանացն սիրել զմիմեանս, որպէս զի մի կորուսցուք զաստուածսիրութիւն մեր, որովհետեւ ասէ. „Եւ որ ոչ սիրէ զեղբայր իւր՝ ոչ ճանաչէ զԱստուած, զի Աստուած սեր է“. Ամենայն մեղք յեղբայրատեցութենէ յառաջանան. մատնութիւն, չարախօսութիւն, ռիսակալութիւն, նենգութիւն, սուտ վկայութիւն, եւ ի վերայ այսր ամենայնի մարդասպանութիւն, որպէս նոյն առաքեալ վկայէ. „Որ ատէ զեղբայր իւր, մարդասպան է“. Այնպիսի ընկերատեաց անձինք ըստ ամենայնի սատանայ են եւ ընդ սատանայի տանջեսցին. զի Աստուած հրամայեաց, „Սիրեսցես զընկեր քո“, եւ նոքա փոխանակ սիրելոյ՝ ատեն զնա, եւ ջանան չար առնել նմա : Տես

3 յովն. ԺԵ, 12.

1 Յովն. Դ, 7.

1 Յովն. Դ, 8.

1 Յովն. Գ, 13.

- թէ որքան կորուստ է այս անձանց իւրեանց . առա-
ջին՝ զի գիրամանն Աստուծոյ ոտնակոխ առնեն եւ
արհամարհեն . եւ երկրորդ՝ զի զեղբայրն ատեն . ուս-
տի եւ ճշմարտապէս կարեմք հաստատել՝ թէ նա որ
չկամի սիրել զեղբայր իւր՝ սոստ է եւ աստուածսի-
րութիւնն նորա , ըստ վկայութեան առաքելոյն Յով-
1 Յովն. Գ, 20. հաննու . , ,Եթէ ոք ասիցէ՝ եթէ սիրեմ զԱստուած , եւ
զեղբայր իւր ատիցէ , սոստ է . զի զեղբայր քո զոր
տեսանես՝ ոչ սիրես . զԱստուած զոր ոչն տեսեր՝
զիմրդ կարիցես սիրել : Եւ սերն հասարակ պարտի
լինել . այսինքն զամենայն քրիստոնեայ եղբարս
պարտիմք սիրել անխտրաբար , եւ ոչ միայն զսի-
րելիս եւ զբարեկամս . իսկ ատել զաղքատն եւ զօ-
տարն կամ զթշնամին՝ չէ կատարեալ քրիստոնեու-
թիւն , որպէս ասէ առետարանն Քրիստոսի . , ,Եթէ
սիրեք զոռք զսիրելիս ձեր , զինչ շնորհ է ձեր . զի
եւ մեղաւորք սիրեն զսիրելիս իւրեանց . եւ եթէ բարի
առնեք բարերարաց ձերոց , ո՞ր շնորհ է ձեր . զի եւ
մեղաւորք զնոյն գործեն : Կատարեալ եղբայրասեր
նա է՝ որ զամենեսեան միօրինակ սիրէ , եւս եւ ըզ-
թշնամիսն , եւ ատելեացն բարի առնէ , զի կատա-
րեսցէ զաստուածային գիրամանն , , ,Սիրեցեք զթշ-
նամիս ձեր , բարի արարեք ատելեաց ձերոց : Այս-
պիսի սերն է գովելի եւ ընդունելի առաջի Աստու-
ծոյ , ըստ որում եւ կենդանութիւն մեր իձեռն այն-
պիսի կատարեալ սիրոյ նորոգեցաւ . զի մինչ մեք
- Ղուկ. Դ, 32.
- Ղուկ. Զ, 35.

մեռեալ եաք իձեռն սկզբնական մեղաց նախահօրն,
Աստուած որ Տերն է եւ արարիչ երկնի եւ երկրի,
իձեռն մարդեղութեան եւ մահուան Որդւոյն իւրոյ
միածնի կենդանացոյց զմեզ իյաւիտենական մեռե-
լութենէ, եւ կրկին նորոգեաց, ըստ առաքելոյն,
„Յայսմ երեւեցաւ սերն Աստուծոյ իմեզ, զի զՈրդին 1 Յովհ. 7, 8.
իւր միածին առաքեաց յաշխարհ, զի եղիցուք նո-
վաւ կենդանիք“ : Ուստի պարտ է ամենայն քրիստո-
նէից ընդ աստուածսիրութեան ունել եւ զեղբայրսի-
րութիւն, համաձայն աստուածային եւ առաքելա-
կան հրամանացն . որով Աստուած իմեզ բնակէ, եւ
մեք ինմա, եւ նա կատարեալ սիրով սիրէ զմեզ,
որպէս ասէ . „Եթէ սիրեսցուք զմիմեանս, Աստուած 1 Յովհ. 7, 12.
իմեզ բնակի, եւ սեր նորա իմեզ կատարեալ է“ :

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՅԱՂԱԳՍ ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԵԱՆ .

Խոնարհութիւնն է այնպիսի զովելի առաքինու-
թիւն, զի ամենայն մարդ պարտական է ունել զայն,
եւ Աստուած իխոնարհաց փառաւորի եւ պատուի,
որպէս Սիրաք վկայէ . „Մեծ է զօրութիւն Տեառն եւ Սիրաք. 9, 21.
իխոնարհս փառաւորի“ : Զի իսոնարհքն զԱստուած
բարի եւ սուրբ ճանաչեն, եւ զանձինս ոչինչ համա-
րին, զի յոչնչէ ստեղծեալ եւ իհող դառնալոց են .

եւ զամենայն բարիս յԱստուծոյ սլարգեւեալ ճանա-
չեն, եւ զչարն եւ զպակասութիւն՝ յանձանց : Ուստի
յորժամ աստուածային բարութեամբ վարձատրեսցին,
միայն Աստուծոյ մատուցանեն զփառս եւ զպատիւ.
իսկ հպարտն յանձնէ ճանաչէ զամենայն բարիս, եւ
ինքեան վերաբերէ զամենայն փառս եւ զպատիւ մե-
ծարանաց, ուրանալով զանհուն բարերարութիւն եւ
զանբաւ շնորհս ստեղծողին իւրոյ :

Մատ. Բ, 8.

Խոնարհութիւնն կրկին է, կեղծ եւ ճշմարիտ. կեղծ
խոնարհի օրինակ Հերովդէս էր, որ ասաց մոգուցն
վասն ծննդեան Քրիստոսի. „Գնացեք ստուգեցեք
վասն մանկանն, եւ յորժամ գտանիցեք՝ ազդ արաս-
ջիք ինձ, զի եւ ես եկեալ երկիրպագից նմա“ . բայց
կեղծաւորութեամբ էր բանն, զի իմտի եղեալ էր
սպանանել : Եւ ճշմարիտ խոնարհի օրինակ մոգքն
էին, որք կատարեալ խոնարհութեամբ զպատարագս
իւրեանց եւ զջերմեռանդն երկրպագութիւնս մատու-
ցին նորածին արքային Փրկչին մերոյ Քրիստոսի :
Այսպէս Աբգար թագաւորն Հայոց ճշմարիտ խոնար-
հութեամբ իհեռոսստ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ առող-
ջացաւ յանբժշկելի ցաւոցն իւրոց :

Ճշմարիտ խոնարհն զանձն իւր խոնարհ ոչ ճա-
նաչելով՝ միշտ խնդրէ յԱստուծոյ զշնորհս խոնար-
հութեան, եւ ցանկայ առաւել եւս մտանել իկարգ
խոնարհութեան . որպէս Մանասէ զայնքան չարչա-
րանսն սակաւ համարելով՝ սլարտաւոր կացուցա-

ներ զանձն իւր առաջի Աստուծոյ եւ ասէր . , , եւ արդ
Տէր՝ խոնարհեցուցանեմ զծունր սրտի իմոյ , եւ հայ-
ցեմ ի քաղցրութենէ քումմէ “ : Վասն որոյ պարտա-
կան են ամենայն քրիստոնեայք խոնարհական ա-
ռաքիւնութեամբ խնդրել յԱստուծոյ զվարձս բարեաց
որ հոգեկան եւ որ մարմնական . զի Աստուած ըզ-
շնորհս իւր ըստ խոնարհութեան մարդոյ պարգեւէ ,
եւ ոչ ըստ մեծութեան կամ հարստութեան . որպէս
եւ ինքն զխոնարհ մայր ընտրեաց , եւ նմա պար-
գեւեաց զԱստուածամայրութեան շնորհ , եւ Աստուա-
ծամայրն ինքնին յայտնեաց զխոնարհութիւն իւր՝
պատասխանելով հրեշտակին , , Ահա ասիկ կամ ա-
ղախին Տեառն , եղիցի ինձ ըստ բանի քումմէ “ : Ո՛ր-
քան մեծ իցէ ոք , որքան եւ հարուստ , պարտաւոր
է զխոնարհութիւն ունել , եւ ըստ այնմ վարել , որ-
պէս խրատէ իմաստունն Սիրաք . , , Որչափ մեծ ես՝
խոնարհեցո՛ զքեզ առաջի Աստուծոյ , եւ գտցես ըզ-
շնորհս “ . եւ զի Աստուած զաղօթս խոնարհաց լսէ
եւ զխնդրուածս նոցա կատարէ , ըստ այնմ . , , Հայե-
ցաւ նա յաղօթս խոնարհաց , եւ ոչ արհամարհեաց
զխնդրուածս նոցա “ . որպէս զմաքսաւորին զաղօթս
խոնարհութեանն լռեալ , եւ ոչ զՓարիսեցւոյն . քան-
զի զհպարտս արհամարհէ Տէր , եւ զխոնարհս վար-
ձատրէ , որպէս ասէ եւ Սողոմոն . , , Տէր ամբարտա-
ւանից հակառակ կայ , տայ շնորհս խոնարհաց “ :

Եւս. Երամ

Ղուկ. Ա, 38.

Սիրաք. Գ, 20.

Սաղմ. ճԱ, 17.

Առակ. Գ 34.

ԳԼՈՒԽ Է.

ՅԱՂԱԳՍ ՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ.

Մատթ. ԺԲ, 7.

Ամենայն մարդ եւ ամենայն քրիստոնեայ պարտի միշտ հնազանդ լինել կամաց եւ պատուիրանացն Աստուծոյ, եւ բարի գործովք եւ առաքինութեամբք ծառայել նմա, որպէս մարգարէն Դաւիթ պատուիրէ. „Հնազանդ լեր Տեառն եւ ծառայեան նմա“ . քանզի մարդոյս ծառայ լինելն Աստուծոյ ի հնազանդութենէն ճանաչի. որպէս Աբրահամ կատարեալ հնազանդութեամբ ծառայեաց Աստուծոյ, եւ ըստ օրինակի Որդւոյն միածնի եթող զերկիր իւր, զազգ եւ զտուն, եւ զնաց ամենայն ընտանեօքն ի Բանան, ուր առաջնորդէր նմա Աստուած: Երկրորդ՝ ետ թլփատել զարու զաւակս ամենայն, որպէս Բրիստոս թլփատեցաւ յետ ութօրեից ծննդեան իւրոյ. եւ երրորդ՝ հնազանդեցաւ մատուցանելով Աստուծոյ զոհ եւ պատարագ գորդին իւր զԻսահակ, եւ եցոյց զհաստատութիւն հաւատոյ իւրոյ, որպէս եւ Որդին միածին իխաչին պատարագեցաւ վասն փրկութեան ազգի մարդկան: Այսպէս ամենայն սուրբք եւ նահապետք ջերմեռանդութեամբ եւ կատարեալ հնազանդութեամբ ծառայեցին Աստուծոյ, եւ զանճառելի արքայութիւնն երկնից եւ զփառս նորա արժանի եղեն վայելել յաւիտենական խնդութեամբ:

Յորքան ժամանակս հնազանդէ ոք աստուածային պատուիրանաց, եւ բարի գործովք ծառայէ Աստուծոյ բարեպաշտութեամբ՝ համաձայն մարգարեական եւ առաքելական քարոզութեանցն, նա յամենայն բարութիւնս Աստուծոյ անկարօտութեամբ վայելէ, թէ աստ եւ թէ իհանդերձեալն. իսկ եթէ անհնազանդութեամբ իւրով զամենայն ինչ հակառակ աստուածային կամաց առնիցէ, զբարութիւնս սատանայի վալելէ եւ ոչ զԱստուծոյ. որպէս նախահայրն Ադամ ցորքան ժամանակս պահեալ էր զպատուիրանս Աստուծոյ հնազանդութեամբ, եւ ոչ էր ճաշակեալ յարգելեալ պտղոյն իդրախտի անդ, անտըրտում ուրախութեամբ ընդ հրեշտակս վայելէր իբարութիւնս Աստուծոյ. իսկ յորժամ արար ոտնակոխ զհրամանն Աստուծոյ, եւ անսալով ամենաջարին ճաշակեաց իպտղոյն անհնազանդութեամբ, զրկեցաւ յամենայն ուրախութեանց, եւ իբաց անկեալ իդրախտէն՝ զերկիրն փշալի եւ զանիծաբեր կեանս ժառանգեաց:

Այլ եւ հնազանդիլ պարտին քրիստոնեայք եւ մարդկան. որպէս հրամայէ սուրբն Պետրոս. „Հնա-

1 Կաթ. Բ, 13,

Հոովմ. ԺԳ, 4.

զանդիլ Տեառն իւրում, ըստ հրամանի առաքելոյն .

Կողոս. Գ, 22. „Ծառանք, հնազանդ լերուք տերանց ձերոց“ : Կինն պարտի հնազանդ լինել կամաց առն, որպէս պա-

Կողոս. Գ, 18. տուիրէ նոյն առաքեալ . „Կանանք, հնազանդ լե-
րուք արանց ձերոց“ . զի սէր եւ միաբանութիւն բնա-
կեսցի իմեջ երկոցունցն : Զաւակունք պարտական են
հնազանդիլ ծնողաց իւրեանց, ըստ հրամանի առա-

Փիլիպ. 2, 1. քելոյն թէ „Որդիք, հնազանդ լերուք ծնողաց ձե-
րոց“ . որով աստուածային օրհնութեան արժանաս-
ցին : Ուստի պարտ է ամենայն քրիստոնէից հնազանդ
լինել աստուածային եւ մարդկային հրամանաց ա-
մենայն բարեպաշտութեամբ, որպէս կանոնք սրբոց
հրամայեն, եւ առաքեալքն քարոզեն :

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՆ.

Համբերութիւնն հարկաւոր է քրիստոնէից եր-
րակի : Առաջին ' աստուածային կշտամբանաց եւ նե-
ղութեանց համբերել ' որք պատահին : Երբեմն իհա-
րըստութենէ յաղքատութիւն փոխի մարդ , կամ յա-
ռողջութենէ յանառողջութիւն , եւ կամ իբարեբաղ-
դութենէ իտարաբաղդութիւն : Այսպիսի նեղութեանց
պարտի քրիստոնեայն յօժարութեամբ հոգւոյ ' ա-
ռանց տրտնջելոյ համբերել . զի իժամանակի բարե-
բաղդութեան կամ յաջողութեան օրհնել զԱստուած
ոչ այնչափ է գովելի ' որչափ իժամանակս ձախոր-
դութեան եւ անյաջողութեան փառաւորելն է ընդու-
նելի . որպէս Երանելին Յոր ' յորժամ կորոյս զգանձս
հարստութեան իւրոյ եւ զառողջութիւնն անձնա-
կան , ամենեւին ոչ լուեաց իմատուցանելոյ զփառս
Աստուծոյ . զի անդադար օրհնէր զնա , եւ զանձն
իւր մխիթարէր ասելով . „Մերկ եկի ես յորովայնէ Յոր. Ա, 21.
մօր իմոյ , եւ մերկանդամ դարձայց անդրէն . Տէր
ես եւ Տէր եառ . որպէս Տեառն հաճոյ բուեցաւ ,
նոյնպէս եւ եղես . եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ“ :

Երկրորդ՝ համբերել մարդկային նեղութեանց .
այնպէս զի եթէ ոք չարախօսէ , կամ նախատէ եւ
կամ այլ կերպիւ արհամարհիցէ , ոչ է պարտ չարու-
թեամբ վրեժխնդիր լինել , որպէս իմաստունն Սո-
Առակ. ԻԶ, 4. դոմոն խրատէ . , ,Մի տար անզգամին պատասխանի
ըստ նորա անզգամութեանն՝ . քանզի չարութեամբ
վրեժխնդիր լինելն՝ ըստ չորից եղանակաց վնաս առ-
նէ . Նախ՝ զի չարիս ընդ չարեաց հատուցանէ , ընդ-
Հոովմ. ԺԲ, 17. դեմ հրամանի առաքելոյն Պօղոսի , որ ասէ . , ,Մի
ռամեք չարի զչար հատուցանեք , այլ խորհեցարոնք
զբարիս՝ : Երկրորդ՝ ոչ ճանաչէ զՏէր Աստուած օգ-
նական ինքեան : Երրորդ՝ զգործս Աստուծոյ յա-
փրշտակէ , որ ասեն . , ,Իմ է վրեժխնդրութիւն , եւ ես
հատուցից ասէ Տէր՝ : Եւ չորրորդ , զվարձս իւր կո-
րուսանէ առաջի Աստուծոյ . զի վարձք բարեաց համ-
բերողացն տուեալ լինի , եւ ոչ չհամբերողաց : Վասն
որոյ բարի քրիստոնեայք պարտական են՝ չարախօ-
սացն իւրեանց եւ նախատողաց եւ զմարմին չար-
չարողաց եւ զինչս յափշտակողաց ոչ հատուցանել
ամենեւին զչար՝ ոչ բանիւ , ոչ գործով , ոչ հայ-
հոյութեամբ , եւ ոչ այլազգ ինչ վրեժխնդրութեամբ ,
այլ լութեամբ համբերել . որպէս Փրկիչն մեր Քրիս-
տոս այնքան անտանելի չարչարանաց եւ նախա-
տանաց Հրէից համբեր , եւ բնաւ ոչ եղեւ վրեժիւրն-
դիր . այսպէս եւ հարազատ ծառայն Քրիստոսի
սուրբն Ստեփանոս անտանելի նեղութեանց եւ չար-

չարանաց անօրինացն համբեր, եւ համբերութեամբ իւրով եղեւ վրեժխնդիր եւ ոչ չարութեամբ: Եւ այլ բազում ճգնաւորք, նահատակք եւ ամենայն սուրբք համբերութեամբ նախատեսցան եւ չարչարեցան վասն անուանն Քրիստոսի:

Եւ երրորդ, համբերել փորձութեանց սատանայի. զի ամենայն մեղք եւ չարութիւնք ինմանե յառաջանան, եւ քրիստոնեայք համբերել պարտին արիութեամբ, եւ ոչ լինել յանձնառու գործել զչարութիւնսն զայնօսիկ, այլ մարտնչել ընդդէմ սատանայի համբերութեամբ, եւ ջանալ յաղթել նմա արիաբար. յայնժամ օգնականութեամբն Աստուծոյ ազատեսցին յամենայն չարեաց, որպէս վկայե իմաստունն Սողոմոն. „Համբերեա՛ Տեառն, եւ նա օգնեսցե՛ք եզ“:

Առակ. Ի, 22.

Համբերութիւնն կատարումն է ամենայն առաքինութեանց, որպէս առաքեալն Յակոբոս վկայե. „Համբերութիւն գործ կատարեալ ունի“, զի արդու է եւ տեղի ամենայն առաքինութեանց, եւ հաստատութիւն ամենայն բարեգործութեանց, որպէս սիւնն հաստատութիւն է շինուածոց:

Յակոբ. Ա, 4.

Համբերութեանն շահ մեծ է. Առաջին՝ զի Աստուած է օգնական համբերողին, որ տայ շնորհս համբերութեան: Երկրորդ, ծնանի զսէր, որպէս առաքեալն Պօղոս քարոզե. „Համբերութիւնն զհանդէս ծնանի, հաւնդէս զյոյս“, եւ նա սփռե զսէր:

Հռովմ. Ե, 4.

Երրորդ , զաղօթս համբերողաց ։

- Սաղմ. ԼԱ, 1. պէս լուսաւ մարգարէին Դաւթի . „Համբերելով ուս-
րերի Տեառն , եւ նայեցաւ առ իս , եւ լուսաւ աղօ-
թից իմոց“ : Զորրորդ , համբերութեամբ կարող ե
քրիստոնեայն զկեանս յաւիտենականս ժառանգել ,
Ղուկ ԻԱ, 19. ըստ աւետարանական վկայութեան . „Համբերու-
թեամբ ձերով ստասջիք զոգիս ձեր“ . եւ հինգերորդ ,
համբերութիւնն փառաւոր առնէ զմարդ , որպէս Յոբ
փառաւորեցաւ ։

Իսկ որք ոչն ունին զհամբերութիւն , ոչ կարեն
եւ զառաքինութիւնս բարեպաշտութեան իւրեանց
ըստ կարգի կատարել , զի արհամարհողք համարին
աստուածային կշտամբանաց եւ մարդկային նեղու-
թեանց , եւ հաւանողք չար կամացն սատանայի ։

- Սիրաք . Բ, 16. Այսպիսեաց վնյ տայ Սիրաք ասելով . „Վնյ որ կո-
րուսեալ ե զհամբերութիւն“ : Ուստի ամենայն քրիս-
տոնեայք պարտական են սիրով եւ յօժարութեամբ
համբերել նեղութեանց եւ փորձութեանց՝ որք պա-
տահին երբեմն յԱստուծոյ , երբեմն իմարդկանէ եւ
երբեմն իսատանայէ , առ իջմատնել իկորոստ ըզ-
գործս առաքինութեան եւ զշնորհս բարեպաշտու-
թեան իւրեանց , մանաւանդ թէ զյաւիտենական
վարձսն որ պատրաստեալ կան յերկինս ամենայն
քրիստոնէից իՔրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ ։

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՆՅԻՇԱԶԱՐՈՒԹԵԱՆ.

Ամենայն քրիստոնեայ պարտի անյիշաճար լինել, այսինքն թողուլ զպարտս եւ զյանցանս քրիստոնեայ եղբարց, զանարգանս, զգողութիւն, զգրկողութիւն, զյափշտակութիւն, զգրպարտութիւն եւ կամ զորպիսի եւ իցեանիրաւութիւն, զի ինքն եւս յաւիտենական թողութեան արժանասցի յԱստուծոյ, որպէս Քրիստոս ինքն ասէ. „Եթե թողուցուք մարդկան ըզյանցանս նոցա, թողցե եւ ձեզ Հայրն ձեր երկնաւոր զյանցանս ձեր“ :

Մատ. 2, 14.

Այլ կան քրիստոնեայք ոմանք՝ որք առանց թողլոյ զպարտս կամ զյանցանս ընկերին՝ տերունական աղօթիւքն խաբեն զԱստուած ասելով. „Թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս եւ մեք թողումք մերոց պարտապանաց“. որով վկայեն՝ որպէս թէ ինքեանք թողեալ են զպարտս պարտապանաց իւրեանց, եւ խընդրեն յԱստուծոյ զի թողցե եւ զիւրեանց պարտաւորութիւնս. եւ այնու թեպէտ աղօթել համարին, բայց ըստ գործոցն խաբերայութեան եւ ըստ ամենայնի արհամարհանքն վերաբերի առ Աստուած. զի բանիւ աղօթեն, այլ գործով ոխակայութեան կամ ազահութեան իւրեանց ջանան խաբել զԱստուած, ոչ անելով զմտաւ թէ յայտնի է Աստուծոյ ամենայն ուրա-

- կալութիւն իւրեանց՝ զոր ունին չարութեամբ առ-
 ընկերն, եւ ոչ ունկն զնելով աւետարանական սայ-
 Մատ. 2, 15. մանադրութեան Տեառն որ ասէ. „Եթէ ոչ թուո-
 ցուք մարդկան գյանցանս նոցա, եւ ոչ Հայրն ձեր
 երկնաւոր թողցէ ձեզ գյանցանս ձեր“ : Վասնորոյ
 պարտական են ամենայն քրիստոնեայք նախ զպար-
 տըս կամ գյանցանս ընկերաց իւրեանց թողուլ, եւ
 ապա խնդրել յԱստուծոյ զթողութիւն մեղաց իւ-
 րեանց. որպէս Քրիստոս ինքն իխաչին կրեաց ըզ-
 մեծամեծ տանջանս եւ գանտանելի նախատինս յա-
 նօրէն Հրէից, եւ վասն մեղաց նոցա թողութիւն
 Ղուկ. 14, 95. խնդրէր յերկնաւոր Հօրէն իւրմէ՝ ասելով. „Հայր,
 թող դոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն“ : Այսպէս
 եւ նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփանոս ի
 վերայ քարկոծողացն իւրոց նովին բանիւ խնդրէր
 Գործ. 2, 59. յԱստուծոյ. „Տէր, մի՛ համարիր դոցա զայս մեղս“ :
 եւ այլ բազում սուրբք եւ ճգնաւորք եւ նահատակք
 վասն չարչարողաց իւրեանց թողութիւն խնդրէին
 յԱստուծոյ. որոյ վասն սոքա ամենեքեան աստուա-
 ծային շնորհիւն պայծառացան, եւ յաւիտենական
 երանութեան անճառելի խնդութեանցն արժանացան :
 Ուստի եւ քրիստոնեայք պարտին ամենայն սիրով
 ներողամիտ լինել միմեանց, ոչ բանիւ միայն, այլ
 եւ գործով. որպէս հրամայէ ճշմարիտ Վարդապետն
 մեր Քրիստոս յԱւետարանին իւրում :

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՅԱՂԱԳՍ ԽՆԱՄՈՅ ԾՆՈՂԱՅ ԱՌ ԶԱԻԱԿՈՒՆՍ

ԻԻՐԵԱՆՑ .

Ծնողք ըստ երկուս յեղանակս պարտին խնամ
ոհնել զառակաց իւրեանց : Առաջին պարտականու-
թիւնն է մարմնաւոր , այսինքն կերակրել զնոսա եւ
զգեցուցանել , եւ զամենայն հարկաւորութիւնսն հո-
գալ ' մինչեւ ցժամանել նոցա իհասակ կատարելու-
թեան : Երկրորդ պարտաւորութիւնն է կրթել զնոսա
հոգեւորապէս , ուսուցանել նոցա զաստուածաշ-
տութիւն , զպահպանութիւն օրինացն Աստուծոյ եւ
զճանապարհս արդարութեան . եթէ անձամբ անկա-
րողք իցեն ինոյն ' գեթ իձեռն ուսուցչաց : Իսկ եթե
տղայն իճանապարհս օրինացն Աստուծոյ թիւր ըն-
թացի անհնազանդութեամբ , պարտին յորդորել եւ
խրատել եւ առաջնորդել յօրէնս Աստուծոյ , ըստ
խրատու արքային Սողոմոնի . „Մի խնայեր , ասէ , Առակ. Ի⁹, 13.
խրատել զտղայն զառազանա“ : Ըստ որում ամե-
նայն մասունք տղայոցն ուղղելիք են , այսինքն
ձեռն , լեզու , աչքն , ականջն եւ բոլոր մարմինն .
զի թէ բանիւ խրատու ոչ ուղղեսցի , խրատու զա-

ազանին զգաստասցի . որպէս փոքր անասունն երէ
խոտորնակի գնայցէ , մտրակաւ ուղղեն . եւ որպէս
երկրագործն նախ կակղացուցանէ զերկիրն , եւ ա-
պա սերմանէ , նոյնպէս պարտ է զտղայն խրատու
կակղել . որով սերմն բարի սերմանի իսիրտն ,
եւ պտղաբերէ զուսումն աստուածպաշտութեան եւ
բարեգործութեան : Իսկ երէ իբաց բողոքուն զտղայն ,
եւ ոչ փութասցին խրատել սաստիւ , ընդ աճել հա-
սակին՝ աճին եւ եկամուտ ախտքն , եւ կորուսանեն
զերկիւնն եւ զամօք բնական . եւ այնպէս չարու-
թեամբ սնանի եւ լրբութեամբ եղծանէ զամենայն
վարս իւր իգայթակղութիւն այլոցն զաւակաց : Այն-
պիսի ծնողք ոչ են զաւակասերք , այլ զաւակա-
տեացք . զի առիթ եւ պատճառք են անկարգու-
թեան նոցա : Այլ պարտին ամենայն ծնողք անա-
չառապէս սաստել եւ խրատել զզաւակս իւրեանց .
զի այնու զգաստացեալ նոքա՝ մաքուր եւ ամբիժ
պահեսցեն զընթացս հոգեւորական եւ մարմնաւորա-
կան գնացից իւրեանց , եւ ոչ թիւրեսցին յուղիղ
շաւղացն : Յայնժամ եւ ինքեանք ծնողքն պատճառ
լինելով բարելաւութեան զաւակաց իւրեանց , զովա-
բանին իճարձրելոյն եւ վարձատրին ըստ հոգւոյ եւ
ըստ մարմնոյ ամենայն յաջողութեամբ :

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՏՈՒԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԶԱՒԱԿԱՅ ԱՌ

ԾՆՈՂՍ ԻԻԲԵԱՆՑ .

Ս ուրբ առաքեալն Պօղոս պատուիրեամենայն
զառակաց ասելով . , , Որդիք , հնազանդ լերուք ծնո-
ղաց ձերոց իՏէր“ : Ամենայն զառակունք պարտա-
կան են հնազանդ լինել ծնողաց իւրեանց կատա-
րեալ վերապատուութեամբ . զի որպէս զԱստուած
պաշտելն իսկական պարտաւորութիւն է՝ աղօթիք
եւ երկրպագութեամբ , նոյնպէս եւ զծնողս յարգել
պարտականութիւն է ամենայն հնազանդութեամբ .
քանզի եւ ծնողքն հաղորդք են ստեղծագործութեանն
Աստուծոյ : Աստուած զհոգին ստեղծանէ , եւ զնիւթս
մարմնոյ նոքա պատրաստեն հրամանաւն Աստու-
ծոյ . որպէս Աստուած իւրով ամենախնամ պաշտ-
ականութեամբ կառավարէ զստեղծուածս իւր , այս-
պէս եւ ծնողք պահպանեն զզառակունս իւրեանց
ամենայն հոգացողութեամբ . զտիւ եւ զգիշեր մեծա-
մեծ նեղութիւնս կրեն վասն նոցա , անկարօտ պա-
հելով զնոսա բարութեանց երկրի . ինքեանք աղքա-
տաբար ապրին , եւ զառակաց իւրեանց խնամածու

Փիլիպ . 2 , 1 .

լինին . վասն որոյ եւ զառակունքն իմիտ բերելով
զաշխատութիւնս ծնողացն՝ պարտաւորին ամենայն
հնազանդութեամբ կատարել զկամս նոցա : Առանց
հրամանի նոցա մի ինչ արասցեն , եւ մի ուրեք՝ այս-
ինքն մի յօտար տեղիս երթիցեն , եւ մի ունիցին ըն-
կերակցութիւն ընդ անառակ տղայոց . զի այսոքիկ
նշանք են ամբարշտութեան եւ ապստամբութեան
յԱստուծոյ եւ իծնողաց :

Են այնպիսի զառակունք՝ որք իհասանել իւրեանց
իկատարելութիւն հասակի , արհամարհելով զխրա-
տըս ծնողաց՝ անարգեն եւ հայհոյեն լրբաբար , եւ
այլ ազգի ազգի չարութեամբ վշտացոցանեն զծնողս .
այնպիսի զառակունք ըստ աւետարանական վճռա-
հատութեան պատիժս մեծամեծս կրեսցեն յԱստուծոյ .

Մատ . ԺԵ , 5 . „Որ անարգե զհայր կամ զմայր իւր՝ մահու վախ-
ճանեսցի“ : Այլ պարտական են ամենայն զառակունք
պաշտել զծնողս կատարեալ հնազանդութեամբ . զի
նոքա զբարիս քարոզեն , եւ իյաւիտենականն փրկու-
թիւն առաջնորդեն : Այնպիսի օրհնութեամբ ծնողաց
զարգանան եւ երկարութեամբ կենաց մխիթարին ,
որպէս Աստուած իձեռն Մովսիսի ասաց . „Պատուեա
զհայր քո եւ զմայր , զի քեզ բարի եղիցի , եւ եր-
կայնակեաց լինիցիս իվերայ երկրի“ :

Եւր . Ի , 12 .

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՐԿԵՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ

ԱՄՅԹԻԱԾՈՒԹԵԱՆ .

Ամենայն քրիստոնեայք պարտին ունել զպարկեշտութիւն , եւ առաւել եւս իգական սեռին հարկաւոր են պատկառանք . զի որպէս բարեգործութիւնն իբրեւ հանդերձ զարդարե զմարդ , նոյնպէս պարկեշտութիւնն եւ պատկառանք զարդ է իգական սեռի . որով առաւել պայծառ եւ լուսաւոր լինին քան թէ անսովոր հանդերձիւք կամ գերեսս իւրեանց ղեղովք օծանելով . զի այնպիսի պայծառութիւնն առաւել եւս եղծանե զբնական գեղ երեսացն , եւ զանպարկեշտութիւն նոցա յայտ առնե . որպէս առաքեալն Պօղոս պատուիրե . „կանայք կացցեն ի Տիմոթ . Բ , 9 . զարդ խոնարհութեան , ակնածութեամբ եւ զգաստութեամբ զարդարել զանձինս , մի իհիւսս ոսկեմանա ընդելոռզեալս մարգարտով կամ իհանդերձս պանծեալս , այլ որպէս վայելե կանանց զգաստաւձապաշտութիւն յանձն առելոց գործովք բարութեան“ : Գտանին եւ այնպիսի կանայք՝ որք ոչ ճանաչելով զչափ աստիճանի իւրեանց՝ տարօրինակ զգեստութեան , եւ անչափ պջրանօք զարդարեն զինքեանս , եւ ոչ բաւական լեալ պատկերաւ ստեղծութեան

Աստուծոյ՝ զարդարեն զերեսս իւրեանց զանազան
դեղովք, որով կորուսանեն զշնորհս քրիստոնեո-
թեան իւրեանց, եւ լինին կարթք սատանայի. եւ ի
մեջ հանդիսի անպատկառ համարձակութեամբ թե-
ւակոխեն իճոխաբանել առաւել քան զարս, ընդդէմ
1 Տիմոթ. Բ, 11. առաքելական հրամանին՝ որ ասէ. ,,Կին մարդ ցա-
ծութեամբ ուսցի. այլ ուսուցանել կնոջ մարդոյ ոչ
հրամայեմ, եւ ոչ ճոխաբանել քան զայր մարդ, այլ
իւրութեան կեալ“ :

Վասն որոյ հարկ է ամենայն քրիստոնէի ունել ըզ-
պարկեշտութիւն, մանաւանդ իգական սեռի կանանց
եւ աղջկանց՝ պարկեշտութեան շնորհիւ շարժիլ յա-
մենայն տեղիս, թէ իտան, թէ յեկեղեցւոջ, թէ իհան-
դիսի ուրախութեան եւ թէ ուր եւ իցէ. նոյնպէս եւ
իհանդերձս իւրեանց ըստ չափոս աստիճանին պար-
կեշտութեամբ իփառս Աստուծոյ զգենուլ, խոնար-
հութեամբ եւ հնազանդութեամբ զարդարել զանձինս,
առաքինութեամբ եւ ամենայն բարեգործութեամբ
պայծառանալ. զի Քրիստոսի մայր եւ քոյր արժա-
նասցին կոչիլ, որպէս ինքն Քրիստոս վկայէ, թէ
Մատ. ԺԲ, 50. ,,Որ արասցէ զկամս Հօր իմոյ՝ նա է իմ եղբայր եւ
քոյր եւ մայր“ . եւ իհանդերձեալ ժամանակին ընդ
իւղաբերից կանանցն եւ ընդ Հռիփսիմեանց եւ
Գայիանեանց կուսանացն արժանի եղիցին վայելել
յանճառ բարութիւնսն Աստուծոյ:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՂՕԹԻՑ .

Աղօթք հոգւոյն հաճոյական նուէր է առ Աստուած, զոր իքաւութիւն մեղաց եւ իգոհութիւն վասն անչափ բարերարութեանն Աստուծոյ մատուցանեմք: Մի իգլխաւոր պատուիրանացն Քրիստոսի զոր յիւրում սուրբ Աւետարանին աւանդեալ է մեզ՝ այս իսկ է, թէ „Արթնն կացեք, յամենայն ժամ աղօթս առ Ղուկ. ԻԱ, 36. րարեք“. եւ ինքն Տէրն մեր զնոյն կանոն բազում անգամ գործով հաստատեաց յօրինակ մեզ. որպէս ասէ. „Ընդ այզն առաւօտուն ել եւ զնաց յանապատ Մարկ. Ա, 35. տեղի, եւ անդ կայր յաղօթս“. եւ թէ „Ել իլեառն առանձինն կալ յաղօթս“. եւ դարձեալ ասէ. „Նստա Մատ. ԺԴ, 23. րուք այդր մինչեւ երթայց կացից յաղօթս": Եւ յառաւորս չարչարանաց իւրոց պատուիրէր աշակերտացն՝ թէ „Արթնն կացեք եւ աղօթս արարեք, զի մի Մատ. ԻԶ, 16. իփորձութիւն անկանիցիք": Արդ առաքեալն Պետրոս եթէ պահեալ էր զայս պատուիր, ոչ իփորձութիւն անկանէր, եւ ոչ զՎարդապետն եւ զՓրկիչ իւր ուրանայր. այլ յորժամ զոջացաւ եւ եկաց յաղօթս, վերստին եզիտ շնորհս. զի եղեւ առաջին աշակերտ

Քրիստոսի եւ քարոզիչ բանին կենաց : Այսպէս ամենայն քրիստոնեայ յորպիսի եւ իցէ փորձութիւնս թէ անկանիցի, պարտի կատարեալ գղջմամբ աղօթել առ Աստուած, զի անդրեն իշնորհս աստուածային մտանիցէ ըստ Պետրոսի . զի զամենայն բարութիւնս Աստուծոյ եւ զշնորհս նորա աղօթիւք կարե ստանալ մարդ . ըստ այնմ . „Խնդրեցէք եւ տացի ձեզ . հայցեցէք եւ գտջիք, բաղխեցէք եւ բացցի ձեզ“ :

Մատ. Է, 7.

Եւ աղօթիցն պարտ է սրբութեամբ սրտի եւ մաքրութեամբ բերանոյ եւ անարատութեամբ ձեռաց լինել . որովհետեւ աղօթքն կատարին սրտի, բերանով եւ ձեռօք : Սրբութեամբ սրտին այն է՝ որ ինքն իմեղաց սուրբ լիցի, աննենգ եւ անոխակալ ընդ ընկերին, որպէս անետարանն սուրբ պատուիրէ . „Յորժամ յաղօթս կայցէք, թողուցուք՝ եթէ ունիցիք ինչ խեթ գումեք“ : Մաքրութեամբ բերանոյ այն է՝ որ առանց բարկութեան կամ հայհոյութեան աղօթեսցէ . եւ անարատութեամբ ձեռացն այն է, զի սուրբ պահեսցէ զձեռս յագահութենէ, իզրկանաց եւ յամենայն յափշտակութենէ, որպէս առաքեալն Պօղոս ասէ .

Մարկ. ԺԱ, 25.

„Կամիմ զի արք կացցեն յաղօթս, եւ համբարձցեն զսուրբ ձեռս իւրեանց ի վեր“ :

1 Տիմոթ. Բ, 8.

Եւ իծածուկ պարտ է աղօթել՝ անտես իմարդկանէ, որպէս պատուիրէ Անետարանն . „Յորժամ կայցես յաղօթս, մոռտ իսենեակ քո եւ փակեա՛ն զդուրս

Մատ. Զ, 6.

քո, եւ կանց յաղօթս“ : եւ ոչ յարդարութիւն պարծիլ յաղօթելն՝ ըստ փարիսեցւոյն, այլ զմեղսն միայն յայտնել՝ ըստ մաքսաւորին. զի փարիսեցին պարծելով յարդարութիւն իւր՝ անվարձ մնաց յաղօթից, եւ պարտաւորեցաւ. իսկ մաքսաւորն ըզմեղս իւր յայտնելով ելաց, եւ վարձատրեցաւ յաղօթից, եւ քան զփարիսեցին արդարացաւ. եւ սրբեցաւ : Այսպիսի աղօթք այնպէս ընդունելի նուեր է առ Աստուած, զի իձեռն հրեշտակի Աստուծոյ եւ միջնորդութեամբ ծայրագոյն քահանայապետին Քրիստոսի յերկինս առ Աստուած հասանէ, որպէս Ռափայել հրեշտակն ասաց ցՏովբիթ. „Յորժամ կացեր դու եւ կին քո Սառա յաղօթս, եւ մատուցանէի Աստուծոյ“ :

Տովբ. ԺԲ, 12.

Աղօթքն մեծ օգուտ է աղօթողին : Նախ՝ զի զմիտս զն լուսաւորէ. զի աղօթքն խօսակցութիւն է ընդ Աստուծոյ որ զմիտս աղօթողին պայծառացուցանէ աստուածային լուսով : Երկրորդ՝ շիջուցանէ զամենայն բղջախոհ ցանկութիւնս, եւ զդեւս չարութեան հալածէ. ըստ այնմ. „Այս ազգ ոչինչ իւրիք ելանէ, երբե ոչ պահօք եւ աղօթիւք“ : Երրորդ՝ զհիւանդութիւնս բժշկէ, որպէս Եզեկիա հիւանդացաւ եւ իդուռն մահու եհաս. բայց յորժամ աղօթեաց՝ առողջացաւ եւ եկաց կենդանի այլ եւս ամս հնգետասան : Չորրորդ՝ զհուրն շիջուցանէ, որպէս երեք մանկունքն Բարիլոնի զհուրն իցօղ փոխեցին եւ անվը-

Մատ. ԺԵ, 29.

նաս ապրեցան անտի : Եւ հինգերորդ՝ քշնամեաց
յադքե, որպէս Եզեկիա աղօթեաց իտաճարին, եւ
հրեշտակն եջ, եւ գհարիւր ուրսուն եւ հինգ հազար
զօրսն Ռափսակայ իմիում գիշերի սրով սատակեաց:
Եւ այլ բազում յեղանակօք աղօթքն անվտանգ պահե
զմարդ. զի իվեր է քան զամենայն առաքինութիւնս,
եւ բարձր քան զամենայն բարեգործութիւնս. վասն
որոյ առաքեալն Պօղոս ճանաչելով զգերագանցու-
թիւն աղօթից՝ ասէ. «Աղաչեմ նախ քան զամենայն
առնել աղօթս, խնդրուածս, պաղատանս, զոհու-
թիւնս» :

Տիմոթ. Բ, 1.

Վասն ժամանակի աղօթից եթե հարցանիցես թե
Յրբ իցե, ասեմ թե Քրիստոս կանոն եւ սահման ե-
ղեալ է ամենայն հաւատացեալ քրիստոնէից, պա-
տուիրելով՝ թե «Պարտ է յամենայն ժամ կալ յաղօթս,
եւ մի ձանձրանալ» . յամենայն ժամ ասելովն հրա-
մայե զի հանապազ զահ եւ զերկիւղն Աստուծոյ ու-
նիցին քրիստոնեայք իսիրտս իւրեանց, եւ իսահմա-
նադրեալ ժամանակս, յառաւօտու եւ յերեկոյի ա-
ղօթեսցեն . եւ յաղօթելն ոչ վասն մարմնական ինչ
պիտոյից խնդրել, այլ վասն արքայութեան Աստու-
ծոյ, ըստ աւետարանական հրամանին Քրիստոսի
որ ասէ. «Մի հոգայցեք եւ ասիցեք, զինչ կերիցուք,
կամ զինչ արբցուք, կամ զինչ զգեցցուք. զի զայդ
ամենայն հերանոսք խնդրեն . քանզի գիտե Հայրն
ձեր երկնաւոր՝ թե պիտոյ է ձեզ այդ ամենայն : Խընդ-

Ղուկ. ԺԸ, 1.

Մատ. 2, 31.

րեցեք նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ եւ զարդա-
ւութիւնն նորա, եւ այդ ամենայն յաւելցի ձեզ՝:

Եւ բարեոք ե իմեջ եկեղեցւոյ աղօթել. զի եկեղե-
ցին տունն Աստուծոյ ե' ըստ վկայութեան Փրկչին .

„Տուն իմ տունն աղօթից կոչեսցի“ . եւ զի իմեջ եկե- Մատ. ԻԱ, 13 .

ղեցւոյ աղօթքն երազ հասանե իլսելիս Աստուծոյ .

որպէս ասե . „Աչք իմ եղիցին բաց եւ ականջք իմ Բ. Մնաց. Է, 15 .

իլսել զաղօթս այնմ որ աղօթեսցե իտեղւոջս յայս-

միկ“ , այսինքն յեկեղեցւոջ . եւ զկնի ասե . „Ահա

ընտրեցի զայս եւ սրբեցի զսա' առ. իլինել անուան

իմոյ աստ յաւիտեան , եւ եղիցին աչք իմ եւ սիրտ

աստ զամենայն առօրս“ : Եւ միանգամայն աղօթելն

յեկեղեցւոջ այնու առաւել շահաւետ համարի իկող-

մանե մեղաւոր աղօթողին , զի անարժանութիւն աղօ-

թից նորա խառնեալ ընդ արժանաւոր աղօթս ար-

դարոց , իրրեւ զխոանկ ելանեն առաջի Աստուծոյ :

Բայց են այնպիսի քրիստոնեայք' որք ծուլու-

թեամբ հեռանան կամաւ յաղօթից եւ յեկեղեցւոյ . ո-

մանք վաճառականութեամբ զբաղեալ լինին , ոմանք

երկրագործութեամբ կամ արուեստիւ ձեռաց , եւ ո-

մանք այլ եւ այլ մարմնական գործովք , զաղօթից

ոչինչ փոյթ կալեալ : Այսպիսի անձինք անուամբ մի-

այն են քրիստոնեայ , եւ գործով ոչինչ . զի հերա-

նոսք եւս նախապատուեն զաղօթս քան զամենայն

գործս , եւ ըստ հաւատոյ իւրեանց աղօթս եւ երկըր-

պագութիւնս մատուցանեն աստուածոց իւրեանց :

Այլ վատթար են այնպիսիքն քան զամենայն անասունս եւ զանբանս . զի նոքա յամենայն առաւօտու յերկինս հայելով՝ առ ստեղծողն իւրեանց աղաղակեն եւ զօգնականութիւնս խնդրեն , որպէս

Սաղմ . ԽԶ, 9 . սաղմոսերգուն Դաւիթ վկայէ . „Այն որ տայ անասնոց զկերակուր , ձագուց ագռաւուց որք կարդան առ նա“ : Եթէ նոքա գուլով անասունք եւ անբանք , աղաչանս եւ խնդրուածս առնեն առ Աստուած , ապա զորչափ եւս առաւել մեզ՝ բանական ստեղծուածոցս հարկեալօքս եւ աղաչանս մատուցանել Աստուծոյ , որք շնորհիւ Փրկչին մերոյ Քրիստոսի եւ իձեռն լուսաւիայլ մկրտութեան քրիստոնեայ անուն յանձինս կրեմք : Ապա ուրեմն պարտիմք նախապատուել զաղօթս քան զամենայն . որպէս Քրիստոս Տէրն մեր ուսուցանէ , եւ մարգարէքն եւ առաքեալք քարոզեն :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ .

ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՀՈՑ .

Պահք մարմնոյ նուեր է Աստուծոյ զոր վասն հեռանալոյ իցանկութենէ աշխարհիս պահեմք . եւ այս կանոն նախ իղրախտին եղաւ յԱստուծոյ . զի ասաց Աստուած ցԱդամ , թէ „Յամենայն պտղոց դրախ-

տին կերիցես, բայց իծառոյն զիտութեան բարւոյ եւ
 չարի մի ուտիցես“ . այլ նա ոչ կարողացաւ պահել
 զայն պահս, եւ խրատու ամենաջարին սատանայի
 եկեր զպտուղն եւ ելոյծ զհրամանն Աստուծոյ իւրով
 պատուիրանազանցութեամբ : Երկրորդ, նորն Ադամ,
 որ աստուածային մարդեղութեամբ իւրով սրբեաց
 զառաջին մարդն իմեղաց, հաստատեաց զպահս իւ-
 րով պահեցողութեամբ, որպէս ասէ . „Պահեաց ըզ-
 քառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր“ : Այսպէս եւ
 Յովհաննէս Մկրտիչն հեռացեալ էր յամենայն հա-
 սարակ կերակրոց, եւ պահէր զպահս, եւ ուտէր միայն
 մարախ եւ մեղր : Եւ երրորդ, զկնի սուրբ հայրա-
 պետք սահմանեցին զկանոնս եկեղեցւոյ, եւ շնոր-
 հիւ Հոգւոյն սրբոյ հաստատեցին զպահս . բայց ոչ
 միայն իկերակրոց եւ յլմպելեաց հեռանալ հրամայ-
 եցին, այլ եւ յամենայն մեղաց եւ իմարմնական ցան-
 կութեանց իբաց կալ սահմանեցին : Թեպէտ եւ մեղքն
 յորոհմ առուր եւ իցէ գործեալ՝ ընդդէմ Աստուծոյ
 է, եւ մահացուցիչ գործողին, բայց որք յաւուրս
 պահոց գործեն՝ կրկնակի մեղանչեն . զի նախ զան-
 ձինս ապականեն, եւ երկրորդ զաստուածային
 եւ զհայրապետական պահս լուծանեն . վասն որոյ
 զառուրս պահոց ըստ ամենայնի սրբութեամբ պա-
 հելի է առանց մեղաց, որպէս զի պահքն կատա-
 րեալ եղիցին . եթէ ոչ՝ չարագործութեամբ հանդերձ
 իկերակրոց միայն պահելն ոչ է ընդունելի առաջի

Մատ. Դ, 2.

Աստուծոյ . եւ այնպիսեաց պահեցողորիւնն նման է պահեցողութեան սատանայի . զի եւ սատանայն միշտ պահէ եւ ոչ ուտէ ամենեւին զմիս եւ զիւղ , եւ ծոմ է , բայց ամենայն ջարագործութեամբ լի է . ուրեմն այնպիսի պահող քրիստոնեայն նման է սատանայի : Զինչ օգուտ իցէ զմիս ոչխարաց ոչ ուտել , եւ ըզմարմին մարդոյ ծամել . զինի ոչ ըմպել , եւ զաւսա ԽԸ , 6 . ըիւն մարդոյ ծծել . առ որս ասէ Եսայի . „Ոչ զայնպիսի պահս ընտրեցի ասէ Տէր , այլ լոյծ զկնճիւռն անիրաւութեան , քակեան զխարդախութիւն վաճառաց քոց , արձակեան զնեղեալս բողոքեամբ , եւ զամենայն մոռնալս անիրաւութեան պատառեան“ :

Եւ ոչ վասն ազահութեան կամ կեղծաւորութեան պահել . այսպիսի պահքն եւս անհաճոյ են Աստուծոյ : Ազահն պահէ , զի խնայէ յոսկին եւ յարծաքն . կեղծաւորն պահէ , զի այլք զովեսցեն զինքն : Այլ պահքն կատարեալ պարտի լինել , եւ սրբութեամբ պարտին պահել պահողքն ' իմեղաց եւ իկերակրոց միանգամայն հեռանալով յաւուրս պահոց , զի կատարեալ պահեցողք անոռանեսցին եւ վարձատրութեամբ պսակեսցին . որպէս առաջինքն պահեցին մաքրութեամբ , եւ վարձատրեցան անճառելի բարութեամբ : Ենովք եւ Եղիա պահեցին սրբութեամբ , եւ յերկինս փոխեցան : Երեք մանկուսնքն Բաբելոնի պահեցին , եւ իհնոցէն Նաբուգոդոնոսորայ փրկեցան : Նինուեացիք պահեցին , եւ յաստուածային

ցասմանե ազատեցան : Սուրբն Գրիգոր Լուսավորիչն
մեր պահեաց զամս հնգետասան իխոր վիրապին,
եւ եկեաց , եւ ազատեաց զազգ մի ողջոյն իկու-
սաշտութենէ : Սոյնպէս եւ այլ բազում սուրբք եւ
ճգնաւորք պահեցին սրբութեամբ , եւ վարձատրեցան
ողորմութեամբն Աստուծոյ : Վասն որոյ զպահսն
սրբութեամբ պահել ' ընդունելի է առաջի Աստու-
ծոյ , եւ հալածե զդեռս , եւ մերժե զամենայն մարմ-
նական ցանկութիւնս : Որպէս ձուկն մեռանի ' յոր-
ժամ իջրոյ իցամաք ելանէ , այսպէս սատանայն հա-
լածի յորժամ քրիստոնեայք սրբութեամբ պահեն ըզ-
պահս , որպէս աւետարանիչն Մատթեոս վկայէ .
,,Յորժամ այսն ելանէ իմարդոյ ' շրջի ընդ անջրը- Մատ. ԺԲ, 43,
դին տեղիս , եւ ոչ զտանէ զհանգիստ" : Որպէս
հուրն շիջանի ' յորժամ նիւթն պակասի , այսպէս եւ
մարմնական ցանկութիւնն մերժի ' յորժամ պահքն
սրբութեամբ լինի . վասն որոյ պարտի ամենայն ոք
ըստ աստուածային օրինաց եւ համաձայն կանոնաց
սրբոց Հայրապետաց յամենայն աւուրս պահոց հե-
ռանալ յարգելեալ կերակրոց եւ իմահոհալի մեղաց .
եւ ոչ թէ միայն յաւուրս պահոց , այլ եւ յամենայն
աւուրս սրբութեամբ պահել զմարմինս իւրեանց ,
որպէս առաքեալն Պօղոս պատուիրէ . „Աղաչեմ ըզ- Հրովմ. ԺԲ, 4
ձեզ , եղբարք , պատրաստել զմարմինս ձեր պատա-
րագ կենդանի սուրբ հաճոյ Աստուծոյ“ :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ՅԱՂԱԳՍ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ.

Որպէս աղօթքն եւ պահք հոգւոյ եւ մարմնոյ
են նուէրք առ Աստուած, այսպէս եւ ողորմութիւնն
նուէր է յընչից. որ թպեալ աղքատաց բաշխի, սա-
կայն առ Աստուած վերաբերի. զի Քրիստոս յառուրն
դատաստանի ինքեան ունի համարել զայն՝ ասելով.

Մատ. ԻԵ, 40.

„Որովհետեւ արարիք միում յեղբարցս այսոցիկ
փոքրկանց, ինձ արարիք“ : Ողորմութիւնն գլուխ
է ամենայն առաքինութեանց, զի անկորուստ պահե
զամենայն բարեգործութիւնս, որպէս իւղն զյապ-
տերն վառ եւ լուսաւոր պահե : Առանց ողորմու-
թեան ամենայն բարեգործութիւնք իկորուստ մատ-
նին, որպէս առանց իւղոյ լապտերն խաւարի եւ
անլոյս մնայ : Վասն որոյ հարկ է քրիստոնէից ընդ
այլ առաքինութեանցն առնել եւ զողորմութիւն, զի
կատարեալ բարեպաշտ անուանիցին եւ ժառանգորդք
արքայութեան Աստուծոյ լինիցին. որպէս իմաստուն
կուսանքն՝ որք ընդ լապտերս իւրեանց առին
եւ իւղ, եւ Քրիստոսի տեսութեան եւ երկնից ար-
քայութեան արժանացան : Իսկ յիմար կուսանքն ոչ

առին իւղ ընդ լապտերս իւրեանց, վասն այն եւ լապտերքն նոցա խաւարեցան, եւ ինքեանք իտեսութենէն Քրիստոսի զրկեցան եւ յարքայութենէն երկնից մերժեցան :

Քրիստոնեայ ոք եթէ ամենայն առաքինութեամբ կատարեալ իցէ, կուսութեամբ, չարչարանօք, աղօթիւք, պահօք, եւ ողորմութիւն ոչ ունիցի, ոչ եւնա կատարեալ առաքինի. որպէս յիմար կուսանքն որք ամենայն բարեգործութեամբ եւ կուսութեամբ կատարեալ էին, եւ միայն զիւղ լապտերաց ոչ ունէին, այլ առաքինութիւնքն եւս իկորուստ գնացին, եւ ինքեանք յաստուածային տեսութենէն զրկեցան :

Այսպէս երիտասարդն այն մեծատուն որ զամենայն օրէնս Աստուծոյ իմանկութենէ պահելով՝ լի էր ամենայն բարեգործութեամբք, եւ յորժամ Քրիստոս ասաց՝, «Ե՛րբ վաճառեան զամենայն զոր ինչ ունիս եւ տո՛ւր աղքատաց՝», նա խոժոռեալ գնաց եւ ոչ հաճեցաւ առնել ողորմութիւն. վասն որոյ անկատար մնաց ըստ յիմար կուսանացն եւ զրկեցաւ իշնորհացն Քրիստոսի եւ յարքայութենէն նորա :

Մատ. ԺԲ, 21.

Ողորմութիւնն այնքան գերազանց առաքինութիւն է, զի զմարդն հաւասար առնէ Աստուծոյ. զի թէ զայլ առաքինութիւնս գործէ մարդ, ոչ կարէ հաւասար Աստուծոյ լինել. թէ պահս պահիցէ, թէ աղօթիցէ եւ թէ որպիսի եւ իցէ բարիս առնիցէ. բայց որ ողորմութիւն առնիցէ, Աստուծոյ նմանակից լի-

- Ղուկ. 2, 35. նի, ըստ այնմ որ ասի յաւետարանին. „Տո՛ւք փոխ
այնմ՝ ուստի ոչ ակն ունիցիք առնուլ. եւ եղիցին
վարձք ձեր բազում, եւ եղիջիք որդիք Բարձրելոյն:
Եղերո՛ւք գթածք, որպէս եւ Հայրն ձեր երկնաւոր
գթած է՝: Քանզի ողորմութիւնն յառաջ է քան զա-
մենայն բարեգործութիւնս. եւ յառուրն դատաստա-
նի Քրիստոս զայլ առաքինութիւնս ոչ յիշատակէ,
այլ զվեցեակ ողորմութիւնս միայն յիշէ, զամենայն
ինքեան համարելով. զի ասէ. „Քաղցեայ՝ եւ ետուք
ինձ ուտել. ծարաւեցի՝ եւ արբուցիք ինձ. օտար
էի՝ եւ ժողովեցիք զիս. մերկ էի՝ եւ զգեցուցիք զիս.
հիւանդ էի՝ եւ տեսիք զիս. իբանտի էի եւ եկիք
առ իս՝“:

Եւ առ հասարակ պարտ է առնել ողորմութիւն
ամենեցուն որք պատկեր են Աստուծոյ, առանց
ընտրելոյ ընդ արդարս եւ ընդ մեղաւորս, ընդ հա-
ւատացեալս եւ ընդ անհաւատս. որպէս Աբրահամ
հեթանոսաց եւ Քանանացւոց առնէր ողորմութիւն,
զի յայնժամ ոչ գոյր աստուածապաշտ բազում, բայց
Աստուած իփառս իւր համարէր զողորմութիւնս նո-
րա: Նոյնպէս եւ Ղովոտ Սողոմացւոց եւ Գոմորա-
ցւոցն ողորմէր. ըստ որում վասն սիրոյն Աստուծոյ
առնէր, եւ ոչ վասն սիրոյ հեթանոսաց: Այսպէս ա-
մենայն քրիստոնեայք պարտին վասն սիրոյն Աս-
տուծոյ առ հասարակ ամենայն աղքատաց առնել
ողորմութիւն, առաւել եւս քրիստոնեայ աղքատաց,

ըստ որում Քրիստոսի արեամբ գնեալ ծառայք են ,
եւ ըստ հոգւոյ եղբարք հարազատք . մանաւանդ զի
եւ աղքատութեամբն պատկեր են Քրիստոսի . զի
Քրիստոս եկն յաշխարհ իբրեւ զօտարական եւ ըզ-
պանդուխտ , եւ նա որ մեծատունն էր եւ տէր ա-
մենայն արարածոց , եւ հանգիստ աշխատելոց ,
քաղցեալ , ծարաւեալ եւ վաստակեալ նստէր իճա-
նապարհին , եւ իբրեւ զաղքատ եւ զտնանկ շրջէր ,
եւ երանէր զաղքատսն ասելով , ,Երանի աղքատաց Մատ . Ե , 3.
հոգւով , զի նոցա է արքայութիւնն երկնից“ :

Աղքատ կոչի Քրիստոս Տէրն մեր , զի վասն մեր
աղքատացաւ , եւ մեզ մարմնակից եղբայր կոչե-
ցաւ . եւ աղքատք իդեմս Քրիստոսի շրջին եւ խըն-
դրեն զողորմութիւն . եւ որ ոք առնէ նոցա ողորմու-
թիւն՝ պատուէ զՔրիստոս եւ սիրէ զնա . եւ որք ոչ
առնեն , ոչ պատուեն զՔրիստոս , այլ արհամարհեն
եւ անարգեն զնա , զի պատիւ եւ անարգանք աղ-
քատին առ Քրիստոս վերաբերին : Ապա աղքատքն ,
ծերք եւ տկարք , կաղք եւ կոյրք , որք ոչ կարեն
շրջել , ոչ տեսանել եւ ոչ ողորմութիւն խնդրել , ո-
րոց առաւել հարկաւոր է տալ , եւս եւ օտարաց եւ
պանդխտականաց , որք աղքատք են , անձանօքք եւ
տնանկք , պարտ է սիրով եւ ընդունելութեամբ ո-
ղորմել , եւ ոչ չտալ եւ անարգել ասելով թէ , ,Գնա՛
գործեա՛“ : Ոչ է պարտ քննել , ունի՞ թէ ոչ . զի Աս-
տուած առ հասարակ ողորմած է , եւ ծագէ զարեգակն

Իվերայ չարաց եւ բարեաց, եւ ածե անձրեւ իվերայ
 Մատ. Ե, 45. արդարոց եւ մեղաւորաց : եւ միշտ պարտ ե առնել
 ողորմութիւն այնպէս, զի եթէ աղքատ քրիստո-
 նեայ ոք կամ հեթանոս եւս ոչ գտանիցի, եւ իջուր
 արկանիցես զողորմութիւն, ոչ կորիցէ, որպէս Սո-
 փոդով. ԺԱ, 1. զոմոն պատուիրէ. ,,Առաքեան զհաց քո իվերայ ջրոյ,
 զի իժամանակին գտցես զնա“ : Այսինքն եթէ աղ-
 քատ ոչ պատահեսցի, ձկանց տոնր, ասե, զհաց քո,
 զի եւ նոքա Աստուծոյ ստեղծուածք են, կամ բռնոց
 երկնից եւ կենդանեաց երկրի տոնր, եւ մի զրկիր
 յողորմութենէ : Արդ եթէ իջուրն ոչ կորնչի ողոր-
 մութիւն մեր, ապա ո՞րքան առաւել զովելի ե աղ-
 քատաց բաշխել, եւ չքաւորաց խնամ տանել, որք
 են բանաւոր արարածք եւ պատկեր Աստուծոյ :

Ամենայն քրիստոնեայ որ առնէ ողորմութիւն,
 զգանձս իւր յերկրէ յերկինս յաստուածային գանձա-
 րանն շտեմարանէ, ուր մնայ անկորուստ եւ անա-
 պական. ոչ զողն տանի եւ ոչ ցեցն ուտէ. որպէս
 Մատ. 2, 20. Քրիստոս ինքն հրամայեաց. ,,Գանձեցէք ձեզ գանձս
 յերկինս, ուր ոչ գող մերձենայ, եւ ոչ ցեց ապա-
 կանէ“ . զի այնու տուն յաւիտենական շինի յեր-
 կինս ճարտարապետութեամբն Աստուծոյ. որպէս եւ
 Առակ. ԻԴ, 27. Սողոմոն պատուիրէ. ,,Պատրաստեալ յելս զգնացս
 քո, եւ շինեալ քեզ տուն վերստին“, կամ կրկին.
 ըստ որում մեք կրկին եմք, մարմին եւ հոգի, նոյն-
 պէս եւ մերս կեանք կրկին եւ. աստ զժամանակաւոր

տուն շինեցաք ըստ մարմնոյ, անդ գմշտնջենաւորն
 պարտիմք շինել ըստ հոգւոյ. զի այս աշխարհս օ-
 տար երկիր է, եւ մեք պանդոխտք իսմա. զայն-
 մանե պարտիմք հոգալ՝ ուր գնալոց եմք. եւ որով-
 հետեւ մկրտութեամբ սուրբ աւագանին շինեալ
 տունն մեր քակեցաւ մահացոյ մեղօք, պարտիմք
 ողորմութեամբ վերստին շինել: Որպէս մարմնական
 տունն մարմնական նիւթով շինի յերկրի, նոյնպէս
 եւ հոգեւոր տունն հոգեւոր նիւթով, այսինքն բա-
 րեգործութեամբ եւ ողորմութեամբ շինի յերկինս:
 Եւ զոր օրինակ գմարմնական տունն շինե տանու-
 տերն, ճարտարապետն եւ մշակն, զի տանուտերն
 զվարձն հատուցանէ, մշակն զնիւթն ժողովէ, եւ
 ճարտարապետն շինէ, նոյնպէս եւ վասն հոգեւոր
 տան շինութեան յերկինս՝ տանուտերն ողորմութիւն
 տայ, աղքատն շտեմարանէ զնիւթն, եւ ճարտարա-
 պետն Աստուած՝ շինէ: Եւ դու երե ոչ ես կարող
 ընչիւք ողորմել աղքատաց, ջուր տալ կարող ես.
 Եւ այն եւս անկորուստ է, ըստ աւետարանական
 վկայութեան. „եւ որ արբուսցէ բաժակ մի ջուր Մատ. Ժ, 42,
 ցուրտ միայն՝ յանուն աշակերտի, ամեն ասեմ ձեզ,
 ոչ կորուսցէ զվարձս իւր“: Կամ իտեա հիւանդին
 կարես երթալ, իտունդ կարես բերել խրատել, եւ
 կամ քարոզել զբարիս, զի այսօրիկ եւս հոգեւոր ո-
 ղորմութիւնք են:

Ոչ է պարտ ողորմաժաց հոգալ եւ ասել, թէ ի

տալն իւրեանց գողորմութիւն՝ պակասեցան յընչից
կամ իդրամոց . զի գլխիսարենն յԱստուծոյ ունին
առնուլ բազմապատիկ արդիւնաւորութեամբք ըստ
հոգւոյ եւ ըստ մարմնոյ : Եւ զի թեպէտ աստ ծա-
խեմք զինչս ողորմութեամբ , սակայն անդ յերկինս
մեծաւ արդիւնաւորութեամբ ունիմք հնձել . որպէս
հողագործն յաւուրս գարնան թեպէտ ծախե զցո-
րեանն՝ սերմանելով իհող , սակայն յաւուրս աշնան
բազմապատիկ արդիւնաւորութեամբ հնձէ :

Մատ . 2 , 1 .

Եւ ողորմութեանն իծածուկ լինելն է ընդունելի ,
որպէս աւետարանն պատուիրէ . „Զգոյշ լերուք ո-
ղորմութեան ձերում՝ մի՛ առնել առաջի մարդկան ,
որպէս թէ իցոյց ինչ նոցա“ : Յորեանքն սերմանին .
եթէ ոչ պահպանեսցին ընդ հողով , թռչունք երկնից
յափշտակեն . այսպէս եւ ողորմութիւնն եթէ իցոյցս
մարդկան լինիցի , սատանայ յափշտակէ զայն :

Բ Կորնթ . Թ , 7 .

Այլ եւ գուարթ եւ ուրախ սրտիւ պարտ է առ-
նել գողորմութիւն . ըստ այնմ , „Զտուրս գուարթա-
ռատս սիրէ Աստուծ“ : Այն ողորմութիւն ոչ է ըն-
դունելի , որ ձեռամբ տայ եւ մտօք ստրջանայ . զի
ողորմութիւնն բարձր իգլուխ պարծի առ դատաս-
տանաւ՝ յորժամ միտք տուողին գուարթ է եւ սուրբ
ընդ ձեռացն :

Եւ ոչ է պարտ քրիստոնէից անգութ լինել . զի
եթէ ինքեանք փակիցեն զգութս իւրեանց , եւ ոչ
լուիցեն զաղաչանս աղքատաց , Աստուծոյ գութն եւս

փակի ընդդէմ նոցա . ոչ աստ լսելի լինին աղա-
ջանք նոցա եւ ոչ իհանդերձեալն : Որպէս մեծա-
տունն այն աստ ոչ լուսաւ աղաջանաց Ղազարու ,
եւ ոչ ողորմեցաւ . աղքատութեան նորա . անդ եւս
ինքն աղաջեաց զԱբրահամ իպապակմանն , եւ նա
ոչ ողորմեցաւ : Արդ ամենայն քրիստոնեայք պար-
տական են միշտ գթալ ի վերայ աղքատաց , եւ տալ
նոցա առատապէս յերկրի աստ , եւ յաւուրն հա-
տուցման տոկոսեօք պահանջեսցեն ի Տեառնէ . զի
ասի . „Որ ողորմի աղքատին՝ փոխ տայ Աստու- Առակ ԺԹ. 17 .
ծոյ“ . որով եւ ընդ իմաստուն կուսանսն լուսաւոր
լապտերօք ընդ առաջ ելանեն Քրիստոսի , եւ մտանեն
յանձառ . փառսն իդասս ընտրելոց եւ ողորմածաց :

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՅԱՂԱԳՍ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ.

Խոստովանութիւն ե' գգործեցեալ մեղսն' զնե-
րելին եւ զմահացուն յայտնել առանց թագուցանե-
լոյ, նախ' Աստուծոյ մտաւորապէս, եւ երկրորդ
քահանային' բանիւ: Մտաւորապէսն այն ե' զի միշտ
եւ հանապազ պարտական եմարդ յամենայն աղօթս
տարածել զմեղս իւր առաջի Աստուծոյ, եւ ըստ հա-
ռաջանաց մաքսաւորին արտասուօք եւ զղջմամբ
սրտի խնդրել զքաւութիւն մեղաց, ասելով. „Աս-
տուած, քաւեա՛ն զիս զմեղաւորս“: Բանիւն այն ե'
զի զմեղս զորս գործեաց մարդ բանիւ կամ գործով
կամ մտածութեամբ ընդդէմ Աստուծոյ, պարտա-
կան եւ երբալ առ քահանայն եւ խոստովանել առաջի
նորա բանիւ բերանոյ' զղջմամբ սրտի. զի փոխա-
նորդ եւ նա Գրիստոսի եւ քաւիչ մեղաց, եւ ունի իշ-
խանութիւն քրիստոսական եւ առաքելական' կա-
պելոյ եւ արձակելոյ: Զի որպէս Գրիստոս քաւիչ եւ
ամենայն մեղաց, այսպէս քահանայն քաւիչ եւ մե-
ղաց եւ միջնորդ հաշտութեան իմեջ Աստուծոյ եւ
մարդկան. քաւե՛ զամենայն մեղս խոստովանողաց,
եւ հաշտեցուցանե՛ զԱստուած ընդ նոսա: Վասն ո-
րոյ ամենայն քրիստոնեայք յորժամ անկանին իմե-
ղս չարութեամբ սատանայի եւ թուլութեամբ իւ-

Ղուկ. ԺԷ, 13,

բեանց, սլարտին իսկոյն դիմել տո. քահանայն, եւ խոստովանութեամբ ընդունել ինմանե զդեղ հոգեւոր առողջութեան, զի բժշկեսցին իհոգեւոր հիւանդութենե իւրեանց. քանզի մեղաւորն ցորչափ իմեղս է' հիւանդացեալ գտանի հոգւով. եւ որպէս մարմնաւոր հիւանդն փոյթ ունի ցուցանել զանձն իւր բժըշկաց, այսպէս եւ մեղաւորն' որ հոգեւոր հիւանդ է' սլարտի ցուցանել զանձն իւր քահանային, որպէս պատուիրեաւետարանիչն Ղուկաս. „Երթայք ցուցեք զանձինս ձեր քահանայից“. եւ որպէս դեղն ըզցան բառնայ, եւ զհիւանդութիւն մարմնոյ բժշկե, այսպէս խոստովանութիւնն զմեղս բառնայ եւ զհիւանդութիւնս հոգւոյ բժշկե, ըստ այնմ թէ „Ո քաւե զմեղս քո, բժշկե զամենայն հիւանդութիւնս քո“:

Եւ խոստովանութիւնն թէ խոնարհութեամբ լինիցի' գովելի է. եւ սլարտի խոստովանողն տկար եւ հիւանդ եւ ըստ ամենայնի ողորմելի խոստովանել զանձրն. մանաւանդ հնազանդ լինել կամաց խոստովանահօրն, եւ զոր ինչ ապաշխարանս ղնիցէ' խոնարհութեամբ յանձն առնուլ եւ կատարել. որպէս խոհական հիւանդն հնազանդութեամբ ընդունի ըզդեղն տուեալ իբժշկեն, թէ դառն իցէ եւ թէ քաղցր, վասն յուսոյ առողջութեան, այսպէս ամենայն խոստովանող պարտական է հնազանդութեամբ ընդունել զամենայն ապաշխարութիւն եղեալ իխոստովանահօրեն, եւ կատարել ուրախութեամբ հոգւոյ, թէ ծանր

իցե եւ թե թեթեւ, վասն յոսոյ յաւիտենական կե-
նաց: Եւ ոչ ասել սուտ իխոստովանութեան. զի խոս-
տովանութիւն առաջի քահանային՝ իբրեւ առաջի
Աստուծոյ համարի. վասն որոյ ծանր եւ մեծ մեղք
է ստել առաջի Աստուծոյ. զի յաւիտենական կորըս-
տեամբ պատժի ստախօսն յԱստուծոյ. որպէս ասէ
Պաւլոս. «Ատեցեր գայնոսիկ ոյք գործեն գանօրէնու-
թիւն. կորուսանես գամենեսեան ոյք խօսին զսուտ»:

Սաղմ. Ե, 7.

Եւ ոչ գոյ այնպիսի մեղք որ զմարդն կորուսա-
նէ՝ եթէ ճշմարտութեամբ խոստովանի. այլ վասն
սուտ ասելոյն իխոստովանութեան կորնչի մարդ.
զի յորժամ ծանր մեղս է գործեալ, եւ ուրանայ ա-
ռաջի խոստովանահօրն՝ ասելով, ես անպարտ եմ,
խոստովանութիւնն լինի ոչինչ բոլորովին, մանա-
կանդ թէ սրբապղծութիւն, զի ստութեամբն իւրով
պղծէ զխոստովանութիւնն սուրբ:

Եւ միայն զմեղս անձին խոստովանել պարտ է,
եւ ոչ զայլոցն. չէ պարտ կնոջ զառնէ իւրմէ գան-
գատել, եւ ոչ առն զկնոջէն. այլ միայն զինքենէ
պարտի գանգատել, եւ զբողութիւն մեղաց իւրոց
խնդրել, եւ ոչ գանուան մեղսակցին յիշել իխոս-
տովանութեան: Այլ զպարագայս մեղաց յայտնելն
գովելի է. զոր օրինակ գողութիւնն մահացու մեղք
է, այլ ունի բազում յատկութիւնս. ուստի է գողա-
ցեալ, յեկեղեցւոյ թէ իմարդկանէ. զի յեկեղեցւոյ
գողութիւնն ծանրագոյն է. յորո՞ւմ առուր է գողա-

ցեալ, յառուրս պահոց եւ տօնից թէ իհասարակ առուրս. շատ ե գողացեալ թէ սակաւ. բազում անգամ ե արարեալ՝ թէ սակաւ. եւ զայլ ամենայն մեղսն պարագայիւքն իւրեանց պարտի խոստովանել, որք են օրն եւ ժամանակն, ծանրութիւնն եւ թեթեւութիւնն. զի եւ խոստովանահայրն ծանօթացեալ որպիսութեան յանցանացն, ըստ այնմ դիցե զապաշխարութիւնն:

Այլ եւ խոստովութեամբ ընդ ումեք ոչ ե պարտ խոստովանել. զի անհաշտն ընդ ընկերին՝ ոչ կարե իխոստովանելն արձակիլ իքահանայէն. զի քահանայն եւս ոչ ունի իշխանութիւն՝ զանհաշտն եւ զխակայն արձակել, մինչեւ ոչ հաշտեսցի ընդ ընկերին. որովհետեւ Քրիստոս իւրով բանիւն կնքեաց ասելով, «Եթէ ոչ թողուցուք մարդկան զյանցանս նոցա, եւ ոչ Հայրն ձեր երկնաւոր թողցե ձեզ զյանցանս ձեր»:

Մատ. 2, 13.

Եւ ոչ վասն երկիւղի եւ ամօթոյ թագուցանել ի քահանայէն զծանրութիւն մեղաց, այլ կատարեալ եւ ըստ ամենայնի աներկբայութեամբ խոստովանել. զի քահանայն ոչ ունի հրաման յայտնել զմեղս խոստովանորդւոյն ումեք, թէ եւ մասն մասն արասցեն զինքն. զի նա ոչ գիտե զմեղս իբրեւ մարդ, այլ գիտե իբրեւ երեսփոխան Աստուծոյ. եւ մեղաւորն ոչ խոստովանի քահանային իբրեւ մարդոյ, այլ իբրեւ փոխանորդի Աստուծոյ:

Իսկ յետ խոստովանութեանն պարտի մեղաւորն ջանալ ոչ եւս կրկնել զմեղսն զորս ջնջեաց քահանայն . զի եթէ խոստովանորդին ունիցի կամս կրկին անկանելոյ իմեղս, այնպիսի խոստովանութիւնն ոչ է ընդունելի . վասն զի արմատ չարութեանն եւ մեղացն մընայ իսրտին . քանզի փուշն զոր կորզելով աշխատին քարշել, եւ ոչ զարմատս նորա խլելով, կրկին բուսանի, զի արմատն մնայ ի հողն : Այսպէս եւ մարդ եթէ խոստովանի զմեղս, եւ զարմատ մեղացն ունի իսրտին, յայնմ չար արմատոյ այլ եւս բազում մեղք ծնանին : Եւ յայտ իսկ է զի գտանին այնպիսի մեղաւորք՝ որք յաւուրս ապաշխարութեան կամ մեծի պահոց խոստովանին, եւ յետ պահոցն կրկին իմեղս դառնան չարագործութեամբ :

Եւ ոչ ասեմ թէ յետ խոստովանութեան մեղանջողացն ոչ գոյ թողութիւն . զի մարդ հողածին ոչ կարէ կալ մնալ յանմեղութեան վիճակի . զի զիտութեամբ կամ անգիտութեամբ անկանի յորպիսի եւ իցէ մեղս . քայց կրկնակի խոստովանութիւնն ջնջեզայնս . ըստ որում քրիստոսական ներողութիւնն մինջեւ . ցեօթանասնեկի եօթն թողու . միայն թէ չարութեան կամ մեղաց խորհրդով ոչ խոստովանել . զի այնու յայտ լիցի թէ ուխտ ունի յետ խոստովանութեանն նորոգել զմեղս :

Այլ եւ բոլորով սրտիւ պարտ է խոստովանել,

Սաղմ. ճԼԵ, 1. որպէս մարգարէն ասէ . , , Խոստովան եղեց քեզ Տէր

բոլորով սրտիս իմով : Զի ոչ ե օրէն զկես մեղացն
ասել եւ զկեսն ծածկել , կամ զբոլորն ասել եւ զմին
բազուցանել . այսպիսի խոստովանութիւն անկատար
է , զի ոչ կարե խոստովանողն կատարեալ բողո-
քեան արժանանալ . թեւ սուտ խոստովանութեամբն
արձակեալ լինի ի քահանայէն , բայց ոչ արձակի
յԱստուծոյ : Որպէս նաեւ որ իծովու ' ունիցի ծակս
հարիւր , եթէ զիննսուն եւ զինն փակեն , եւ զմինն
բաց բողոքն , ընդ այն մտանէ ջուր եւ ընկղմէ ըզ-
նաեւ ամբողջ . կամ մարդ որ վիրաւորեալ իցէ տասն
խոցով , եթէ զինն առողջացուցանել տայցէ եւ զմին
ոչ , այն չարչարէ եւ մահացուցանէ զնա : Այլ եւ
բարի է ' եթէ խոցն մարմնոյն արտաքոյ իցէ . զի ե-
թէ իներքս իցէ , անբժշկելի մնայ եւ սպանանէ ըզ-
մարդն : Այսպէս վերք մահուչափ մեղաց յորժամ
յայտնին խոստովանութեամբ , փութով բժշկին . իսկ
յորժամ բազուցանին իներքս իսրտի , եւ ոչ յայտ-
նին խոստովանութեամբ , մեռուցանեն հոգեով : Եւ
պարտ է մեղաւորին ստեալ խոստովանիլ եւ ոչ յա-
մենալ իմեղս . որպէս իտուն ուրեք եթէ հուր ան-
կանիցի , տանուտերն պարտի վաղվաղակի շիջու-
ցանել զնա ջրով : Այսպէս ամենայն մահացու մեղք
հուր է դժոխային ' որ այլեւ զհոգիս մեղանչողաց .
պարտ է փութով շիջուցանել զայն ջրով արտասուաց
եւ խոստովանութեան , զի մի իյաւիտենական ան-
շիջանելի հուրն փոխեացի :

Ամենայն ոք որ գտանիցի իմահուհափ մեղս՝ ե
 իբերան սատանայի, եւ որք ծուլանան եւ ոչ դի-
 մեն խոստովանութիւն՝ ոչ կարեն ազատիլ անտի:
 Այնպիսիքն յիմար են քան զանասոսնս. զի նոքա
 յորժամ անկանին իբերանս զիշատիչ զազանաց,
 զաղաղակ բառնան, եւ հնարս փրկութեան անձանց
 իւրեանց խնդրեն. իսկ անզեղջ մեղաւորք զամս բա-
 զումս արգելեալ լինին իբերան սատանայի, եւ ոչ
 բնաւ աղաղակեն եւ ոչ հնարս ազատութեան խըն-
 դրեն իձեռն խոստովանութեան եւ ապաշխարութեան:
 Իվերայ այնպիսեացն բարկանայ Աստուած, եւ սպա-
 նանե նետիւ եւ աղեղամբ, որպէս ասե Դաւիթ.
 Սաղմ. Է, 13. „Զսուր իւր սրեալ ե, եւ զաղեղն իւր լարեալ“:
 Այլ պարտին մեղաւորք դառնալ իմեղաց, զի մի ի
 վրեժխնդրութիւն բարկութեանն Աստուծոյ անկցին,
 եւ փոյթ ունել հաշտիլ ընդ նմա խոստովանութեամբ
 առաջի քահանային: Քանզի բազում մեղաւորք խոս-
 տովանութեամբ ազատեցան եւ հաշտեցան ընդ Աս-
 տուծոյ: Մարգարէն Դաւիթ խոստովանեցաւ զմեղս
 իւր, եւ բողոքեան արժանացաւ: Մանասէ բազա-
 ւոր խոստովանեցաւ արտասուօք, եւ արդարացաւ
 իմեղաց: Նինուեացիքն խոստովանեցան եւ ապաշ-
 խարեցին զմեղս, եւ իկործանմանե ազատեցան: Կինն
 պոռնիկ իտան Սիմոնի խոստովան եղեւ զմեղս իւր
 առաջի Քրիստոսի, եւ ընկալաւ զբողոքութիւն մե-
 ղացն. զի ասաց Քրիստոս „Թողեալ լիցին քեզ

Սաղմ. Է, 13.

մեղք քո“ : Եւ այլ բազում մաքսաւորք եւ մեղա-
ւորք խոստովանութեամբ արձակեցան իկապանաց
մեղսցն եւ արդարացան հոգեով :

Իսկ որք ոչ ունիցին փոյր խոստովանելոյ զմեղս
իւրեանց՝ ոչ կարեն ամենեւին արձակիլ եւ աստուա-
ծալին ներողութեան եւ շնորհաց արժանի լինել ,
այլ չարաչար պատուհասիւ յանդիմանին յԱստու-
ծոյ , եւ իկորուստն յաւիտենական մատնին . որպէս
բազումք իմեղաւորաց ոչ խոստովանեցան , եւ զըր-
կեցան իշնորհացն Աստուծոյ , եւ յաններելի դատա-
պարտութիւն մատնեցան մշտնջենաւորապէս : Կայկն
զեղբայրն իւր զԱրեւ սպան . ոչ խոստովանեցաւ ա-
ռաջի Աստուծոյ , եւ պատժեցաւ : Յաւուրս ջրհեղե-
ղին որք ոչ հաւատացին քարոզութեան Նոյի , եւ ոչ
խոստովանեցան զմեղս իւրեանց , պատուհասեցան :
Սողոմայեցիք ոչ խոստովանեցան զմեծամեծ յան-
ցանս իւրեանց , եւ հրով Տեառն այրեցան : Յուդա
Իսկարիովտացին ոչ խոստովանեցաւ զմատնութիւն
իւր եւ զմեղս աստուածասպանութեանն , եւ ինքնա-
խեղդ մահուամբ սատակեցաւ :

Ապա ուրեմն ամենայն քրիստոնեայք պարտին
խոստովանել զմեղս իւրեանց առաջի քահանային
ճշմարտութեամբ եւ կատարեալ հաւատով , եւ արձա-
կելովն աստ ի քահանայէն՝ արձակին եւ յերկինս ի
Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ :

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ.

Ապաշխարութիւնն երկրորդ աւագան է ամենայն քրիստոնէից . զի որպէս աւագանն մկրտութեան իՔրիստոսէ կանգնեցաւ առ իմաքրել զերախայն իսկզբնական մեղաց , այսպէս եւ աւագանն ապաշխարութեան կանգնեցաւ ինմանէ՝ առ իսրբել զմարդ իներգործական մեղաց . զի դեռ ներգործական մեղաց ապաշխարութիւնն է , որով կարեն ամենայն մեղաւորք սրբիլ եւ արդարանալ իմեղաց , եւ ընդունել զբժշկութիւն հոգւոյ իւրեանց . ըստ որում ապաշխարութիւնն ստգտանք է գործելոց չարեաց , եւ ուիտ առ Աստուած՝ չգործել միւսանգամ զանցեալ չարութիւնսն : Եւ կատարի այս պահովք եւ աղօթիւք . զի որպէս մկրտութիւնն իձեռն ջրոյ եւ սրբարար մեռոնի կատարեալ լինի , այսպէս եւ ապաշխարութիւն իձեռն պահոց եւ աղօթից :

Թեպէտ եւ աւագանն ապաշխարութեան իՔրիստոսէ եր , այլ իձեռն Յովհաննոս Մկրտչի կանգնե-

ցաւ . քանզի Յովհաննէս յառաջընթացութեամբ եղեալ
 էր կարապետ եւ քարոզիչ աստուածային օրինաց .
 վասն որոյ իշինելն Յիսուսի ինազարեթ՝ իբրեւ եհաս
 ժամանակ գալուն ի Յորդանան , եւ մերձ էր իւրու-
 մըն երեսներորդ ամի հասակին , քարոզէր ժողովըր-
 դեան յանապատին Հրեաստանի ասելով . ,Ապաշ-
 խարեցէք , զի մերձեալ է արքայութիւնն երկնից՝ .
 այսինքն թողէք զջարութիւն , սրբեցէք եւ մաքրե-
 ցէք զձեզ իմեղաց , իբաց մերժեցէք զամենայն ըզ-
 հաճոյս մարմնոյ եւ աշխարհի , որք ունայն եւ ան-
 ցաւոր են . զի արքայութիւնն զոր կորոյս Աղամ
 ահա մերձեալ է , եւ Փրկիչն մեր գալ եւ կրկին կազ-
 մէ զայն , եւ զամենայն հաւատացեալս իւր ժողովե
 անդր , եւ անճառելի յաւիտենական բարութեամբ
 վարձատրէ : Յայնժամ ժողովուրդք բազումք յերու-
 սաղեմացւոց անտի հնազանդէին քարոզութեան Յով-
 հաննոս , զի գային առ նա եւ մկրտէին ինմանէ , եւ
 խոստովան լինէին զմեղս իւրեանց : Այսպէս ամե-
 նայն քրիստոնեայք պարտական են ուսանել զկարգ
 ապաշխարութեան իսուրբ աւետարանէն Քրիստոսի,
 եւ իքարոզութենէն Յովհաննոս Մկրտչի , եւ ապաշ-
 խարել զամենայն մեղս արտասուօք եւ զոջմամբ սըր-
 տի՝ առ իսրբիլ եւ արդարանալ իմեղաց , ուխտել եւ
 այլ եւս չգործել զջարիս՝ ատելով զամենայն մեղս
 անօրէնութեան . ըստ բանին Դաւթի թէ , ,Զմեղս ա-
 տեցի եւ անարգեցի , եւ զօրէնս քո սիրեցի՝ :

Մատ. Գ, 2.

Սաղմ. ԶԺԸ:

Ապաշխարութիւնն է իբրեւ գջերմ ջուր, եւ որպէս դեղ զօրաւոր. զի որպէս ջուրն զաղտեղութիւն հանդերձից լուանայ եւ մաքրէ, եւ որպէս դեղն ըզհիւանդութիւն մարդոյ բժշկէ, այսպէս ապաշխարութիւն զբազմութիւն աղտեղութեան մեղաց մարդկան սրբէ, եւ բժշկութիւն պարգեւէ հոգւոյ: Նինոսեացիք իլսել քարոզութեան Յովնանու՝ ապաշխարեցին, եւ ապրեցան իյաւիտենական կործանմանէ: Աջակողմեան աւագակն, խաչակիցն Քրիստոսի, որ զամս բազումս մեղուցեալ էր աւագակութեամբ, միով բանիւ ապաշխարութեան զոր իխաչին աղաղակեաց առ Քրիստոս, „Յիշեա՛ գիս Տէր յարքայութեան քում“, արդարացաւ, եւ հրաւիրեցաւ իՔրիստոսէ յանձառելի դրախտն երկնային: Առաքեալն Պետրոս, որ ուրացեալ էր զՏէրն երիցս անգամ, յապաշխարելն իւր իսկոյն արդարացաւ, եւ կրկին աշակերտեցաւ երկնաւոր Վարդապետին իւրում. եւ այլք բազումք ապաշխարութեամբ եւ զղջմամբ քաւեցին զմեղս իրեանց եւ արժանացան ողորմութեանն Աստուծոյ եւ թողութեան:

Իսկ որք զկարգս քրիստոնէութեան արհամարհեն, եւ զաստուածային հրամանսն անարգեալ խոտեն, որպէս Սաղուկեցիքն եւ Փարիսեցիք, որք թեպէտ զնացին իմկրտութիւն Յովհաննոս, բայց ոչ կատարեալ հաւատով, եւ ոչ հաւատացին նոքա ինախախնամութիւնն Աստուծոյ, եւ ոչ իյարութիւն մեռելոց

եւ իհատուցումն արդարոց եւ մեղաւորաց,—այն-
պիսիքն թիւր վարդապետութեամբ մուրեցան, եւ ոչ
ապաշխարեցին ճշմարիտ եւ կատարեալ հաւատով .
վասն որոյ եւ յանդիմանեաց զնոսա Յովհաննէս՝ ա-
սելով . „Ծնունդք իժից, ո՞ր եցոյց ձեզ փախչել իբար-
կութենէն որ գալոցն է“ . ցորքան ժամանակս, ա-
սաց, կայք դուք յամառեալ իմեղս չարութեան, ոչ
լուսաւորիք, եթէ ոչ բեւեռեալ ունիցիք իսրտի ձե-
րում զահ դատաստանին եւ զերկիւղ գեհենոյն . այլ
եթէ կամիք՝ արարեք այսուհետեւ զպտուղ արժանի
ապաշխարութեան, այսինքն ողբացեք զանցեալ չա-
րութիւնսդ, եւ մի՛ ասիցեք յանձինս թէ ունիմք հայր
զԱբրահամ . զի կարող է Աստուած իքարանցս, այսին-
քըն իհեթանոսաց, յարուցանել որդիս Աբրահամոյ :
Զի դուք թեպէտ որդիք էք, ասէ, Աբրահամոյ, բայց
ոչ ըստ գործոց, այլ ըստ սերնդեան միայն :

Մատ. Գ, 7.

ԳԼՈՒԽ ԺԸ .

ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ .

Հաղորդութիւնն է մարմին եւ արիւն Գրիստոսի , զոր ընդ տեսակօք հացի եւ գինւոյ իձեռն քահանայի՝ երեսփոխանին Գրիստոսի՝ ճաշակեմք իքահութիւն եւ իթողութիւն մեղաց . որպէս առաքեալքն իվերնատանն իԳրիստոսէ հաղորդեցան նովին մարմնով եւ արեամբ . որով եւ մեք սրբեալ եւ մաքրեալ յամենայն մեղաց՝ զգեցեալ լինիմք զամենայն արդարութիւն . զի Գրիստոս իմեզ բնակի , եւ մեք ինմա , որպէս ինքն Տէրն մեր ասէ . „Որ ուտէ զմարմին իմ եւ ըմպէ զարիւն իմ , նա յիս բնակեսցի , եւ ես ինմա“ : Վասն որոյ պարտական են ամենայն քրիստոնեայք իտարւոջն գոնեա հինգ անգամ , ինառակատիս ծննդեան , զատկի , վարդավառի , սուրբ Աստուածածնի եւ սուրբ խաչի , եւ յայլ առօրս իստիպել հարկին հաղորդիլ սուրբ մարմնոյ եւ արեանն Գրիստոսի , որպէս կանոնադրեալ է եկեղեցին :

Բայց պարտ է ջանալ արժանաւորութեամբ առնուլ զհաղորդութիւնն սուրբ , պատրաստիլ ամենայն

առաքինութեամբ եւ բարեգործութեամբ, աննենգութեամբ եւ ներողութեամբ, խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ՝ ըստ օրինակի պատարագիչ քահանային. որովհետեւ հաղորդութիւնն խորհուրդ եւ սրբազան պատարագի, եւ որք անարժանութեամբ՝ անմաքուր մտօք եւ ոխակայութեամբ, պիղծ շրթամբք հաղորդին, զմեղս Յոռայի գործեն. զի եւ նա խորհրդով մատնութեան եւ չարութեամբ սրտի հաղորդեցաւ ի վերնատանն ընդ այլոց առաքելոց, եւ յետ հաղորդութեանն մատնեաց գփրիստոս ի դատաւարտութիւն մահու ի ձեռս Հրեից :

Եւ չար են այնպիսիքն քան զՀրեայս. զի նոքա մի անգամ խաչեցին գփրիստոս, բայց անարժան քրիստոնեայք միշտ իխաչ հանեն զնա անարժան հաղորդութեամբ : Նաեւ զչար կամս նոցա լցուցանեն. զի նոքա ոչ կարողացան զմարմինն փրիստոսի անարգաբար թաղել՝ որպէս խաչեալ էին անարգաբար. այլ Յովսէփ եւ Նիկողիմոս մաքուր կտառով եւ անուշահոտ խնկօք իկոյս գերեզմանի թաղեցին. բայց այժմ այն քրիստոնեայք անարժան հաղորդութեամբ անարգաբար թաղեն զմարմինն փրիստոսի յանարգ գերեզմանի սրտից իւրեանց. որով պարտական եղիցին մարմնոյ եւ արեանն Տեառն, որպէս առաքեալն Պօղոս վկայէ. „Որ ուտէ զհացս կամ ըմպէ զրաժակս ¹ Կորնթ. ԺԱ, 2. Տեառն անարժանութեամբ, պարտական եղիցի մարմնոյ եւ արեան նորա“ : Զի մրպէս նա որ զմարդ

սպանանէ՝ անուանի մարդասպան , այսպէս եւ որ
անարժանութեամբ հաղորդի՝ կոչի աստուածասպան :

Զինչ օգուտ իցէ իցոյցս մարդկան իբրեւ արժա-
նաւոր հաղորդի , իսկ յաներեւոյթս անարժանու-
թեամբ մերձենալ , եւ գրիստոս իխաջ հանել . զինչ
օգուտ երեւելապէս լինել խորհրդական անդամ Քրիս-
տոսի , եւ աներեւութապէս կամարար եւ հնազանդ
սատանայի . զինչ օգուտ իբրեւ գլխետրոս հաղորդի ,
եւ որպէս գնահատման մատնել . զի ոչ է մխիբարութիւն՝
այսօր գտանել զակն պատուական , եւ ի վաղիւն կո-
րուսանել . այսօր ուրախանալ եւ ի վաղիւն տըրտ-
միլ . այսօր առողջանալ եւ ի վաղիւն դարձեալ հի-
ւանդանալ . այսօր բարեբախտ եւ ի վաղիւն տարա-
բախտ :

Ուստի պարտական են ամենայն քրիստոնեայք
սրբեալ եւ մաքրեալ սրտիւ արժանաւորութեամբ
հաղորդիլ իսուրբ մարմնոյ եւ յարենէն Քրիստոսի ,
եւ ըստ Յովսէփայ եւ Նիկողիմոսի փառաւորապէս
շրջապատել զամենասուրբ մարմինն Տեառն . որք
եւ ի կատարածի աւուրն ոչ անվարձ մնասցեն ի
Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ :

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՍՆԲԱՆԵԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆԱՅՆ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ .

Յորժամ ազատեաց Աստուած զորդիսն Իսրայելի իգերութենէն Փարաոնի , եւ զԵգիպտացիսն պատժեաց տասն հարուածովք , յայնժամ իձեռն մարգարէին Մովսիսի զրեաց յերկուս տախտակս զպատուիրանս իւր , եւ պատուիրեաց զի ըստ այնց վարեսցին մարդիկ . որպէս եւ աւետարանական բանին հրամայէ . „Եթէ կամիս մտանել իկեանս , պահեան զպատուիրանս“ : Քանզի պատուիրանքն այնոքիկ ուսուցանեն մարդոյ սիրել զԱստուած եւ զընկերն ամենայն ճշմարտութեամբ , բարիս զործելով եւ ի չարեաց հեռանալով :

Առաջին պատուիրանն Աստուծոյ այս է . „Ես եմ Տէր Աստուած քո . մի եղիցի քեզ այլ Աստուած բաց յինէն“ : Առաջին պարտաւորութիւն է մարդոյ ճանաչել զԱստուած եւ հաւատալ ինն , եւ ապա բա-

րեզործութեամբ մերձենալ առ Աստուած, եւ գիւ-
ճոյս կամաց նորա առնել :

Յրկրորդ պատուիրանն աստուածային է. „Մի
արասցես քեզ կուռս, եւ մի նմանութիւն չերկինս
եւ յերկրի“ . որով պատուիրե մեզ ոչ պաշտել ըզ-
կուռս արծաթեղենս կամ ոսկեղենս եւ կամ քարե-
ղենս, որպէս հեթանոսք պաշտէին : „Կուռք հեթա-
նոսաց ոսկի եւ արծաթ են“ : Եւ ոչ զպատկեր մար-
դոյ կամ անասնոց, կամ թռչնոց, կամ գազանաց
եւ կամ այլոց կենդանեաց կանգնել, եւ երկրպագու-
թիւն մատուցանել նոցա իտեղի Աստուծոյ, որպէս
Եգիպտացիք եւ Բաբելացիք առնէին : Եւ ոչ արեգա-
կան, լուսնի, հրոյ կամ ջրոյ, որպէս այլք պաշ-
տէին զդոսա կուրորեն :

Իսկ պատկերքն զորս մեք յարգեմք, ոչ է դիւսաց
կամ կռոց, այլ Քրիստոսի կամ Աստուածամօր, կամ
հրեշտակաց եւ կամ այլոց սրբոց . եւ ոչ զպատկերս
սրբոց իբրեւ զԱստուած պաշտեմք, այլ զխաջն նո-
րա պաշտեմք եւ երկիրպագանեմք նմին, զի Քրիս-
տոս ինմա բեւեռեցաւ . եւ զի այլ է երկրպագութիւն
Աստուծոյ, այլ է հրեշտակացն եւ այլ սրբոցն . զոր
օրինակ եւ թագաւորին եւ մեծամեծացն երկիրպագա-
նեմք, սակայն այլ եւ այլ է հնազանդութիւնն :

Են ոմանք իքրիստոնէից որք ըստ հեթանոսաց
եւ ըստ Եգիպտացւոց եւ Բաբելացւոց գոսկի եւ զար-
ծաթ՝ զմարդ կամ զանասուն, եւ կամ զայլ կենդա-

նիս պաշտեն : Այնպիսիքն թեպէտ անուամբ աստուածապաշտք են , բայց գործով են իկարգի կուսապաշտից : Ազահն եւս պաշտե զոսկի եւ զարծաթ , զի զտիւ եւ զգիշեր հոգայ բազմացուցանել զգումարս զբամոց եւ ամբարել զբարութիւնս երկրի իշտեմարանս իւր : Հպարտն պաշտե զմեծամտութիւն իւր , զի սիրե զբարձրութիւն իւր ի վերայ ընկերին : Արեցողն պաշտե զըմպելին , զի այնու ուրախանայ եւ ցնծայ : Շնացողն պաշտե զմուտութիւն իւր : Այսպէս ամենայն մեղք հակառակ գոլով կամացն Աստուծոյ , հեռացուցանեն զմեղսասերս իրարեգործութեանց , եւ տան մոռանալ զԱստուած . ըստ որում անհնարին է Աստուծոյ եւ մեղաց իմիասին ծառայել , որպէս ասե Տէրն մեր . „Ոչ կարեք Աստուծոյ ծառայել եւ մամոնայի“ :

Երրորդ պատուիրանն է , „Մի կոչեսցես զանուն Աստուծոյ քոյ ի վերայ սնոտեաց“ : Այս պատուիրան պարտաւորե զմարդ ոչ երդնուլ սուտ ամենեւին յանուն Աստուծոյ . զի որ երդնու սուտ ' ի վերայ ստոյն կոչե զանուն Աստուծոյ , եւ այնպիսին ունի զհոգի կուսապաշտութեան : Որպէս կուսապաշտքն ստութեամբ կոչեն զանունն Աստուծոյ ի վերայ ձեռագործ պատկերաց , որք ոչ են աստուածք , այսպէս եւ սուտ երդութիւն կոչե զանուն Աստուծոյ ի վերայ սուտ իրաց , որով զԱստուած արհամարհե եւ զանուն նորա անարգե :

Եւ կոչի անունն Աստուծոյ ստութեամբ՝ սրտիւ,
բերանով եւ գործով : Սրտիւն այն է , որպէս ջար
հաւատացեալք եւ սուտ քրիստոնեայք , որք մկրր-
տին յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ , բայց
ոչ ունին զշնորհս մկրտութեան , զի ոչ սիրեն զԱս-
տուած սրտիւ ըստ աստուածային պատուիրանացն
թէ , „Սիրեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտե
քումմե“ . այլ միայն անուամբ եւ լեզուաւ : Բերա-
նովն այն է՝ զի ստեն որք սուտ երդնուն , կամ ուխ-
տեն եւ ոչ կատարեն , կամ սուտ լեզուաւ աղօթեն ,
եւ ոչ ուղիղ սրտիւ եւ ջերմեռանդն հոգեով . վասն
Եսայ. ԻԹ, 17. այսպիսեաց ասէ Տէրն բերանով մարգարէին . „Ժո-
ղովուրդս այս շրթամբք մեծարե զիս , եւ սիրտք իւ-
րեանց մեկուսի են յինեն“ : Եւ գործովն այն է՝ որ-
պէս կեդժաւորքն , որք զանունն Աստուծոյ արտա-
քին գործով կոչեն , եւ ոչ սրբութեամբ սրտի . ըզ-
վարձս իմարդկանէ առնուն , եւ ոչ յԱստուծոյ :

Զորրորդ պատուիրանն է , „Յիշեա՛ սրբել զօր շա-
բաթուն“ : Շաբաթն է օր հանգստեան Աստուծոյ եւ
մարդկան , զոր առաքեալքն այժմ իկիւրակէ փոխե-
ցին : Հրամայե յետ վեցօրեայ աշխատութեանցն ոչ
գործել բնաւ զգործ մարմնաւորական , այլ հանգչել
յամենայն գործոց եւ պարապիլ իհոգեւորս : Որպէս
ինքն ամենաբարին Աստուած զամենայն ստեղծա-
գործութիւնսն իվեց աւուրս կատարեաց , եւ յեօր-
ներորդումն հանգեաւ իգործոց իւրոց , եւ մեզ պարտ

ե զվեց օրն շաբաթու. զործել ըստ մարմնոյ եւ աշխարհի, եւ զմի օրն զկիրակեն՝ ըստ մարմնոյ եւ ըստ հոգւոյ հանգչել. եւ ոչ միայն մեզ առնել հանգիստ, այլ եւ զանասունս եւ զծառայս եւ զաղախնայս ղաղարեցուցանել պարտիմք իծառայութենէ, զի եւ նոքա Աստուծոյ ստեղծութեամբ են: Եւ ե օրն այն ժամանակ խոստովանութեան եւ թողութեան մեղաց. զի զոր ինչ մեղս զործեցաք իբոլոր շաբաթուն, պարտիմք իկիրակեի խոստովանել եւ ապաշխարել եւ իմիտ առնուի, զի յառաջիկայ շաբաթուն զործեսցուք զբարիս: Եւ որ լուծանէ զկիրակեն մարմնական զործառնութեամբ կամ մահացումեղօք, զօրենսն Աստուծոյ լուծանէ եւ արհամարհէ:

Բազում սքանչելիք իկիրակեի եղեն: Իկիրակեի ծովն պատառեցաւ եւ որդիքն Իսրայելի զնացին ընդ ցամաք: Իկիրակեի Աստուած երեւեցաւ իՍինա լերին եւ ետ ի ձեռն Մովսիսի զտասն օրենսն. իկիրակեի յարեաւ Քրիստոս եւ ազատեաց զմեզ ի ծառայութենէ մահու եւ մեղաց, եւ իկիրակեի Հոգին սուրբ եջ իվերնատունն իղասս առաքելոցն եւ զհրեղեն լեզուսն բաժանեաց: Այլ եւ կատարած աշխարհիս, որ յարութիւն եւ ամենայն մարդկան եւ ղատաստան Տեառն, եւ հատուցումն ամենեցուն ըստ զործոց՝ յաւուր կիրակեի լինելոց եւ ասեն:

Եւ որպէս ոչ ե արժան իկիրակեի զործել զզործ մարմնաւորական, նոյնպէս եւ ոչ ե պարտ առնել

զմեղս , ոչ իզիներտուանս երթալ , ոչ իպոռնկութիւն , ոչ իզողութիւն եւ ոչ յանիրաւ վաճառս , այլ դիմել իդուռն եկեղեցւոյ եւ աղօթել առ Աստուած ջերմեռանդութեամբ եւ ուղղութեամբ սրտի :

Հինգերորդ պատուիրանն ասէ . «Պատուեալ ըզհայր քո եւ զմայր» . զի որպէս Աստուած ծնող է հասարակաց , նոյնպէս եւ ծնողքն զառակաց իւրեանց . Աստուած զաներեւոյթ հոգին ստեղծանէ , եւ ծնողքն զերեւելի մարմինն : Պարտ է պատուել զծնողս սիրով . զի որ սիրէ զծնողս ' սիրէ զԱստուած եւ զամենայն մարդ , եւ զծնողական վերջին օրհնութիւնն առնու . որպէս Իսահակ օրհնեցաւ յԱբրահամէ , եւ Յակոբ յԻսահակայ , եւ աճեցին եւ բազմացան իվերայ երկրի իբրեւ զաստեղս երկնից , եւ որպէս զառազ առ ափն ծովու : Իսկ որ ոչն սիրէ զծնողս , ոչ սիրէ նա զԱստուած , եւ զանեծս ծնողացն ժառանգէ . որպէս Ռութեն անիծաւ իՅակովբայ , եւ Քանան իՆոյէ : Վասն այնր անիծից եւ Քանանացիքն իսուր մատնեցան յԻսրայէլէ . նոյնպէս եւ վասն անիծից Ռութենի բացաւ երկիր եւ եկուլ ըզ-

Եւրայ . ԻԱ, 17.

Կորիս եւ զԴաբան . եւ յօրենսն իսկ զրեալ է . «Որ անարգէ զհայր կամ զմայր , մահու վախճանեսցի» :

Եւ որպէս արժան է պատուել զմարմնաւոր ծրնողս , այնպէս եւ զհոգեւորսն . նախ զսրբազան առաջնորդս , զվարդապետս եւ զքահանայս եկեղեցւոյ , որպէս Պօղոս առաքեալն պատուիրէ . «Ունկն

Եւրայ . ԺԳ, 17.

ցւոյ , որպէս Պօղոս առաքեալն պատուիրէ . «Ունկն

դիք առաջնորդաց ձերոց եւ հպատակ կացեք նոցա ,
 զի նոքա տքնին վասն հոգւոց ձերոց“ . եւ երկրորդ՝
 յարգել զթագաւորս եւ զիշխանս որք պահապան եւ
 խնամածու եւն ազգաց եւ քաղաքաց . զի ըստ առա-
 քելոյն վկայութեան , „Ոչ ուստեք ե իշխանութիւն ,
 երբե ոչ յԱստուծոյ , եւ որք ենն՝ յԱստուծոյ կար-
 գեալ են . եւ որ հակառակ կայ իշխանութեան՝ Աս-
 տուծոյ հրամանին հակառակ կայ“ :

Հոովմ. ԺԳ, 1.

Վեցերորդն պատուիրէ „Մի սպանաներ“ . զի որ
 ստեղծանել ոչ կարէ , ոչ ունի իշխանութիւն սպա-
 նանելոյ . ըստ այնմ գոր ասէ բերանով մարգարէին .
 „Ես սպանանեմ եւ ես կեցուցանեմ“ : Վասն որոյ
 չէ պարտ ումեք զինքն կամ զայլս բառնալ իկե-
 նաց : եւ ոչ միայն սպանանելն զմարդ մարդասպա-
 նութիւն է , այլ եւ պեսպէս գործք են որ մարդա-
 սպանութիւն համարին : Նախ՝ յորժամ տեսանէ ոք
 զընկերն իվերջին կարօտութեան եւ ինեղութեան՝ թէ
 ըստ հոգւոյ եւ թէ ըստ մարմնոյ , եւ զանց առնէ եւ
 ոչինչ իւիք օգնէ նմա , մարդասպան է , զի ոչ ա-
 րար բարի ընկերին : Երկրորդ՝ որ չար առնէ ընկե-
 րին եւ ատէ զեղբայր իւր՝ մարդասպան է ըստ ա-
 ռաքելոյն : Երրորդ՝ թէ բամբասէ զոք կամ չարա-
 խօսէ զնմանէ , կամ մատնէ զոք իղատաստան՝ մար-
 դասպան է : Չորրորդ՝ թէ գործով չար օրինակ լինի
 ոք այլոց՝ իմեղս արկանելով կամ խաբելով , մար-
 դասպան է :

Սաղմ. ԼԲ, 56.

1 Կորնթ. Գ, 15.

Այլ եւ վասն զանազան պատճառաց լինի ոք ըս-
պանող . վասն ատելութեան , որպէս Կայեն սպան
գեղբայր իւր զԱբել . վասն վրեժխնդրութեան , որպէս
Աբիսողոմ . վասն նախանձու , որպէս բանսարկուն՝
առաջին մարդասպանն . վասն ազահութեան , որպէս
գողք եւ առազակք : Դարձեալ , ասելովն „Մի սպա-
նաներ“ արգելու զամենայն մասունս սպանութեան,
սրտի , բերանոյ , եւ գործոյ . հրամայե ոչ բարկա-
նալ , ոչ ոխս պահել , ոչ նախանձել , ոչ հայհոյել ,
ոչ անիծանել , ոչ հարկանել եւ ոչ զանել . զի եւ
այսոքիկ մասունք են մարդասպանութեան :

Եօթներորդ պատուիրանն է „Մի շնար“ : Պսակն
լինի առաջի եկեղեցւոյ , ուր երաշխաւորք են դասք
քահանայից , երամք ժողովրդոց , սուրբ խաչն եւ սուրբ
աւետարանն՝ վասն հաւատարմութեան սլսակելոցն .
իսկ յորժամ մեղանչեն նոքա շնութեամբ , ստեն ըզ-
վկայութիւնս երաշխաւորացն այնոցիկ , եւ արհա-
մարհեն զեկեղեցի եւ զպսակն սուրբ :

Եւ բաժանի շնութիւնն իբազում տեսակս : Առա-
ջինն՝ պարզ պոռնկութիւն , որով ազատ ընդ ա-
զատի շնայ : Երկրորդն՝ որով բողոս ոք զիւր ան-
կողին ամուսնութեան , եւ զնայ առ օտարս : Եր-
րորդն է՝ որով իմեռանել երրորդի կնոջն՝ զչոր-
րորդն առնու : Չորրորդն է ցանկութեամբ սրտի եւ
աչաց մեղանչել , եւ զարշանալ խեղկատակութեամբ

ձեռաց կամ աջաց կամ լեզուի . զի Տերն զայսպիսիս
շնացողս անուանէ . „Որ հայի իկին մարդ առ իցան-
կանալոյ նմա , անդէն շնացաւ ընդ նմա իսրտի
իւրում“ :

Մատ. Ե, 28,

Ուրեքորդ քան օրինացն է , Մի գողանար “ .
որով խրատէ զի զհաց քո քրտամբ երեսաց քոց կե-
րիցես , եւ ոչ գողանալով զայլոց վաստակսն . եւ
Տերն մեր ասէ . „Որ իփոքուն հաւատարիմ է , եւ ի
բազմին հաւատարիմ է . որ իփոքուն անիրաւ է , եւ
իբազմին անիրաւ է“ . զի ձուագողն եւ ձիագողն
հաւասարապէս գող կոչին :

Ղուկ. ԺԶ, 10.

Եւ գողութիւնն զանազան է եւ բազմատեսակ . որ
զադտ գողանայ զինչս իտանէն՝ գող է . որ իվաճա-
ռանոցն յառա եւ իտուրս իւր խաբէ՝ իվեր քան
զարժեսն վաճառելով զինչս , գող է . որ կրկին չափս
ունի , եւ մեծան առնու եւ փոքուն տայ , գողու-
թիւն է . որ զաւանդ ուրուք գտանէ եւ ոչ հատու-
ցանէ տեառն՝ գող է . որ զրկէ եւ յափշտակէ զինչս
այլոց խաբերայութեամբ , գող է . որ զվարձս մշա-
կաց հատանէ եւ ոչ տայ՝ գող է . եւ զրկեալքն ա-
ղաղակեն միշտ առ Աստուած եւ զվարձս իւրեանց
յԱստուծոյ խնդրեն , եւ Աստուած վրեժխնդիր լինի
վասն նոցա , ըստ այնմ . „Զրկեալն իձենջ աղաղակէ,
եւ բողոք հնձողացն եհաս յականջս Տեառն զօրու-
թեանց“ : Եթէ գողն իզղջումն գայ եւ խոստովանի,
հրամայեն օրենք՝ որչափ գողացաւն գնոյն գլուխն

Յակոբ. Ե, 4.

հատուցանել ընչից տեսան : եւ եթէ տերն մեռեալ
է՝ ազգականացն տալ, եւ թէ ազգական ոչ գոյ նո-
րա՝ աղքատաց տալ : Ուստի գողն միայն խոս-
տովանութեամբ ոչ արդարանայ . նորա առաջին
խոստովանահայր՝ ընչից տերն է յորմէ գողացաւ .
նախ պարտի գզողունին դարձուցանել իտերն կամ
յաղքատս, կամ իքահանայն եւ կամ յեկեղեցի, եւ պա-
հօք եւ աղօթիւք գհոգի եւ զմարմին պատարագ ըն-
ծայել Աստուծոյ, եւ ապա թողցին մեղք գողութեանն :

Իններորդ պատուիրանն ասէ . „Մի սուտ վը-
կայեր“ : Եթէ ոք գիտէ զճշմարիտն, եւ վասն ակնա-
ռութեան սուտ վկայէ, ապականէ զճշմարտութիւն
եւ խաւարեցուցանէ զգործս առաքինութեան . որով
արհամարհէ զարարիչն, որ ինքն իսկ ճշմարտու-
թիւն է, որպէս ասէ . „Ես եմ ճշմարտութիւն“ : Նա
զճշմարտութիւն սիրէ, եւ զստութիւնն ատէ եւ կո-
րուսանէ . ըստ այնմ, „Ատեցեր զայնոսիկ ոյք գոր-
ծեն զանօրէնութիւն, կորուսանես զամենեսեան ոյք
խօսին զսուտ“ :

Սուտն ամենայն չարեաց պատճառ է . զի ամե-
նայն մեղք եւ չարիք գործք են ստութեան . որպէս
շնալն, գողանալն, յափշտակելն . զի ստախօսն ըզ-
սուտն իմտի դնէ, եւ ապա մեղանջէ . յորժամ հար-
ցանեն յատենի կամ առանձին, ասէ թէ չեմ գոր-
ծեալ, որպէս գողն եւ պոռնիկն եւ այլք :

Յովհ. Ը, 45.

Սաղմ. Ե, 7.

Դարձեալ, ստախօսն պատկեր է սատանայի. զի սատանայն խօսեցաւ զառաջին սուտն զԱստուծոյ առ մարդն առաջին յորժամ ասաց. „Երե ուտիցեք ի պտղոյն զոր արգելեալ է Աստուած՝ աստուածանայք“ . նոյնպէս եւ ամենայն մարդ որ սուտ խօսի՝ որդի է սատանայի, ըստ այնմ . „Որ սուտ խօսի՝ յիւրոցն խօսի, զի սուտ է հայր նորա սատանայ“ . իսկ ճշմարտախօսն որդի է Աստուծոյ եւ ժառանգակից Քրիստոսի : Երե նախահայրն մեր ճշմարտութեամբ խոստովանեալ էր զմեղս իւր, ոչ մերկանայր իշնորհացն Աստուծոյ : Նոյնպէս իժամանակի չարչարանացն Քրիստոսի Հրեայք սուտ վկայեցին վասըն Քրիստոսի եւ իխաջ հանին զնա, եւ ոչ արժանի եղեն թողութեան : Ապա ուրեմն պարտ է քրիստոնէից հեռանալ խտախօսութենէ եւ յամենայն սուտ վկայութենէ, եւ սիրել զճշմարտութիւն եւ զօրէնս Աստուծոյ ամենայն հնազանդութեամբ :

Մենդ. Գ, 3.

Յովն. Ը, 44.

Տասներորդ պատուիրանն է Աստուծոյ, „Մի ցանկար տան ընկերի քո, եւ մի կնոջ նորա, ոչ ծառայից նորա, ոչ աղախնոյ, ոչ եգիւն, ոչ իշոյ, եւ ոչ ամենայնի որ նորա իցէ“ : Այսու պարտաւորի մարդ ամենեւին ոչ ցանկալ իրաց այլոց, ոչ ներքին հաւանութեամբ եւ ոչ արտաքուստ, այլ զոր ինչ ունի ոք՝ այնու պարտի բաւականանալ, եւ ջանալ խափանել միշտ զցանկութիւն սրտի եւ աջաց. զի ցանկութիւնն է սկիզբն ամենայն մեղաց . քանզի

մեղաւորն նախ ցանկայ մտօք , եւ ապա գործե մարմ-
նով . նախ ցանկայ ոք , եւ ապա գողանայ . նախ
ցանկայ եւ ապա սպանանե , ապա արբենայ , ապա
հայհոյե , եւ այլն . ըստ որում կամքն է իշխան ' որ-
պէս բանաւոր իմացող եւ քննող : Վասն որոյ ոչ է
արժան չար կամօք եւ չար տեսութեամբ ցանկայ
կնոջ կամ ընչից եւ այլ ստացուածոց ընկերին . այլ
բարի կամօք ցանկայ եւ ուրախանալ ի վերայ ստա-
ցուածոց եւ ընչից նորա :

Ցանկութիւնն նման է օձի . եւ որպէս զգլուխ օձին
սլարտ է ջախջախել , այսպէս եւ զցանկութիւնն ' որ
զլուխ եւ սկիզբն է ամենայն մեղաց ' սլարտ է մեզ
խորտակել , եւ ոչ տալ թոյլ ապականել զհոգի եւ ըզ-
մարմին մեր :

Այլ մեզ եւ ամենայն քրիստոնէից եղիցի խոր-
տակել զամենայն չար ցանկութիւն , եւ զօրացու-
ցանել իմեզ զցանկութիւնս բարի կամաց , յօգուտ
հոգւոյ եւ մարմնոյ մերոյ աստ եւ ի հանդերձեալն :

Վ Ա Խ Ճ Ա Ն .

Յ Ա Ն Կ

Գ Լ Խ Ո Յ Գ Ա Ն Ձ Ա Բ Ա Ն Ի Ս Հ Ա Ի Ա Տ Ո Յ

Յառաջարան	Էջ
ՄԱՍՆ Ա,	~
Յողուած Ա, Յաղագս Աստուածութեան	1
— Բ, Վասն Ծննդեան Սրբոյ Կուսին	
Մարիամու Աստուածածնին	5
— Գ, Վասն Մարդեղութեան Քրիստոսի	7
— Գ, Վասն Գալստեանն Քրիստոսի Ի	
Գալիլէե Ի Յորդանան Ի Մկրտութիւն	12
— Ե, Վասն զնալոյն Քրիստոսի յանա-	
պատ փորձիլ իստուանայե	15
— Զ, Վասն Գալստեան Քրիստոսի Ի Բե-	
րանիա	21
— Է, Վասն Ընթրեաց Տեառն	24
— Ը, Վասն ելանելոյն Քրիստոսի Ի	
լեառն Զիբենեաց	27
— Թ, Վասն մատնութեան Յուդայի եւ	
ըմբռնմանն Քրիստոսի	31
— Ժ, Վասն դատապարտութեան Քրիս-	
տոսի յատենին Հրէից	36
— ԺԱ, Յաղագս դատապարտութեան	
Քրիստոսի յապարանս Պիղատոսի	45
— ԺԲ, Վասն տրժաթոյն վարձու մատ-	
նութեան Յուդայի	61
— ԺԳ, Վասն Խաչելութեանն Քրիստոսի	65
— ԺԴ, Վասն Թաղմանն Քրիստոսի	78
— ԺԵ, Վասն Յարութեան եւ Համբարձ-	
ման Քրիստոսի	81

ՄԱՍՆ Բ,

Գլուխ Ա, Յաղագս հաւատոյ եւ գերազանցու- թեան նորին	85
— Բ, Յաղագս գործոց Հաւատոյ	90
— Գ, Յաղագս աստուածային յուսոյ	93
— Դ, Յաղագս աստուածային սիրոյ	96
— Ե, Յաղագս ընկերսիրութեան	99
— Զ, Յաղագս խոնարհութեան	101
— Է, Յաղագս հնազանդութեան	104
— Ը, Յաղագս համբերութեան	107
— Թ, Յաղագս անյիշաջարութեան	111
— Ժ, Յաղագս խնամոց ծնողաց առ զաւա- կունս իւրեանց	113
— ԺԱ, Յաղագս պատուասիրութեան զաւա- կաց առ ծնողս իւրեանց	115
— ԺԲ, Յաղագս պարկեշտութեան եւ ամօր- խածութեան	117
— ԺԳ, Յաղագս աղօթից	119
— ԺԴ, Յաղագս պահոց	124
— ԺԵ, Յաղագս ողորմութեան	128
— ԺԶ, Յաղագս խոստովանութեան	136
— ԺԷ, Յաղագս ապաշխարութեան	144
— ԺԸ, Յաղագս հաղորդութեան	148
— ԺԹ, Յաղագս տասներանեայ պատուի- րանացն Աստուծոյ	154

